

ISSN 1309-6214

E-ISSN 2717-6959

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ

ISTANBUL UNIVERSITY
JOURNAL OF TRANSLATION STUDIES

SAYI / ISSUE 14 YIL / YEAR 2021

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Hayati DEVELİOĞLU
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Literature, Istanbul, Turkey

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Prof. Dr. Necdet NEYDİM
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Literature, Istanbul, Turkey

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Ordu Caddesi 34459 Laleli, İstanbul, Türkiye
Telefon / Phone: +90 (212) 455 57 00 / 15730 / 31
E-mail: jts@istanbul.edu.tr
<http://www.dergipark.gov.tr/iuceviri>
<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/jts/home>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,
Fatih / İstanbul, Türkiye
Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

Baskı / Printed by

İlbey Matbaa Kağıt Reklam Org. Müc. San. Tic. Ltd. Şti.
2. Matbaacılar Sitesi 3NB 3 Topkapı / Zeytinburnu, İstanbul, Türkiye
www.ilbeymatbaa.com.tr
Sertifika No: 17845

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca'dır.
The publication languages of the journal are Turkish, English, German and French.

Mayıs ve Kasım aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published biannually in May and November.

Yayın Türü / Publication Type: Yaygın Süreli / Periodical

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. Arsun URAS YILMAZ – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– arsuny@yahoo.fr

Baş Editör Yardımcıları / Co-Editors-in-Chief

Dr. Öğr. Üyesi Zuhâl EMİROSMANOĞLU – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– zuhalkaraca@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim TÜKEL KANRA – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– yesim.tukelkanra@istanbul.edu.tr

Editöryal Asistanlar / Editorial Assistants

Öğr. Gör. Erkan ÇOTUK – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– erkancotuk@gmail.com

Öğr. Gör. Selçuk KANTEMİR – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– selcukkantemir@gmail.com

Dil Editörleri / Language Editors

Elizabeth Mary EARL – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – elizabeth.earl@istanbul.edu.tr

Alan James NEWSON – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – alan.newson@istanbul.edu.tr

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

- Prof. Dr. Ayşe Fitnat ECE** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– ayse.ece@istanbul.edu.tr
- Dr. Öğr. Üyesi Neslihan DEMEZ** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– neslihan_uzun2004@yahoo.de
- Dr. Öğr. Üyesi Tuba AYIK AKÇA** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– ayik.tuba@gmail.com
- Doç. Dr. Nesrin DELİKTAŞLI** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– nesrin.deliktasli@istanbul.edu.tr
- Dr. Öğr. Üyesi Sinem CANIM ALKAN** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
– scanim@istanbul.edu.tr
- Prof. Maria Isabel Del Pozo TRIVIÑO** – Vigo Üniversitesi, Çeviri ve Dilbilim Bölümü, Pontevedra, İspanya – mdelpozo@uvigo.es
- Prof. Gilles CLOISEAU** – Orleans Üniversitesi, İngilizce Bölümü, Orleans, Fransa – gilles.cloiseau@univ-orleans.fr
- Prof. Fayza El-QASEM** – Sorbonne Nouvelle Üniversitesi, Mütercim Tercümanlar ve Çevirmenler Yüksek Okulu, Paris, Fransa
– fayza.el-qasem@sorbonne-nouvelle.fr
- (Emeritus) Prof. Jeanne DANCETTE** – Montreal Üniversitesi, Dilbilim ve Çeviri Bölümü, Montreal, Quebec
– jeanne.dancette@umontreal.ca
- Assoc. Prof. Anastasia PARIANOU** – Lyon Üniversitesi, Yabancı Diller Mütercim Tercümanlık Bölümü, Korfu, Yunanistan
– parianou@gmail.com
- Prof. Eduardo de GREGORIO-GODEO** – Castilla-La Mancha Üniversitesi, Modern Filoloji Bölümü, Ciudad Real, İspanya
– Eduardo.Gregorio@uclm.es
- Prof. Roberto A. VALDEON** – Oviedo Üniversitesi, İngiliz, Fransız ve Alman Filolojisi, Asturias, İspanya – valdeon@uniovi.es
- Asst. Prof. Dr. Edyta GROTEK** – Nicolaus Copernicus Üniversitesi, Alman Dilbilimi Kürsüsü, Toruń, Polonya
– egrotek@egrotek.pl
- Dr. Marcel VEJMEŁKA** – Johannes Gutenberg Üniversitesi, Çeviri, Dilbilim ve Kültürel Çalışmalar Bölümü, Mainz, Almanya
– vejmelka@uni-mainz.de
- Dr. Sevgi AGCAGÜL** – Bonn Üniversitesi, İslam Araştırmaları ve Ortadoğu Dilleri Bölümü, Türk Tarihi ve Toplumu Bölümü, Bonn, Almanya – agcaguel@uni-bonn.de
- Dr. Susanne HAGEMANN** – Johannes Gutenberg Üniversitesi, Kültürlerarası Almanca Çalışmaları Bölümü, Çeviriler Bölümü, Sprach und Kulturwissenschaft, Mainz, Almanya – hagemann@uni-mainz.de
- Dr. Bencherif Mohamed HICHEM** – Abdelhafid Boussouf Mila Üniversite Merkezi, Yabancı Diller Bölümü, Mila, Cezayir
– m.bencherif@centre-univ-mila.dz
- Assoc. Prof. Sandra GARBARİNO** – Lumière Lyon 2 Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, Uygulamalı Dilbilim Araştırma Merkezi, Lyon, Fransa – sandra.garbarino@univ-lyon2.fr
- Prof. Dr. Mümtaz KAYA** – Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, Ankara, Türkiye
– mumtazkaya@hacettepe.edu.tr
- Prof. Dr. İlhami SİĞİRCİ** – Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, İspanyol Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, Türkiye – ilhami.sigirci@asbu.edu.tr
- Prof. Dr. Faruk YÜCEL** – Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, İzmir, Türkiye
– faruk.yucel@ege.edu.tr
- Doç. Dr. Ayşe Şirin OKYAYUZ YENER** – Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, Ankara, Türkiye – sirinokayuz@hacettepe.edu.tr
- Dr. Öğr. Üyesi İnönü KORKMAZ** – Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, Edirne, Türkiye
– inonukorkmaz@trakya.edu.tr

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- Yeniden Yazılan Metinler: Sırça Kümes Ve Sırça Hayvan Koleksiyonu Oyunlarının Oyun Çevirisi Bağlamında İncelenmesi
Rewritten Texts: Comparative Analysis of Sırça Kümes and Sırça Hayvan Koleksiyonu in the Context of Theater Translation
Melda Dinçel Enginsu 1
- Dijital Ortamda (Ç)evrilen Toplum: Bulgaristan Göçmenlerinin Dijital Ortam Çeviri Pratiklerine Netnografik Bir Yaklaşım
Society Transformed and Translated in Digital Environment: A Netnographic Approach to Digital Media Translation Practices of Bulgarian Turks
Burcu Kanıdınc 19
- Çeviribilimde Dilbilim İzleri
The Traces of Linguistics in Translation Studies
Tuğçe Ören, Emel Ergun 37
- Dil Endüstrisi ve Çevirmenlik Mesleği: Çeviribilim Bölümü Lisans Öğrencilerine bir Anket Uygulaması
Language Industry and the Translation Profession: A Questionnaire for the Undergraduate Students of the Translation Studies Department
Ensa Filazi 63
- Yağ Tulumu: Bir Dönüşümün Sosyolojik Boyutu*
Yağ Tulumu: The Sociological Dimension of a Transformation
Elif Batu 89

Yeniden Yazılan Metinler: Sırça Kümes Ve Sırça Hayvan Koleksiyonu Oyunlarının Oyun Çevirisi Bağlamında İncelenmesi*

Rewritten Texts: Comparative Analysis of Sırça Kümes and Sırça Hayvan Koleksiyonu in the Context of Theater Translation

Melda Dinçel Enginsu¹

* Bu makale Prof. Dr. Ayşe Fitnat Ece danışmanlığında yazılan, "Yeniden Yazılan Metinler: Sırça Kümes ve Sırça Hayvan Koleksiyonu Oyunlarının Oyun Çevirisi Bağlamında İncelenmesi" başlıklı yayımlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir (Istanbul Okan Üniversitesi, Çeviribilim Yüksek Lisans Programı).

¹Istanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: M.D.E. 0000-0003-4971-5309

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Melda Dinçel Enginsu (Doktora Öğrencisi),
Istanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü,
İstanbul, Türkiye
E-mail: meldadincel@yahoo.com

Başvuru/Submitted: 22.03.2021
Revizyon talebi/Revision requested:
30.04.2021

Son revizyon/Last revision received:
18.05.2021

Kabul/Accepted: 18.05.2021

Atıf/Citation: Dincel-Enginsu, M. (2021). Yeniden Yazılan Metinler: Sırça Kümes Ve Sırça Hayvan Koleksiyonu Oyunlarının Oyun Çevirisi Bağlamında İncelenmesi. *Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 14, 1-18.
<https://doi.org/10.26650/ijuts.2021.14.0001>

ÖZ

Tiyatrobilim ve Çeviribilim alanlarının disiplinlerarası araştırmaya açık olma özellikleri sayesinde tiyatro metinleri çevirisi çift yönlü araştırma alanı yaratmaktadır. Özellikle birden fazla çevirisi olan ve farklı sahnelerde oynanan oyunların incelenmesi, metinlerin çevirildiği döneme ait çeviri poetikası, yaygın çevirmen stratejileri gibi araştırma alanlarında söylemlerin üretilmesine imkân tanımaktadır. Bu çalışmada André Lefevere'in çeviriyi yeniden yazım olarak nitelendiren kuramıyla bağlantı kurarak, erek dizgede farklı dönemlerde hem basılmış hem de sahnelenmiş iki erek metin ele alınmıştır. Amerikan tiyatrosunun önde gelen yazarlarından Tennessee Williams'ın Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Büyük Buhran döneminde geçen, üç kişilik bir ailenin verdiği yaşam mücadelesini ve eve gelen "misafirin" varlığıyla tetiklenen büyük sonunu konu alan *The Glass Menagerie* metninin Türkçe edebiyat dizgesinde sırasıyla Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları ve Mitos Boyut Yayınları tarafından yayımlanan ve Devlet Tiyatroları ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları gibi ödenekli tiyatrolar ile özel tiyatrolar tarafından sahnelenen çevirmen Can Yücel'in *Sırça Kümes* ile çevirmen Aytuğ İzat'ın *Sırça Hayvan Koleksiyonu* metinleri, Marilyn Gaddis-Rose'un uygulaması olan "üç-boyutlu okuma" yöntemi doğrultusunda karşılaştırmalı olarak okunmuştur. Bu okumada erek metinlerde gözlemlenen çevirmen kararları, tiyatro metinleri çevirisi bağlamında ele alınarak, çevirmenlerin kültürel özelliklerin, tiyatro metinlerinin özelliklerinin ve dilsel anlatım özelliklerinin aktarımındaki seçimleri çeşitli alt başlıklarda incelenerek, çevirmen kararları, yorumları ve çeviri anlayışları olarak yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Yeniden yazım, üç boyutlu okuma, tiyatro metinleri çevirisi, Sırça Kümes, Sırça Hayvan Koleksiyonu, The Glass Menagerie

ABSTRACT

Translation of theater texts creates a two-way research area, thanks to the openness of both Theater Studies and Translation Studies to interdisciplinary research. In particular, examining plays that exist in more than one translation and that have been staged in different arenas enables comparative research into areas such as translation poetics and common translator strategies during the period of the translation. In this study, two target texts, both published and

staged in different periods, have been scrutinized in connection with the theories of André Lefevere, which characterize translation as rewriting. The texts in question are translations of *The Glass Menagerie* by Tennessee Williams, one of the leading playwrights of 20th century America. This play, set during the Great Depression in the 1930s, depicts the life struggles of a family of three, whose biggest problems are triggered by the presence of a “guest.” Translations of the play entered the Turkish literary system in the forms of Can Yücel’s text *Sırça Kümes* and Aytuğ İzat’s text *Sırça Hayvan Koleksiyonu*, published by the Ministry of Education and Mitoş Boyut Publishing respectively. These translations have been staged by state-funded theaters, such as the State Theaters and the Istanbul Metropolitan Municipality City Theaters, as well as by private theaters. The source and target texts were read comparatively, alongside each other according to the “stereoscopic reading” method of Marilyn Gaddis-Rose. In this comparative reading, the translators’ decisions, as observed in the target texts, were analyzed in the context of the translation of theater texts. The choices made, in terms of the transfer of cultural characteristics, characteristics of theater texts, and linguistic expressions, were examined under various sub-headings and explained as translator’s decisions, versions, and interpretations.

Keywords: Rewriting, stereoscopic reading, dramatic text translation, *Sırça Kümes*, *Sırça Hayvan Koleksiyonu*, *The Glass Menagerie*

EXTENDED ABSTRACT

Tennessee Williams was one of 20th century America’s most important playwrights. Williams’ *The Glass Menagerie* was written in 1944 and premiered by the Playhouse Theater in 1945. *The Glass Menagerie* has two different translations in the Turkish literary system, the earlier of which is Can Yücel’s *Sırça Kümes*, published by the Ministry of National Education in 1964. Since its release, *Sırça Kümes* has been met with great interest and has been staged by both private and state-funded theaters, such as the State Theaters. The other translation is Aytuğ İzat’s *Sırça Hayvan Koleksiyonu*, published by Mitoş Boyut Publications in 2000. This text, supported by the American Consulate and published as part of the Cultural Heritage Project, was added to Istanbul Metropolitan Municipality City Theater’s repertoire and was first staged in the 2014–2015 season.

This study aims to examine the translated texts in light of André Lefevere’s theories on rewriting. In the preface to their book *Translation/History/Culture*, Susan Bassnett and André Lefevere state that every translation/rewriting strategy develops in line with ideological and literary reasons related to the text (Bassnett & Lefevere, 1992: xi). When translated or rewritten texts are examined in this way, it is possible to treat the translator’s unique behaviors as a subject of inquiry and to produce a detailed opinion of the time and environment in which the translation was performed.

The study is organized in three parts. The first focuses on the theoretical framework of translation as rewriting and theater text translation. In the second part, the definitions established in the first part are applied to the process of scrutinizing the translations, and the two translated target texts are examined alongside the source text within the framework of Marilyn Gaddis-Rose’s concept of “stereoscopic reading.” Finally, the processes underlying the production of the two translations are analyzed under the subtitles *Usage of Slang*, *Usage of Idioms*, *Expressions Related to Staging Process*, *Expressions Related to Target Culture*, *Expressions*

Related to Source Culture, and Title Preference. Differences between translators' selections are explained according to these characteristics.

To reflect the characters' spoken language in the target text, Can Yücel employed idiomatic and slang elements that stand out in the daily use of the target language. Yücel's choice can be considered an effort to prevent the target audience from attracting a stranger to a work that belongs to the source language and culture system. Taking the staging notes into account, Yücel created a text ready to be staged by reflecting the directions given by Williams, the original playwright, in the source text. By contrast, Aytuğ İzat's translation uses everyday language within the semantic range of the words in the source text, reflecting his desire to protect the linguistic and cultural features of the source system and to provoke an emotional response in the target audience. İzat's translation preserves the source language and culture system and thus represents a resource-oriented translation. It can be considered a text that allows directors' decisions to come to the fore in the staging process, ignoring both staging notes and actor directions.

In conclusion, differences in the translators' interpretation of the source text were reflected in both target texts in line with the translators' different reading processes. These differences can be recognized as translator decisions that enrich and develop the target language and culture system. Within the scope of the study, the shaping of the translation process and the differences between the translators' discourses (tracked in the target system by comparison with characteristics of the source text's own language and culture system) can be analyzed in the context of rewriting. Thanks to the different paths chosen by the translators, Can Yücel and Aytuğ İzat, the source text is re-created in the target system. In other words, the study shows that the translators reached noticeably different destinations despite using the same source, writing the same yet different plays in the target system. These play texts, which have assumed and preserved a place for themselves in the target literary system, have continued to meet with audiences in the theater halls. It is important for a target text to be represented by more than one translation in a target literary system, both for the reader and the system itself. The richness created by this diversity stimulates further development of the literary system, progress among readers and audiences, and the expansion of creativity.

1. Giriş

Yirminci yüzyıl Amerikan tiyatrosunun en önemli yazarlardan Tennessee Williams'ın 1944 yılında yazdığı ve ilk olarak 1945 yılında Playhouse Theatre tarafından sahnelenmeye başlanan *The Glass Menagerie* adlı eserinin Türkçe edebiyat dizgesinde iki farklı çevirisi bulunmaktadır. Bunlardan ilki Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1964 yılında yayımlanan ve çevirisini Can Yücel'in yaptığı *Sırça Kümes*'tir. *Sırça Kümes* oyunu yayımladığından itibaren büyük ilgiyle karşılanmış ve başta Devlet Tiyatroları olmak üzere ödenekli ve özel tiyatrolar tarafından sahnelenmiştir. Diğer çeviri ise Mitos Boyut Yayınları tarafından 2000 yılında yayımlanan Aytuğ İzat'ın imzasını taşıyan *Sırça Hayvan Koleksiyonu*'dur. Amerikan Konsolosluğu tarafından desteklenen ve Kültür Mirası Projesi kapsamında basılan bu oyun metni 2014-2015 sezonunda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları tarafından sahnelenmeye başlamıştır.

Bu çalışmada André Lefevere'in yeniden yazma yaklaşımının rehberliğinde çeviri metinleri erek kültürün anlayışına uygun koşullarda anlamlandırabilmek ve çevirmenin dünyasını daha iyi tanıtmak amaçlanmıştır. Susan Bassnett ile André Lefevere'in editörlüğünü yaptığı *Translation, History, and Culture* kitabının önsözünde, her çeviri/yeniden yazım stratejisinin, metinle bağlantılı olan ideolojik ve edebi nedenler doğrultusunda geliştiği belirtilmektedir (Bassnett, Lefevere, 1992: xi). Çeviri metinler ya da yeniden yazılmış metinler bu açıdan ele alındığında çevirmenin bir özne olarak kendine özgü davranışlarını betimlemek ve eylemin gerçekleştirildiği zaman ve ortamla ilgili düşünce üretmek mümkün olmaktadır.

2. Amaç ve Yöntem

2.1. Yeniden Yazım Olarak Çeviri

İki dil arasında kendi sistemini kuran ve iki dizge arasındaki farklılıkları gözeterek erek metin üretebilen çevirmenin ideolojik, kültürel, sosyolojik, politik ve ekonomik değeri yalnızca çeviri eylemiyle sınırlandırılmamalıdır. André Lefevere'in 1992 yılında yayımlanan *Translating, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame* kitabında ileri sürdüğü yeniden yazım düşüncesine göre “yeniden yazan kişi, bir yazarın, eserin, dönemin, türün ve bazen bütün bir edebiyatın imgelerini yaratmaktadır” (Lefevere, 1992: 5)^{1*}. Bu imgelerin sahip olduğu güç düşünüldüğünde, yeniden yazılmış metinlerin belli bir amaç uğruna ya da dayatmalar ve ideolojik akımların doğrultusunda gerçekleştirildiğini söyleyen Lefevere, kaynak metinlerin saygınlığını kullanan yeniden yazılmış metinlerin kabul edilmesinin daha kolay olduğunu söylemektedir (a.g.e.: 5). Dolayısıyla yeniden yazma eyleminin arkasındaki genel görüş ideolojik ya da edebi kaygılarla şekillenmektedir.

Yeniden yazma eyleminin, tarih yazarlığı, eleştiri ve editörlük alanlarında aynı temel üzerine kurulduğunu söyleyen Lefevere'e göre, “Çeviri, yeniden yazmanın en ayırt edilebilen türüdür ve

1 * Aksi belirtilmedikçe İngilizce kaynaklardan yapılan alıntıların çevirisi tarafıma aittir.

en etkili olanıdır çünkü yazarın ve kaynak kültürün sınırlarının ötesindeki eserlerin imgelerini yansıtabilmektedir” (a.g.e.: 9). Bu bağlamda ele alınan çeviri eserler, erek dizgede var olma olanağı elde etmektedir. Kaynak metnin gölgesinde kalan ve ikincil pozisyonda değerlendirilen erek metinler, çevirmenin eseri olarak erek dil yoluyla erek okuyucuya ulaşmakta ve erek kültür dizgesine yerleşmektedir.

Rus Biçimcilerin geliştirdiği “Sistemlerin Sistemi’nden” söz eden Lefevere, sistemlerin birbirinden etkilenmeye açık olduğunu ve bu etkinin kontrol altında tutulduğunu söylemektedir. Edebiyat sistemi içinde kontrol anlamında etkin olan üç öge ise, sistem içindeki profesyoneller, sistemi dışarıdan etkileyen hamiler ve poetika olarak belirlenmektedir. Lefevere’e göre “Sistemin profesyonelleri, eleştirmenler, öğretmenler ve çevirmenlerdir” (a.g.e.: 14). Bu gruba dahil olan kontrol mekanizmaları, dönemin şartları dahilinde eser seçiminde ve yaygınlaştırılmasında etkin rol oynamaktadır. Dolayısıyla profesyonel kontrol mekanizmaları, okuyucuyu da sisteme dahil ederek dizgenin devamlılığını sağlayan etmenler olarak da ele alınabilir. Diğer bir öge olarak belirlenen ve sistemin dışında olmasına rağmen büyük bir etkisi olan hamilik ise gücü ifade etmektedir. Bu gücün, “eserlerin edebi özelliklerinden ve değerlerinden çok ideolojileriyle ilgilenmesi, eserlerin seçiminde ya da yaygınlaştırılmasında, eserlerin dağıtımında, pazarlanmasında ya da okunup okunmamasında kişi ya da kurumların yönlendirmesinin önemini göstermektedir” (a.g.e.: 15).

Sanat ve edebiyat tarihinde önemli bir yer tutan hamiliğin üç öğeden oluştuğunu söyleyen Lefevere bunları ideolojik unsurlar, ekonomik unsurlar ve statü olarak sıralamaktadır (Lefevere, 1992: 16). Eğer bu faktörlerin üçü de aynı kişi ya da kurum tarafından sağlanıyorsa hamilik farklılaştırılmamıştır. Fakat “ekonomik başarının ideolojik nedenlerden bağımsız olması ve sonucunda kısmi statü kazandırmaması farklılaşmış bir hamilik olduğunu göstermektedir” (a.g.e.: 17). Hamiliğin edebiyat dizgesi üzerindeki etkisi bu üç faktöre göre değişiklik gösterse de edebiyat dizgesinin gelişimi ya da değişimi üzerindeki etkisi sabittir. Eserlerin seçimi, yazar ve çevirmenlerin teşvikiyle var olan edebiyat dizgelerin geliştirilmesi ya da yeni dizgelerin oluşturulması, hamilerin beklentilerine göre gerçekleşmektedir. Bu beklentilerin doğrultusunda yapılan değişikliklerin de okuyucular tarafından onaylanması kısır bir döngü yaratmakla kalmıyor, ideolojik, ekonomik ve statü etmenlerinin güce hükmetmelerine ve poetikanın yönetiminde farklı kodlamalar oluşturmalarına neden olur. Dolayısıyla hami ve okuyucu arasındaki bağı kuran çevirmenler, aynı zamanda kendi seçimlerinin kurbanı olabiliyor ve edebiyat dizgesini çıkmaza sürükleyebilmektedir. Bu bağlamda çevirmenlerin sadece kültürlerarası değil kültür içi elçilik yaptığı da söylenebilir.

Sistemin üçüncü ögesi olarak poetikadan söz eden Lefevere, baskın edebi anlayışı da ikiye ayırmaktadır. Bunlar: “türler, semboller, durumlar ve karakterler olarak ele alınan edebi araçlarla, sosyal sistem içinde, seçili temalar dahilinde etkili olan edebiyatın rolüdür” (a.g.e.: 26). Poetika, dönemin edebiyat alışkanlıklarından oluşan bir sistem dahilinde düşünülebilir. Gerek kuramsal gerek geleneksel yapının oluşturduğu bu alışkanlıklar, edebiyat eserlerinde

kullanılacak öğeleri belirlemekte ve edebiyat dizgesinin merkezine dolaylı yoldan müdahale etmektedir. Edebiyatın toplumsal rolü de göz önünde bulundurulduğunda poetikanın önemi çeviri incelemeleri ya da dönemsel edebiyat incelemelerinde açığa çıkmaktadır.

Sistemin bu öğelerinin edebiyat dizgesi içinde yer alan bütün etmenlerin üzerinde doğrudan ya da dolaylı yoldan etkisi olduğunu göz önünde bulunduracak olursak, çevirmenin konumu üzerine daha gerçekçi bir bakış açısıyla düşünebiliriz. Kaynak metinle erek okuyucu arasında köprü kuran çevirmen, kaynak kültürden aldığı imgeleri yeniden yazma/yaratma sürecinde iki önemli faktörden etkilenmektedir. Bunlardan biri çevirmenin ideolojisi (bu ideolojiyi kendi isteğiyle sahiplenmiş olabilir ya da söz konusu ideoloji bir hamî tarafından dayatılmış olabilir), diğeri ise çevirinin yapıldığı dönemde erek edebiyat dizgesine egemen olan poetikadır. İdeoloji, çevirmenin kullanacağı temel stratejiyi işaret etmekte ve dolayısıyla hem kaynak metinde ifade edilen ‘söylem evreniyle’ (kaynak metnin yazarının ailesi olan dünyanın amaçları, kavramları ve alışkanlıkları) hem de kaynak metnin ifade edildiği dille alakalı sorunların çözümlerini de belirtmektedir (a.g.e.: 41). Lefevere’in kitabında söz ettiği iki tür çevirmen vardır. Bunlardan ilki, ideolojik ve poetik açıdan tutucu davranışlar sergileyen ve çeviriyi kaynak kültürün taşıdığı ideolojik ve edebi saygınlığı gözeterek yapan sadık çevirmendir [faithful translator]. Dolayısıyla kaynak kültürün sahip olduğu bu saygınlık ne kadar büyükse, çeviri de “dilbilgisi ve mantık” açısından o kadar doğru olur (a.g.e.: 49-50). Yaratıcı çevirmen [spirited translator] ise kaynak kültürün saygınlığı karşısında tutucu davranmaz. Tam tersine okuyucusunu şaşırtabilmek ve kaynak eserin “klasik” statüsünü biraz olsun değişme noktasına getirebilmek için bazı “güncellemeler” yapar. Yeniden yazmayla, okuyucusunu hem kaynak metnin saygınlığını hem de erek dizgedeki poetik ve ideolojik yorumunu sorgulamaya iter (a.g.e.: 50).

Çevirmeni etkileyen ideolojik etmenler, güç hamileri ve dönemin poetikası, aynı zamanda yeniden yazmanın sonucu olan eserin de ideolojik dengeler doğrultusunda ve poetikanın söylemsel ya da dilsel özellikleri dahilinde değişime uğramasına neden olmaktadır. Yazarın, kaynak kültürün ve dilin sınırından alınan ve çevirmenin yeniden yazma sırasında belirlediği stratejisine ve profesyonel yatkınlığına göre şekillenen eserler, bu dört katmanın (ideoloji, poetika, söylem evreni ve dil) incelenmesiyle varılan noktayı göstermektedir.

Çeviribilimci Marilyn Gaddis-Rose 1997 yılında yayımladığı *Translation and Literary Criticism: Translation as Analysis* başlıklı kitabında edebiyat eleştirisi ve edebiyat çevirisi arasındaki bağı birbirini beslediğini ve zenginleştirdiğini anlatmaktadır. André Lefevere gibi Marilyn Gaddis-Rose da çevirmenin belli bir dönem içerisinde, belli bir ideolojik görüş ile çeviri yaptığını ve bu etkilerin izinin erek metin üzerinde sürülebileceğini söylemektedir (Gaddis-Rose, 1997: 7). Gaddis-Rose edebiyat çevirisi ve edebiyat eleştirisi arasındaki bağı temelini şu şekilde açıklamaktadır: “Çeviri de edebiyat eleştirisi de telif yasaları dahilinde, kendinden önce yazılmış bir metinden üretilmektedir” (a.g.e.: 12). Edebiyat çevirisini, bir edebi metnin kendine özgü yapısını farklı bir dile aktarım olarak değerlendiren Gaddis-Rose, her bir edebiyat çevirisinin edebiyat eleştirisi olarak görülebileceğini söylemektedir (a.g.e.: 13).

Edebiyat eleştirisi yazılarında olduğu gibi, çevirmen de bir kaynaktan beslenmekte ve sonucunda erek dizgeye yeni bir eser kazandırmaktadır. Bu görüşten yola çıkarak çevirmenin, çeviriye başlamadan önce bir eleştirmen gibi kaynak dilin yapısına ve biçimine göre oluşturulmuş edebiyat metnini incelediğini ve erek dile aktarımı sırasında nasıl bir yol izlemesi gerektiğine karar vermesinin ardından ortaya çıkan erek metinle bir üst-metin yarattığını söyleyebiliriz.

Gaddis-Rose’a göre çeviri, “edebiyat tarihinin hareket gücünü ve normlarını yansıtmaktadır” (a.g.e.: 23). Charles Baudelaire’in eserlerinin çevirilerinden örnekler veren Gaddis-Rose, aynı ve farklı erek diller içerisinde aynı metinler kapsamında çeviri etkinliğinin çoğaltılmasına ve dolayısıyla birden çok erek metne ihtiyaç olduğunu, ancak bu şekilde okuyucuların çeviri edebiyat dizgesinde yer alan kaynak metnin farklı mesajlarını bir araya getirebileceklerini belirtmektedir (a.g.e.: 41). Çeviri edebiyatın, erek dizgelerdeki yerini erek metinlerin karşılaştırmasıyla belirlemeye çalışan Gaddis-Rose, dizge incelemesiyle aynı kaynak metinden üretilen erek metinlerin zaman içinde değişen üslup ve ideolojik etkenler dolayısıyla taşıdığı farklı sözcük ve cümle yapılarının izinin sürebileceğini söylemektedir. Erek dizge içinde egemen olan normların doğrultusunda geliştirilen çeviri stratejilerinin tespitinin yalnızca edebiyat tarihçilerinin işine yarayacağını söyleyen Gaddis-Rose, bu araştırma yöntemiyle okuyucunun kaynak ve erek metni deneyimlemesi ve bu deneyimlerin sonucunda ortaya çıkan yeni düşünce alanları hakkında bir bilgiye ulaşamadığını belirtmektedir (a.g.e.: 53).

“Üç-boyutlu okuma” yöntemi çeviribilimci Ayşe Ece’nin *Edebiyat Çevirisinin ve Çevirmenin İnde* adlı kitabında bahsettiği üzere 1989 yılında ilk defa çevirmen ve eğitimci Joanne Englebert tarafından uygulanmıştır (Ece, 2010: 44). “Üç boyutlu okuma” yöntemine gönderme yapan Gaddis-Rose’a göre de çeviri metinler, kaynak ve erek dizgede yer alan diğer metinlerle birlikte incelenmeli ve deneyimleri birlikte geliştirmelidir: “Çevirmenin kaynak metni nasıl alımladığını göstermek üzere, kaynak metin ve çeviri arasındaki etkisel ve anlamsal alanı belirlemek için iki metni, açarak ve genişleterek, bir araya getirmeliyiz” (Gaddis-Rose, 1997: 55).

2.2. Tiyatro Çevirisine Yaklaşımlar

Oyun metinlerinin en önemli özelliği edebi ve görsel kodları bir arada bulundurması, yani sahnelenmek üzere yazılmış edebi metinler olmasıdır. Dolayısıyla oyun çevirisi üzerinde araştırma yaparken üzerinde durulması gereken nokta, tiyatronun hem bir edebiyat dalı hem de bir sanat dalı olarak incelenebilmesidir. Çeviribilim alanında özellikle oyun çevirileri üzerine uygulamalı ve kuramsal çalışmalar yapan Susan Bassnett 1980 yılında yayımladığı *Translation Studies* kitabının “Translating Dramatic Texts” adlı bölümünde “oyun metinlerinin tamamlanmamış bir metin olarak okunması gerektiğini ve metnin tam anlamının yalnızca sahnede ortaya çıkabileceğini” belirtmektedir (Bassnett, 2002: 124). Bu da çevirmen için sorunun başlangıcı demektir: Metnin dramatik özelliklerini bir kenara bırakmalı mı ya da örümcek ağı gibi metne işlenmiş olan sahneleme öğelerini de erek metne yansıtmalı mı? Robert Corrigan’ın

dildeki hareketliliğin, ritmin ve duraksamaların erek metne yansıtılması gerektiğini vurgulayan görüşüne değinen Bassnett, oyun metninin sahneleme yöntemleri dışında da oynanabilirlik özelliği taşıdığını belirterek çevirmenin bu özelliğin üzerine kurulduğu yapıları tespit ederek dilbilimsel ve biçimsel kaydırmalar pahasına onları erek metinde yeniden yaratmasının önemine dikkat çekmektedir (a.g.e.: 125-126). Dolayısıyla, çevirmenler oyun metinlerinin hem dilbilimsel ve biçimsel özelliklerini hem de sahne ve seyirciyle olan kesintisiz bağını çeviri süreçlerinde göz önünde tutma sorumluluğunu taşırlar.

Çevirmen, oyun metninde kullanılan kaynak dilin ve kullanacağı erek dilin sürekli bir değişim içinde olduğunu göz ardı etmeden “konuşma ritmi, günlük dil kullanımı, toplumsal konum, ton ve biçem” gibi değişikliklere göre stratejisini belirlemelidir (a.g.e.: 35). Bu stratejileri beş madde halinde sıralayan Bassnett, “tiyatro metnini bir yazın yapıtı olarak ele almak” maddesinde kaynak metne bağlılık stratejisini vurgularken, bu stratejinin yazarın eserlerinin sahnelenmek için değil, okunmak için çevrildiği durumlarda tercih edildiğini vurgulamaktadır (a.g.e.: 35). Bir diğer strateji olarak belirttiği, “Kaynak dilin ekinsel bağlamını çerçeve olarak kullanmak” maddesinde yabancılığını koruyan çeviri anlayışı gibi bir yöntemden söz edilmesine rağmen, ortaya çıkan erek metinler genellikle ideolojik kayma yaratmaktadır (a.g.e.: 35). “‘Sahnelenebilirlik’ özelliğini çevirmek” maddesinde ise erek metnin sahne metni olarak üretilmesi önceliğinden söz edilmektedir. ‘Sahnelenebilirlik’ teriminin kesin bir yargı içermemesinden kaynaklanan stratejik bir belirsizlik olsa da Bassnett’a göre ‘sahnelenebilirlik’, kaynak dildeki “yöresel söyleyişleri” erek dildeki “yöresel söyleyişlerle” karşılamak, “eşdeğer karşılıklar” bulmak ve kaynak dilde yer alan tutucu öğeleri çıkartmak gibi özellikleri içermektedir (a.g.e.: 36). “Kaynak dilde koşuk tiyatronun değişik seçeneklerle yaratılması” maddesi kaynak metnin türünün dayattığı dilsel özelliklere sadık kalmak olarak düşünülebilir. Son strateji olan “ortak çeviri” ise kolektif çalışmaya işaret etmesiyle sahne metni üretmek açısından oldukça verimli bir seçenek olarak öne çıkmaktadır. Kaynak dili bilen kişiyle, yani çevirmenle yapımda yer alan kişi, yönetmen ya da oyuncu, birlikte çalışarak ‘sahnelenebilirlik’ açısından değerli bir erek metin üretirler. Dolayısıyla “çevirmen(ler) hem dil öğelerini hem de görsel öğeleri gözeterek yazılı ve sözlü dil kodları bir arada olan bir metin sunmuş olur” (a.g.e.: 36). Luigi Pirandello’nun “Illustrators, Actors and Translators” başlıklı yazısında çevirmenlerin kaynak metinleri yeniden yorumladığını ve dolayısıyla yeniden yazdıklarını söylediğini belirten Bassnett, sadakatin “yorumlama girişimine girilmediği zamanlarda var olabileceğini” söylemektedir (a.g.e.: 37). Birinci stratejide yer alan kaynak metne sadakat göndermesi haricinde, Bassnett’ın özetlediği bütün stratejiler yeniden yazma bağlamı içinde incelenebilir.

Tiyatro alanında hem performans hem de anlabilim ve kültürlerarası etkileşimler konularında araştırmalar yapan Patrice Pavis, 1999 yılında yayımladığı ve dilimize Sibel Kamber tarafından çevrilen *Sahneleme: Kültürler Kavşağında Tiyatro* isimli kitabında, çeviri sorunlarını incelemek için iki maddeyi göz ardı etmemek gerektiğini söylemektedir:

1) Tiyatroda çeviri, oyuncuların bedeninden ve seyircilerin kulaklarından geçer. 2) Yalnızca bir dilsel metni bir başkasına çevirmekle kalınmaz, sahne sayesinde türdeş olmayan, uzamla

ve zamanla birbirinden ayrılmış sözceleme durumları ve kültürler birbiriyle karşı karşıya getirilir ve birbirleriyle iletişim içine konur. (Pavis, 1999: 153-154)

Pavis yazılan, çevrilen ve dramaturji analizi yapılan oyun metninin sahne metni olarak seyirci karşısına çıkmadan önce dört aşamadan geçtiğini söyleyerek bunları “somutlaştırmalar dizisi” olarak adlandırmaktadır. “Metinsel somutlaştırma” olan birinci aşamada çevirmen “kim kiminle ve ne amaçla konuşmaktadır?” sorusunu sorarak önce “makro-metinsel bir çeviri, yani metnin aracı olduğu yapının dramaturjik analizini” yapmaktadır (a.g.e.: 156-157). Yani çevirmen, kaynak metnin alt-metnine uzanarak, karakter analizi, yer ve zaman belirlemesi, yazarın ideolojik yaklaşımları gibi metnin ayırt edici özelliklerini belirlemektedir. İkinci aşama olan “dramaturjik somutlaştırma”da belirlenen özelliklerin erek metinde kullanmak üzere çevirisi yapılır. Bu çeviriyle birlikte çevirmen, erek seyirci kitlesinin bir durumu ya da karakteri anlatmak için bir dizi bilgi sağlamış olur (a.g.e.: 158). Üçüncü aşamada, “sahnesel sözceleme” somutlaştırması yapılır. Pavis’e göre bu aşama çoğunlukla atlanır, çünkü çevirmenlerin metinle olan ilişkisi sahnelenmeden önce bitmiş olur (a.g.e.: 158). Günümüzde birçok oyun metni çevirmeni provalarda yer alarak sahne metni oluşumuna dahil olmaktadır. Dolayısıyla hem sahne zamanlaması hem de seyirci algısına yönelik seçilecek “sahnesel sözceleme” aşamasının geçerli ve güncel olduğunu söyleyebiliriz. Dördüncü ve son aşama olan “alımsal somutlaştırma” ya da “alımsal sözceleme” ise erek metnin seyirciyle ulaştığı ve “dokunduğu” aşamadır. Böylece seyirci metni somutlaştırır ve kendine mal eder (a.g.e.: 159). Pavis’e göre sahneleme amacıyla yapılan çeviriler “hem bir dramaturjik analiz hem bir sahneleme hem de seyirci kitlesine sesleniştir” (a.g.e.: 159).

Bassnett’a göre oyun metinleri çevirisinde dikkat edilmesi gereken husus, kaynak kültürün normlarının ve sınırlarının kaynak metnin oluşumundaki etkisi gibi erek kültür normlarının ve sınırlarının da çevirinin oluşumunda kaçınılmaz bir rol oynadığıdır (Bassnett&Lefevere, 1998a: 93). Pavis’e göre de çevirmenin, oyun metinlerinde sözcüğün ve jestin, dramatik metni bozma ve çevirisini olanaksız kılma tehlikesine karşın, bu sistemleri birbirinden ayırmadan ve hiçbirini göz ardı etmeden kaynak metinden erek metne doğru bir yol çizmesi gerekmektedir (Pavis, 1999: 173).

İki araştırmacının da ortak bağlamı metinlerin yaratımında etkin rol oynayan kaynak ve erek kültürün ideolojik ve sosyal yapılarıyla bu yapıların erek metne sistemler olarak yansımalarıdır. Yazın türlerinin dilbilimsel ve biçimsel kodlarının, tarihsel olaylardan etkilenmemesi söz konusu değildir. Ayrıca her metnin çevirisi ait olduğu türün özellikleri ve erek dilin olanakları dahilinde yapılmalıdır. Dolayısıyla oyun metinleri çevirilerinde, oyun metinlerinin özelliklerinin göz önünde bulundurulması ve çeviri sürecinin ve erek metnin hem kültürel dizge hem de edebi dizge içerisindeki bağlamlar içinde incelenmesi araştırmacıların gerçek tiyatro dünyasını büyük ölçüde yansıtabilecek sonuçlara ulaşmasına yardımcı olabilecektir.

Oyun çevirisi üzerine geliştirilen düşünce ve söylemlere çift taraflı bakış açısıyla yer verildiğinde, oyun çevirisindeki sorunların hem çeviribilim hem de tiyatrobilim alanlarında

söz ve eylemin erek dil ve kültür dizgesine uyum sağlayacak bir yaklaşımla birleştirilmesi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

2.3. Yöntem

Çalışmanın çözümleme kısmında, kaynak metin ile erek metinler, André Lefevere'in tüm yeniden yazma eylemlerinin belli bir ideolojik görüşü yansıttığı ve belli bir poetikaya bağlı olarak üretildiği, bundan dolayı da edebiyat dizgesini yönlendirme gücüne sahip olduğunu belirten görüşü göz önünde bulundurularak, zamana bağlı poetik farklılıkları ve bağlama bağlı ideolojik farklılıkları ele vermesi açısından Marilyn Gaddis-Rose'un önerdiği "üç boyutlu okuma" yönteminde vurgulandığı gibi kaynak ve erek metinlerin birlikte deneyimlenmesiyle incelenecektir.

3. Bulgular

İncelemede kullanılan metinlerden kaynak metin olan *The Glass Menagerie* KM olarak, Can Yücel'in çevirisi olan erek metin *Sırça Kümes* EM1 olarak, Aytuğ İzat'ın çevirisi olan erek metin *Sırça Hayvan Koleksiyonu* EM2 olarak anılacaktır. Aynı şekilde çevirmen Can Yücel'den Ç1, çevirmen Aytuğ İzat'tan Ç2 olarak söz edilecektir. Ayrıca inceleme sırasında erek metinler ve kaynak metinden alınan bölümler, ifade özelliklerine göre gruplanarak, kelime seçimleri ve yapısal anlam özelliklerine göre eleştirel bakış açısıyla irdelenecektir.

3.1. Argo Kullanımı

Örnek 1

EM1: AMANDA: Ağzını koparıyorum senin!

EM2: AMANDA: Sakın buna başlamaya cesaret etme...

KM: AMANDA: Don't you DARE to—

EM1'de "ağzını koparıyorum senin" ifadesi yer almaktadır. EM2'de ise "sakın buna başlamaya cesaret etme" ifadesi kullanılmıştır.

Ç1, karakterin konuşma dili düzeyini düşürmeyi uygun görmüş ve argo kullanımına yönelmiştir. Ç1'in bu yönelimi erek seyircinin tartışmanın ciddiyetini anlaması uğruna yapmış olduğu bir hamle olabilir. Ç2 ise, KM'de yer alan "Don't you dare to—" ifadesini sözcük anlamlarıyla erek metnine aktarmayı tercih etmiştir.

Örnek 2

EM1: AMANDA: Her neyse olanlar bana olacak yine. İt gibi çalışacağım. Ele güne mahçup olmıyalım da razıyım ben her şeye.

EM2: AMANDA: Aslında bunun tek anlamı var, o da benim canımı dışıma takıp çalışmam demek. Muhteşem olmayabiliriz, ama teftiştten de geçeriz!

KM: AMANDA: It simply means I'll have to work like a Turk! We won't be brilliant, but we will pass inspection.

EM1’de “it gibi çalışırım” ifadesi yer alırken EM2’de “canımı dışıme takıp çalışırım” ifadesine yer verilmiştir.

Ç1, “it gibi çalışmak” ifadesiyle argo dil kullanımını tercih etmiş ve ideolojik bir gönderme yapmak istemiş olabilir. Ç2 ise, KM’de yer alan ve kaynak dilde yaygın kullanımı olan “work like a Turk” deyimini erek dilde yaygın olarak kullanılan “canını dışıme takarak çalışmak” deyimiyile karşılamayı uygun görmüştür.

Örnek 3

EM1: JIM: Elektriği kestikleri zaman anlarsın sen Hanyayı Konyayı!

EM2: JIM: Elektriği kestiklerinde bunu yaptığına pişman olacaksın.

KM: JIM: You will regret it when they turn the lights off.

EM1’de “anlarsın sen Hanyayı Konyayı” ifadesi yer alırken EM2’de “pişman olacaksın” ifadesi kullanılmıştır.

Ç1, KM’de yer alan “regret it” ifadesini erek dildeki argo kullanımıyla karşılamayı tercih etmiştir. Bu tercihin sebebi, kaynak dildeki tehditkâr söylemi erek dizgenin konuşma dilini metne ve oyuna yansıtarak karşılamak istemesi olabilir. Ç2 ise, bu ifadeyi sözcük anlamıyla aktarmayı uygun görmüştür.

3.2. Deyim Kullanımı

Örnek 1

EM1: AMANDA: Ahhh, ah!... Başımdan kaynar sular boşaldı, dizlerimin bağı çözüldüverdi.

EM2: AMANDA: Ah! Öylesine güçsüz hissettim ki kendimi, zorla ayakta durabildim!

KM: AMANDA: I felt so weak I could barely keep on my feet!

EM1’de “Başımdan kaynar sular boşaldı, dizlerimin bağı çözüldüverdi.” ifadesi, EM2’de “Öylesine güçsüz hissettim ki kendimi, zorla ayakta durabildim!” ifadesi yer almaktadır.

Ç1, iki deyim peş peşe kullanarak sahnedeki dilin akıcılığını güçlendirmek istemiş olabilir. Ç2 ise, kaynak metinde yer alan sözcüklerin anlamlarına göre bir aktarım gerçekleştirirmeyi tercih etmiştir.

Örnek 2

EM1: AMANDA: İş, Mr. Garfinkel’in surat asmasına kalsın! Canımızı alacak değil ya!

EM2: AMANDA: Taş ve sopa kemiklerimizi kırabilir, ama Bay Garfinkel’in asık suratı bize zarar vermez.

KM: AMANDA: Sticks and stones can break our bones, but the expression on Mr Garfinkel’s face won’t harm us!

EM1’de “canımızı alacak değil ya!” ifadesi yer almaktadır. EM2’de “taş ve sopa kemiklerimizi kırabilir” cümlesi kullanılmıştır.

Ç1, KM’de yer alan deyim kullanımını bu ifadeyi “canımızı alacak değil ya!” cümlesiyle karşılayarak deyimsel bir ifade kullanma yolunu tercih etmiştir. Ç2 ise, sözcüklerin erek dildeki karşılıklarıyla ifade etmeyi tercih etmiştir. Ç2’nin amacı yerelleştirmeden uzak durmak ve seyirciyi yönlendirmemek olabilir.

Örnek 3

EM1: AMANDA: Kendimi sürmüyorum öne, görüyorsun! Bir ayağım çukurda zaten. Ben nasıl olsa olurum. Ama Laura öyle mi ya!... Genç daha, üstelik bakılmaya muhtaç.

EM2: AMANDA: Kendimi katmıyorum, çünkü ben yaşlıyım ve artık benim için fazla fark etmez! Kardeşini söylüyorum; çünkü genç ve bize bağımlı biri o.

KM: AMANDA: I don’t say me because I’m old and don’t matter—I say for your sister because she’s young and dependent.

EM1’de “bir ayağım çukurda zaten” ifadesi yer alırken EM2’de “ben yaşlıyım” ifadesi tercih edilmiştir.

Ç1, KM’de yer alan “I’m old” ifadesini “bir ayağım çukurda zaten” olarak kullanarak deyimsel bir ifadeyle erek dildeki yaygın kullanımdan faydalanarak sahnedeki anlatımı güçlendirme yoluna gitmek istemiş olabilir. Ç2 ise, sözcük anlamıyla aktarmayı uygun görmüş olabilir.

Örnek 4

EM1: TOM: Babama çekmişim ben. Mayam bozuk, soysuzun oğlu soysuz.

EM2: TOM: Ben babama benzerim. Taşa çıkan keçinin ağaca tırmanan oğlağı!

KM: TOM: I’m like my father. The bastard son of a bastard!

EM1’de “mayam bozuk” ifadesi yer almaktadır. EM2’de ise “taşa çıkan keçinin ağaca tırmanan oğlu” ifadesi kullanılmıştır.

Ç1, KM’de yer alan “the bastard son of a bastard” ifadesindeki argo kullanımını “mayam bozuk” eklemesiyle deyimsel bir ifadeyle karşılayarak dil düzeyini devam ettirmek istemiş olabilir. Ç2 ise, “taşa çıkan keçinin ağaca tırmanan oğlu” deyiminin ifade ettiği takip ve devamlılık anlamıyla seyirciye olayların gidişatıyla ilgili haber vermek istemiş olabilir. Ayrıca Ç2, KM’de yer alan argo ifadeyi erek metne yansıtmak istememiş ve anlatımdaki akıcılığı deyim kullanımıyla ifade etmek istemiş olabilir.

3.3. Sahnelenme Sürecine Yönelik İfadeler

Örnek 1

EM1: Tom gemici kılığıyla, soldaki ara sokaktan içeri girer sahnenin önünden geçip yangın merdivenine yollanır. Oracıkta durur, bir sigara yakar. Sonra seyircilerle konuşmağa başlar.

EM2: Tom gemici kılığında gelip, yangın merdivenlerinin etrafında oyalanırken, bir sigara yakar ve seyircilere doğru konuşmaya başlar.

KM: Tom enters dressed as a merchant sailor from alley, stage left, and strolls across the front of the stage to the fire-escape. There he stops and lights a cigarette. He addresses the audience.

EM2’de “stage left” yönlendirmesine yer verilmezken, EM1’de “soldaki ara sokaktan” ifadesi kullanılmaktadır. EM2’de “strolls across the front of the stage to the fire-escape” ifadesi “yangın merdivenlerinin etrafında oyalanırken” olarak kullanılmıştır. EM1’de ise “sahnenin önünden geçip yangın merdivenine yollanır” ifadesi yer almaktadır.

Ç1, hem “soldaki” hem de “sahnenin önünden geçip” ifadeleriyle metinde yer alan yönlendirmeleri kullanarak oyunun sahnelenmesi sürecinde kaynak metnin izlenebilmesine imkân tanımıştır. Ç2, erek kültürdeki yönetmen ve oyuncuların metni daha rahat kullanabilmelerini sağlayacak olan sahne yönlendirmelerini kullanmayı tercih etmemiştir.

Örnek 2

EM1: Laura, annesinin halini görünce, şaşkınlıktan elini ağzına götürür.

EM2: Annesinin bu halini gören Laura, heyecanlanıp dudaklarını kemirmeye başlar.

KM: Then she slowly lets herself in the door. Seeing her mother’s expression Laura touches her lips with a nervous gesture.

EM1’de “şaşkınlıktan elini ağzına götürür” ifadesi yer alırken, EM2’de “heyecanlanıp dudaklarını kemirmeye başlar” ifadesi kullanılmıştır.

Ç1, KM’de yer alan “touches her lips with a nervous gesture” ifadesini “şaşkınlıktan elini ağzına götürdü” sözcüğüyle karşılamayı uygun görmüş olabilir. Ç1, erek metninde karakteri daha kibar tavırlar içinde yansıtmak istemiş olabilir. Ç2 ise, “heyecanlanıp dudaklarını kemirmeye başlar” olarak karşılayarak sahnede yükselmekte olan tansiyonu abartılı bir yönlendirmeyle oyuncunun hareketlerine taşımak istemiş olabilir.

Örnek 3

EM1: JIM: *Şey işte... Konuşup ettiğim genç kız. (Tatlı tatlı gülümser. Amanda’nın başına dünyalar yıkılır.)*

EM2: JIM: *Şey, sadece bir kız. Devamlı çıktığım biri! (Tatlı tatlı gülümser. Yağmur boşalır.)*

KM: JIM: Oh, just a girl. The girl I go steady with [He smiles charmingly. The sky falls.]

EM1’de “Amanda’nın başına dünyalar yıkılır” ifadesi kullanılmış, EM2’de “yağmur boşalır” ifadesine yer verilmiştir.

Ç1, KM’de yer alan sahneleme yönlendirmesi “the sky falls” ifadesinin yan anlamını kullanmayı uygun görerek “Amanda’nın başına dünyalar yıkılır” ifadesiyle sahneleme sürecine müdahale etmek istemiş olabilir. Ç2 ise, KM’deki ifadenin sözcük anlamına göre erek metne aktarmıştır.

3.4. Erek Kültüre Özgü İfadeler

Örnek 1

EM1: TOM: Bir kişi daha var ama, oyunda görünmüyor; sade duvarda asılı fotoğrafını gördüğümüz kadarıyla oyuna katılıyor: Bizleri yıllar önce bırakıp giden babamız. Telefoncuymdu. (Şehirlerarası santralında çalışırken) Irak yerlere kapırdı gönlünü. Bir gün telefon kumpanyasında Allahaismarladığı çektiği gibi ortadan kayboluverdi. Neden sonra bir kartpostal aldık; Meksika’da Mazatlan diye bir yerden yollamış. Bir daha ne bir haber ne bir mektup... Kartpostal da iki kelimelik bir şey: “Merhaba... Hoşça kalın!...” Adres de yok sonunda...

EM2: TOM: Oyunda bir de beşinci karakter var; kendisi şöminenin üzerinde asılı olan ve gerçeğinden daha büyük bu fotoğrafının dışında, oyunda asla görünmez. Bizi yıllar önce terk eden babamızdır bu kişi. Telefoncuymdu ama uzak diyarlara âşıkı, çalıştığı telefon firmasından ayrılıp, ışık delisi bu şehirden sıvışıp gitti... Ondan aldığımız en son haber, Meksika’nın Pasifik kıyılarında Mazatlan’dan gönderilen adressiz bir kartpostalı ve üzerinde sadece iki kelime yazılıydı. “Merhaba... Hoşça kalın!”

KM: TOM: There is a fifth character in the play who doesn’t appear except in this larger-than-life-size photograph over the mantel. This is our father who left us a long time ago. He was a telephone man who fell in love with long distances; he gave up his job with the telephone company and skipped the light fantastic out of town. . . The last we heard of him was a picture postcard from Mazatlan, on the Pacific coast of Mexico, containing a message of two words –‘Hello - Good-bye!’ and no address.

EM1’de “Allahaismarladığı çektiği gibi ortadan kayboluverdi” ifadesinin kullanımı yeğlenmiştir. EM2’de ise “ışık delisi bu şehirden sıvışıp gitti” ifadesi yer almıştır.

Ç2, KM’de yer alan “mantel” ifadesini “şömine” olarak KM’de yer alan ifadeyi anlam kaymasına yol açmadan karşılarken Ç1, bu ifadeye yer vermemiştir. Ç1, orta-aşağı-sınıf olarak nitelendirilen bir ailenin evinde şömine olmasının erek seyircinin algısına ters düşeceğini düşünmüş olabilir. Ç1, KM’de “skipped the light fantastic out of town” ifadesini “Allaha ısmarladığı çektiği gibi ortadan kayboluverdi” ifadesiyle erek dile özgü olan ve sıkça kullanılan bir vedalaşma söylemiyle erek seyircinin oyunla daha rahat bütünleşmesini hedeflemiş olabilir. Ç2 ise, “ışık delisi bu şehirden sıvışıp gitti” ifadesini kullanarak karşılamıştır. Ç2, erek seyircinin zihninde canlanması muhtemel şehir imgesine müdahale etmek istemiş olabilir. Ç1, KM’de yer almayan “adres de yok sonunda” ifadesiyle anlatıcının akıcılığını devam ettirmek istemiş ve erek seyirciye durumu kesin bir ifadeyle açıklamak istemiş olabilir.

Örnek 2

EM1: AMANDA: Kaarun gibi bir şey... Neye dokunsa hani, altın kesilecek neredeyse.

EM2: AMANDA: Sanki Midas’ın sırrı onda, neye dokunsa altın kesiliyor.

KM: AMANDA: He had the Midas touch, whatever he touched turned to gold!

EM1’de “kaarun” sözcüğü uygun görülmüştür. EM2’de “Midas” ifadesine yer verilmiştir.

Ç1, KM’de yer alan “Midas touch” ifadesini “kaarun” sözcüğüyle karşılayarak, kaynak dilde yaratılan benzetmeyi erek seyirciye daha tanıdık geleceğini düşündüğü bir imge ile karşılamaya çalışmış olabilir. Ç2 ise, “Midas’ın sırrı” ifadesiyle karşılayarak sözcük anlamlarına göre EM2’de var etmeyi tercih etmiş olabilir.

Örnek 3

EM1: AMANDA: Allah yardımcın olsun, kardeş!... Ne diyeyim bilmem ki... Hastalık sağlık hep bizim için ama ne bitmez çileymiş bu seninkisi canım...

EM2: AMANDA: Tanrı yardımcın olsun! Sen inançlı bir Hıristiyansın, evet evet iyi bir Hıristiyansın!

KM: AMANDA: Heaven have mercy! You’re a Christian martyr, yes, that’s what you are, a Christian martyr!

EM2’de “Sen inançlı bir Hıristiyansın, evet evet iyi bir Hıristiyansın” ifadesi bulunurken EM1’de bu ifadeye rastlanmamaktadır.

Ç1, KM’de yer alan “heaven have mercy” ifadesini erek kültüründeki yaygın inanış ve erek dildeki yaygın kullanımı göz önünde bulundurarak “Allah yardımcın olsun, kardeş” ifadesini tercih etmiş olabilir. Ç2 ise, “Tanrı yardımcın olsun” olarak aktarmıştır. Sonrasında yer alan “You’re a Christian martyr, yes, that’s what you are, a Christian martyr” ifadesini Ç2, erek metnine “Sen inançlı bir Hıristiyansın, evet evet iyi bir Hıristiyansın” olarak aktarmayı uygun görürken Ç1, bu ifadeye yer vermeyerek erek metinde eksiltmeye neden olmuş ve bu kaynak metinde bulunan ifadeyi “Ne diyeyim bilmem ki... Hastalık sağlık hep bizim için ama ne bitmez çileymiş bu seninkisi canım...” cümleleriyle karşılamayı seçmiştir.

3.5. Kaynak Kültüre Özgü İfadeler

Örnek 1

EM1: TOM: Jim o zamanlar Hayskulun gözde öğrencisiydi. Canlı, öyle cana yakın, pırıl pırıl bir delikanlı.

EM2: TOM: Jim, lisedeyken bir kahramandı. Öylesine İrlandalı bir görünüşe ve canlılığa sahipti ki, iyice partilmiş ve cilalanmış bir Çin tabağını andırırdı. Sanki üzerinde bir ışık demetiyle dolaşırdı.

KM: TOM: In high school Jim was a hero. He had tremendous Irish good nature and vitality with the scrubbed and polished look of white chinaware. He seemed to move in a continual spotlight.

EM1’de “hayskulun” ve “canlı” ifadeleri yer alırken EM2’de “lisedeyken”, “Çin tabağı” ifadeleri kullanılmıştır.

Ç1, “hayskulun” sözcüğünü kaynak dilde yer aldığı şekilde EM1’ye aktarmayı uygun görerek erek dil dizgesine ait olmayan ve anlaşılmaz bir sözcükle anlam kaymasına neden

olmuştur. KM’de yer alan “Irish” ifadesine EM1’de yer vermeyen Ç1, betimleyici anlatımı da sadeleştirmiştir. Ç1, “hayskul” kullanımından sonra metnin yabancılığını pekiştirmemek adına sıfatları akıcı bir dille aktarmak istememiş olabilir. Ç2, KM’de yer alan “chinaware” ifadesini sözcük anlamına göre çevirmeyi tercih etmiş ve anlam kaymasına neden olmuştur.

Örnek 2

EM1: JIM: Yunikorn ha?

EM2: JIM: Tek boynuzlu atımsı bir şey bu, “Unicorn” galiba?

KM: JIM: An unicorn, huh?

EM1’de “yunikorn” ifadesi yer alırken EM2’de “tek boynuzlu atımsı” ve “unicorn” ifadeleri kullanılmıştır.

Ç1, KM’de yer alan “unicorn” sözcüğünü kaynak dil dizgesine ait sözcüğü erek dildeki okunuşuyla “yunikorn” olarak aktarmayı tercih etmiştir. Ç2 ise, önce anlamı doğrultusunda betimlemeyi tercih etmiş sonra da anlatımı bütünlemesi açısından kaynak dildeki sözcüğe yer vermeyi uygun görmüş olabilir. Her iki çevirmen de erek dile ait olmayan kelime seçimleriyle kaynak kültürün görünürlüğünü arttırmak istemiş olabilir.

3.6 Başlık Seçimi

Ç1’in başlık seçimi oyunun sahnelenmesine yönelik bir davranış olarak ele alınabilir. Çevirmen Can Yücel, Suat Karantay ile yaptığı ve *Metis Çeviri* dergisinde yayınlanan röportajında bu seçiminin nedenini şöyle açıklamaktadır: “Hayvanat Bahçesi desen olmaz. Biz onu şöyle yaptık. Ev kümes gibi bir yer ve ben düşündüm ki sahneye konurken kümes mizansenide tutabilir. Sırça Kümes... Anne kartlamış tavuk gibi, kız bir piliç. Öbür horozlar geliyor. Yani daha tiyatral bir planda düşündüm” (Karantay, 1988: 16). Ç1’in bu sözleri ışığında başlıkta kullandığı “kümes” ifadesi oyunun gerçekleştiği yerle ilgili bir tanım yapmakla beraber, bu seçimiyle yönetmene, dekor tasarımcısına ve oyunculara hitap ettiğini belirterek erek seyircinin alımlamasına yönelik bir seçim olduğunun altını çizmektedir. Ç2 ise, KM’de yer alan hayvan bahçesi göndermesini, oyundaki evin içinde bulunan cam hayvan biblolarını da gözeterek EM2’ye “hayvan koleksiyonu” ifadesini kullanmayı uygun görmüş olabilir.

4. Tartışma ve Sonuç

Ç1’in erek metne yansıttığı davranışlar arasında erek dil kullanımında gözettiği davranışların başında KM’de yer alan sembollerin aktarımında erek dil kullanımı, erek seyircinin metinle iletişim kurmasını sağlamak için erek kültür öğelerini kullanma ve sahnelemeye yönelik notların erek metne aktarma eğilimi gözlenmektedir. Erek seyircinin günlük dil kullanımında sıklıkla karşılaştığı argo sözcük kullanımı durumuna örnek olarak gösterilebilecek kullanımlara başvurmuştur. Ç1’in aynı söyleşide Amanda karakterinin sözlerinde argo kullanımı üzerinde sorulan soruya verdiği yanıt şudur: “Argo konuşma değil o aslında. Kibarlık içinde yırtıcı,

çığırtkan bir kadın Amanda. Küfür yok. Sert bir dil çünkü yıkıcı bir kadın. Güneyli bir kibarlık budalası” (a.g.e.: 16). Ç1, argo söz kullanımı ve erek dile özgü deyimlerin kullanımıyla karakterlerin alt metinde vurgulanan kişiliklerini EM1’e yansıtmak, kaynak metni erek seyirciye anlaşılır kılmak ve erek seyircinin kaynak seyirciyle ortak bir deneyimi yaşamasını sağlamayı hedeflemiş olabilir.

Ç2’nin gözlemlenen çevirmen davranışları olarak KM’de yer alan ifadeleri kesintisiz olarak erek metne aktarma, erek kültür dizgesine ait deyimsele ifadeler kullanma ve erek dil dizgesinde yaygın olarak kullanılan günlük konuşma dilinden faydalanma sıralanabilir. Ç2’nin erek dilin günlük dil kullanımını uyguladığı argo sözcük seçimleri, erek dil dizgesine özgü deyimsele ifade kullanımı ve erek kültür öğelerini kullanımı ile erek seyirciye kaynak metnin yabancılığını hissettirmek adına tercih etmiş olabilir.

Karakterlerin konuşma dilini erek metne yansıtan Can Yücel, erek dilin günlük kullanımında göze çarpan deyim ve argo dil etmenlerinden yararlanmışır. Can Yücel’in bu davranışı, erek seyircinin kaynak dil ve kültür dizgesine ait olan bir eser karşısında yabancılık çekmesini engelleme çabası olarak değerlendirilebilir. Sahneleme notlarını gözetken Can Yücel, Williams’ın oyun yazarı olarak kaynak metinde yer verdiği yönlendirmeleri erek metne yansıtarak sahnelenmeye hazır bir metin yaratmışır.

Günlük dil kullanımını kaynak metinde yer alan sözcüklerin anlamları dahilinde kullanan Aytuğ İzate, kaynak dizgenin dilsel ve kültürel özelliklerini korumaya ve erek seyirciye hissettirme isteğı EM2’de gözlemlenmektedir. Kaynak dil ve kültür dizgesini koruyan ve dolayısıyla kaynak odaklı bir çeviri olarak ele alınabilecek olan EM2, göz ardı ettiğı sahneleme notları ve oyuncu yönlendirmeleriyle sahneleme sürecinde yönetmen kararlarının öne çıkabileceğı bir metin olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak kaynak metnin farklı okuma süreçleri doğrultusunda çevirmenler tarafından farklı yorumlanmasından oluşan farklılar, her iki erek metne yansımışır. Bu farklılıklar, erek dil ve kültür dizgesini zenginleştiren ve geliştiren çevirmen kararları olarak kabul edilmişır. Çalışmanın amacı dahilinde çeviri süreçlerinin şekillendirilmesinde ve çevirmen söylemlerinin farklılarının erek dizgede gözlemlenebilmesi üzerinde yapılan kaynak metin ve erek metinlerin incelemesi sonucunda, farklı bir dil ve kültür dizgesine ait olan kaynak metin *The Glass Menagerie*’nin etkisinin, yeniden yazma bağlamında yorum ve çeviri anlayışı farklılıklarını erek metinlerine yansıtan çevirmenler Can Yücel ve Aytuğ İzate sayesinde erek dizgede de yeniden var edilmişır. Ancak yapılan incelemede kaynak kültür ve erek kültür arasındaki yolu çizen ve erek dil dizgesi dahilinde şekillenen bu yolun şartlarına göre yolculuk yapan çevirmenlerin, aynı kaynaktan beslenmelerine rağmen farklı varış noktalarına ulaştıkları ve aynı kaynağı kendilerine has biçimleriyle yeniden yazdıkları sonucuna ulaşılmışır. Erek dizgede kendine yer edinmiş olan ve varlığını koruyan bu oyun metinleri, tiyatro salonlarından seyirciyle buluşmaya devam etmektedir. Kaynak metinlerin erek dizgelerde birden fazla eserle temsil edilmesi hem okur hem de dizge açısından önem taşımaktadır. Bu çeşitliliğın oluşturduğu

zenginlik sayesinde edebiyat dizgelerinin gelişmesi, okurların ve seyircilerin ilerlemesi ve düşünce alanlarının genişlemesi mümkün olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

Bassnett, S. (2002). *Translation Studies*, Routledge.

Bassnett, S. & Lefevere, A. (1998). *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*, Multilingual Matters Ltd.

Bassnett, S. & Lefevere, A. (1992) *Translation, History, Culture*, Routledge.

Dinçel, M. (2016). *Yeniden Yazılan Metinler: Sırça Kümes ve Sırça Hayvan Koleksiyonu Oyunlarının Oyun Çevirisi Bağlamında İncelenmesi*. Tez (YL). İstanbul: İstanbul Okan Üniversitesi (yayımlanmamış).

Ece, A. F. (2010). *Edebiyat Çevirisinin ve Çevirmenin İzinde*, Sel Yayıncılık.

Gaddis-Rose, M. (1997). *Translation and Literary Criticism: Translation As Analysis*, St. Jerome Publishing.

İzat, A. (2000). *Sırça Hayvan Koleksiyonu*, Mitos Boyut.

Lefevere, A. (1992). *Translating, Rewriting and Manipulation Literary Fame*, Routledge.

Karantay, S. (Yaz 1989). "Can Yücel ile Söyleşi", *Metis Çeviri* 8: 11-19.

Pavis, P. (1999). *Sahneleme: Kültürler Kavşağında Tiyatro*, Kamber, S. (çev.), Dost Kitabevi Yayınları.

Williams, T. (2009). *The Glass Menagerie*, Penguin Books Ltd.

Yücel, C. (1964). *Sırça Kümes*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Dijital Ortamda (Ç)evrilen Toplum: Bulgaristan Göçmenlerinin Dijital Ortam Çeviri Pratiklerine Netnografik Bir Yaklaşım*

Society Transformed and Translated in Digital Environment: A Netnographic Approach to Digital Media Translation Practices of Bulgarian Turks

Burcu Kanidinc¹

*Bu makale, 2018-2019 yılı güz döneminde Yıldız Teknik Üniversitesi, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim doktora programında, Prof. Dr. Emine Bogaç Demirel'in yürüttüğü MTF6119 Çeviri Sosyolojisi ve Dijital Ortam Çeviri Pratikleri adlı ders için hazırlanan ödevin genişletilmiş halidir. Saha çalışması çerçevesinde veriler Mart 2021 tarihinde yeniden gözden geçirilerek güncellenmiştir.

¹Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Adana, Türkiye

ORCID: B.K. 0000-0001-5681-9101

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Burcu Kanidinc (Arş. Gör.),
Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İngilizce Mütercim
ve Tercümanlık Bölümü, Adana, Türkiye
E-mail: bkanidinc@atu.edu.tr

Başvuru/Submitted: 30.03.2021

Revizyon talebi/Revision requested:
21.04.2021

Son revizyon/Last revision received:
28.04.2021

Kabul/Accepted: 30.04.2021

Atıf/Citation: Kanidinc, B. (2021). Dijital Ortamda (Ç)evrilen Toplum: Bulgaristan Göçmenlerinin Dijital Ortam Çeviri Pratiklerine Netnografik Bir Yaklaşım. *Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 14, 19-35.
<https://doi.org/10.26650/ijuts.2021.14.0002>

öz

Yeni medya çalışmaları, geleneksel medya çalışmalarının aksine dijital mecrayı etkileşimsel ağlar örgütlenmesi olarak ele alır. Bu dijitallik kapsamında bilgi ve iletişim teknolojileriyle bağlantılı iletişim ve medya pratiklerini kapsar. Yeni medyada, katılımcının metni yeniden üretip yapılandırma rolü bulunduğundan katılımcılar arasında işbirliği mümkündür. Yeni medyanın en önemli iletişim araçlarından biri olan sosyal medya ağları, insanların ilişkiler kurduğu ve bağlantılarını hiçbir sınır olmaksızın uzaktan gerçekleştirdiği, seçici yakınlık eğilimlerini artırdığı araçlardır. Facebook gibi kişilerin anonim olmayan profilleriyle yakınsama kültürünün bir parçası olduğu dijital ortamlar, insanlara ortak bir kimlik oluşturma fırsatı verir. Çeviri pratiğinin yeni medyada aldığı konum da bahsedilen katılımcı paylaşımcı kültürün bir izdüşümüdür. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, Bulgaristan göçmenlerinin, göçmen kimlikleriyle dijital ortamdaki çeviri pratiklerine dair çıkarımlarda bulunmaktır. Çalışmada Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenlerin bir araya geldiği, en az iki ülke, dil, din ve kültürün dahil olduğu ve bu unsurların birbiri içinde akıcı bir şekilde dönüştüğü gözlemlenen bir Facebook grubuna odaklanıldı. Netnografik yöntemle, katılımcıların dijital ayak izlerine dayanarak, kültürel etkileşimleri ve aktarımları hakkında ham saha verilerine ulaşıldı. Belirtilen grubun dijital ortamdaki çeviri pratiklerine, Manuel Castells'in bahsettiği ağ toplumunda, Henry Jenkins tarafından ortaya atılan yakınsama kültürü ve katılımcı kültür kavramlarıyla yaklaşılarak netnografik bir çözümle sunmak amaçlandı.

Anahtar kelimeler: Ağ toplumu, yakınsama kültürü, katılımcı kültür, netnografi, dijital ortam çeviri pratikleri

ABSTRACT

In contrast to traditional media studies, new media studies examine digital media as an interactional network organization. It also includes communication and media practices associated with information and communication technologies. As the participant plays a role in reproducing and reconstructing the text in the new media, cooperation between the participants is enabled. Social media

networks, one of the most important communication tools of new media, are platforms in which people establish relationships and carry out their connections remotely, without any limits, and where they are able to increase their selective affinity tendency. Digital environments, where a culture of convergence is formed by creating non-anonymous profiles of people like Facebook and creating an environment of mutual consensus, give people the opportunity to build a common identity. The position of translation practices in new media is also a projection of the participatory sharing culture. The aim of this study is to make inferences with netnographic analysis through the digital environment translation practices of Bulgarian Turks in a digital environment. The study focused on a Facebook group for Turkish migrants in Bulgaria. The group members are adept at navigating at least two countries, languages, religions, and cultures, and these elements transform fluidly within each other. The study yielded uninterpreted data about their cultural interactions and transfers based on the digital traces of the participants via a netnographic method. It also aimed to present the translation practices of the specified group in a digital environment with a netnographical analysis, with an examination of Henry Jenkin's convergence culture and participatory culture concepts in network society.

Keywords: Network society, convergence culture, participatory culture, netnography, digital environment translation practices

EXTENDED ABSTRACT

Unlike traditional media tools, new media tools include social media networks, which use information and communication technologies and new socialities arising in these networks. The agents of new socialities are developing in a democratic, fast, and horizontal digital environment. Participatory and convergence culture (Jenkins, 2006a, 2006b and 2009) is indispensable in this environment. Because participants come together on a common platform to exchange information and establish connections in digital environments, they comprise a “convergence culture” (Jenkins, 2019) and create a collective intelligence, “making all relevant information available to [them] at any time” (Lévy, 1999, 217).

The new network-based socialities and democratization movement that came to the fore with the sociological turn in the field of translation (Boguç-Demirel & Süter-Görgüler, 2019; Boguç-Demirel, Süter-Görgüler & Kurmel, 2017; Boguç-Demirel, 2014) reveal the importance of focusing on the digital media translation practices of actors in the field. Digital media translation practices, which are the reproducer of social-media-based movements, play a mediating role in the interaction and cultural exchange between new actors of new media. Due to the fact that convergence is also a “cultural change” (Jenkins, 2019, 20), we focused on the digital media translation practices of Bulgarian Turks who are adept at navigating at least two languages, countries, and cultures. Bulgarian Turks have arrived in Turkey in several waves of migration since the establishment of the Republic of Turkey until the present day (those with the character of mass migration movement occurred in four large waves until 1989). On the other hand, the Bulgarian Turks who migrated are struggling to protect and maintain their common cultural values. This desire has also been reflected in the digital environment with mutual interaction.

The aim of the study is to examine the reflections of the society, which is transformed and translated by the behaviors specific to the network society, on the digital environment in a

closed group formed on the Facebook and to make inferences through digital media translation practices. The research questions developed in this direction are as follows: “Considering the posts shared in the group, how do the behaviors specific to the ‘convergence culture’ and ‘participatory culture’ exhibited by the community members in the network society, as the focal point of netnographic analysis, reflect on the digital environment?” and “How do agents in the network build digital media translation practices?”

The methodological approach of the study is netnography, “internet or network ethnography,” which was introduced by Kozinets (2010, 1). Netnography, which makes it possible to reach the “natural,” “uninterrupted data” set in the digital environment, is one of the “solid methods” that can be used to reach the cultural experiences of the researched community (Kozinets, 2010, 11–12). In this study, we tried to analyze the digital media translation practices of the Bulgarian Turks with respect to the concepts of “convergence culture,” “participatory culture” (Jenkins, 2006a, 2006b and 2009), and “collective intelligence” Lévy (1999), in line with the netnographic methodological approach.

The findings of the netnographical analysis showed that participatory culture has led to a cycle in which each individual within the group struggles to exist and produce more content. The mission of carrying the network to a sustainable position is important for the agents to increase the group dynamics. The group is a multi-lingual, multi-layered, and active platform where translation practice takes place continuously, including at least one bilingual social network platform where both Turkish and Bulgarian language and culture are included in the circulation. It would not be wrong to claim that Bulgarian Turks, who are the subject and object of their own change and transformation with the change of living environment, language, and culture, use the translation practice as a reproduction tool in the relevant digital platform for the interaction and transformation of the digital environment.

Giriş

Yeni medya, geleneksel metinden ve medyadan farklı olarak insanların aynı küresel ağ üzerinde, aynı sayfada, aynı anda, uzaktan iletişimlerini mümkün kılıp ağ üzerindeki çoklu yapıların ve kolektif zekânın uygulamaya geçmesini, başka bir deyişle kolektif üretimi doğurmuştur (Lévy, 1999; Jenkins, 2006’dan aktaran Binark, 2014, 23). Bu durum, ağa dâhil olan her bir katılımcının aynı zamanda üretici bir konuma gelerek katılımcı-paylaşımçı bir görev almasına hizmet eder ve buldukları müdahalelerle her bir katılımcı ağ üzerinde aktif birer eyleyici olarak ağı şekillendirerek “yapılandırma” misyonunu da ellerinde buldurmalarına imkan sağlar. Yapılandırma, paylaşımçıların “yazarsılık” konumunda, “düzçizgisel olmayan” çevrimiçi dijital ortamda, “multimedya biçemselliğini” (Binark, 2014, 21) işleyerek etkileşimsel dönüşümlerini yansıttıkları bir süreçtir. Çalışmaya konu olan paylaşımçıların birer göçmen olarak içinde buldukları işleyişe müdahilliği de bu aşamada gerçekleşmektedir.

Çalışmanın amacı, Bulgaristan göçmenlerinin katılımcı-paylaşımçı eyleyiciler konumunda rol aldığı Facebook sosyal ağında oluşturdukları kapalı bir grupta, ağ toplumuna özgü davranışlarla (ç)evrilen toplumun, çevrimiçi/dijital ortama yansımalarını incelemek ve dijital ortam çeviri pratikleri aracılığıyla çıkarımlarda bulunmaktır. Sözü edilen pratikler, içinde her türlü “dijitallik, etkileşim, hipermetinselliklik, multimedya biçemselliği, kullanıcı türevli içerik üretimi, mevcudiyet hissi ve yayılımı” (Binark ve Löker, 2011’den akt. Binark, 2014, 20) barındıran “yorum” şeklinde genellenebilecek dijital ortam etkileşimleridir. Bu doğrultuda geliştirilen araştırma soruları ise, “Ağ toplumunda, üyelerin sergiledikleri “yakınsama kültürü” ve “katılımcı kültür”e özgü davranışlar, çevrimiçi/dijital ortama nasıl yansımaktadır?” ve “ağ içerisindeki eyleyenler dijital ortam çeviri pratiklerini nasıl inşa etmektedir?” şeklindedir.

Makale Bulgaristan göçmenlerine dair art alan bilgisiyle devam etmektedir. Ardından bir sonraki bölümde etkileşim kavramı, Henry Jenkins’in “yakınsama kültürü” (2006a) ve “katılımcı kültür” (2006b ve 2009) ve Pierre Lévy’nin kolektif zeka (1999) kavramları üzerinden tartışılmakta ve etkileşimin gerçekleştiği çevrimiçi paylaşım platformunda konum alan aktörler arasındaki ilişkiler betimlenmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Bulgaristan’dan Göç Dalgaları

Bulgaristan’da yaşayan Türk etnik grup olarak tanımlanabilecek Bulgaristan Türkleri, çoğunlukla 14. ve 15. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin fethettiği Balkan topraklarında uyguladığı iskân politikasının bir sonucu olarak buralara yerleşen Türklerden oluşmaktadır (Stein, 2000, 238; Crampton, 1997, 36). Fakat Osmanlı Devleti’nin yıkılması ve içinde barındırdığı çeşitli etnik grupların dağılmasıyla birlikte, Bulgaristan Türkleri de Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren günümüze dek farklı göç dalgalarıyla muhacir olarak ülkemize göçmüştür. 2011 yılında yapılan sayıma göre 588.318 Bulgar kökenli Türk, kabaca Türkiye Cumhuriyeti nüfusunun %8,8’ini oluşturarak ülkenin en büyük etnik azınlığı sınıfına dâhil olmuştur (“Преброяване 2011” [Nüfus Sayımı 2011], 24.03.2021). Bulgaristan’dan gelen bu göçler, kitlesel göç hareketi

niteliğine sahip olup 1989 yılına kadar dört büyük dalga şeklinde gerçekleşmiştir (Doğanay, 1996):

1925 yılındaki Türk - Bulgar ikamet sözleşmesi ile 1949 yılına kadar 218.998 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.

1946 yılında Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin ilanından sonra, 1949–1951 döneminde Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen toplam göçmen sayısı 156.063'tür.

1968 - 1979 yılları arasında da “Türkiye-Bulgaristan Yakın Akriba Göçü Anlaşması” çerçevesinde 116.521 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.

Bulgaristan'dan son göç hareketi 1989 yılında Türk kökenli Müslüman Bulgar vatandaşlarının, Bulgar hükümeti tarafından Türkiye'ye göçe zorlanmaları ile başlatılmıştır (“Kitlese Akınlar”, 24.03.2021).

Yapılan bu göçler, özellikle zorunlu göçler, daha önce Bulgaristan'da yaşayan Türklerin bir benlik ve kimlik koruma mücadelesi olarak değerlendirilebilir. 1950-51 yıllarında gerçekleştirilen göçler Bulgaristan Hükümeti'nin Türkiye'ye nota vermesi sonucunda sınır kapılarının açılmasının ve ardından “Türkiye-Bulgaristan Yakın Akriba Göçü Anlaşması”nın imzalanmasının 1968-1979 göçünün yaşanmasına sebep olduğu bilinmektedir. Bu tarihlerden sonra Bulgaristan yönetimi tarafından Türkçe seçmeli derslere izin verilmemesi, Türkçe gazete ve dergilerin kapatılması, Bulgaristan Türklerinin etnik bir azınlık olarak görülmekten ziyade yok sayılma politikasına gidilmesi (zorunlu isim değişikliği, ibadet kısıtlaması vb.) gibi sert uygulamaların Türkiye'de basına sıklıkla yansdığı görülmektedir. CNN Türk, “Asimilasyon ve Göç: Bulgaristan Türklerinin Öyküsü” başlıklı haberinde, bu süreci “Jivkov, isim değiştirme kampanyasına ‘Soya Dönüş Süreci’ adını vermişti. Osmanlı döneminde zorla Türkleştirilmiş olan Bulgarların, Bulgar isimlerini gönüllü olarak geri aldıklarını iddia etmekteydi” şeklinde açıklamaktadır (“Asimilasyon ve Göç: Bulgaristan Türkleri'nin Öyküsü”, 17.03.2021).

Kitlese göç dalgaları elbette geride ailelerini, akrabalarını, dostlarını, komşularını bırakan muhacirlerin bir yanlarının hep geldikleri yerlerde kalmasına ve geldikleri yerlerle bağlantılarını devam ettirme konusunda hassasiyet göstermelerine sebep olmuştur. Türk nüfusunun yoğun olduğu bu bölgelerde yaşayan Türklerin, sıklıkla Bulgaristan'da daha önce yaşadıkları yerleri ziyaret ettikleri, oralara duydukları hasreti dindirebilmek ve oralardan haber alabilmek için mümkün olduğunca iletişimde kalmayı amaçladıkları bilinmektedir. Artık internetin hayatımızın bir parçası haline gelip sınırların ötesine ulaşabilmesi, Bulgaristan göçmenlerinin de dijital ortamda aktif birer katılımcı-paylaşımçı birey olarak konum almasına ve özgün kültürlerini labildiğince canlı tutmaya çalışmalarına olanak sağlamıştır.

Dijital Ortamda Yakınsama/Yakınlaşma Kültürü, Katılımcı Kültür ve Kolektif Zeka

İletişim, Sinema Sanatları ve Eğitimi profesörü Henry Jenkins, Türkçeye “Cesur Yeni Medya: Teknolojiler ve Hayran Kültürü” şeklinde çevrilen kitabında okuyucusunu üç kavramla tanıştırır: “medya yaklaşması, katılımcı kültür ve kolektif zeka” (2019, 19). Jenkins yaklaşma ile çeşitli medya ortamlarında içeriğin akışını kast eder. Yakınlaşmanın, bu akışta kullanıcıların

“beyinlerinde ve onların diğerleriyle sosyal etkileşimlerinde” meydana geldiğini iddia eder. Yakınlaşma, aynı zamanda “kültürel bir değişim”dir (Jenkins, 2019, 20). Katılımcıların kendi istekleriyle ortak bir paydada bir araya gelerek bilgi alışverişinde buldukları ve bağlantılar kurdukları dijital ortamlar, kültürel yakınlaşmayı beraberinde getirerek “yakınsama kültürü”nü ortaya çıkarır (Jenkins, 2019). Dijital ortamdaki sosyal ağların oluşturduğu kendine özgü bu kültür (Castells, 2005, 497), geleneksel toplum yapısının değişip dönüştüğü, internet ağ tabanlı yeni toplumsallıkların oluşturduğu ağ toplumunun bir parçasıdır. Bu durumda, yakınsama kültürüne göre, rollerinin ve etkilerinin farklı derecelerine rağmen ağdaki üyelerin hepsi birer katılımcıdır ve bu katılım “açık uçludur” (Jenkins, 2019, 201). Bu eksende, katılımcılar kendilerine ters düşen veya ilgilerini çekmeyen ortamlardan dilediğinde ayrılıp yeni meca arayışına girebilirler ya da dahil oldukları ortamdaki kolektif zekanın bir parçası olmaya devam edebilirler.

Jenkins’in kitabında bahsettiği “kolektif zeka”, tüketimin kolektif zekanın bir ürünü olduğu savından hareketle Pierre Lévy (1999) tarafından ortaya atılmıştır. Lévy’e göre sanal toplulukların üyeleri bilgi ve uzmanlıklarını katılımcı işbirliğinin sonucu olan kolektif zeka ile geliştirirler. Sanal toplulukların ilişkileri her ne kadar “gönüllü, geçici ve taktiksel ilişkilerle” tanımlansa da (Jenkins, 2019, 50), bu yeni toplumsallıkların üyeleri çıkarları doğrultusunda birleşirler, ayrılırlar; yeniden bağ kurarlar veya ihtiyaçları dahilinde başka gruplarla, topluluklarla aidiyet kurabilirler. Ortak menfaatlerin meydana getirdiği karşılıklı bilgi alışverişi, “herhangi bir zamanda kendisi için mevcut ilgili bilginin tümünü” erişebilir hale getiren kolektif zeka ile mümkündür (Lévy, 1999, 217). Buna karşın, dijital ortamda bir sanal toplumun üyelerini ve dolayısıyla “kolektif zekayı bir arada tutan şey, bilgiye sahip olmak -nispeten statiktir- değil, bilgi edinmenin sosyal sürecidir- dinamik ve katılımcıdır, devamlı grubun sosyal bağlarını test eder ve yeniden tasdik eder” (Jenkins, 2019, 85). Böylelikle kişi, kendine sunulan imkanlar dahilindeki demokratik dürtüsüyle bir yapılanma ve yapılandırma sürecine girebilir. Katılımcı yakınlaşma kültürü, kimlik inşası sürecini, çevrimdışı ortamda olduğu gibi çevrimiçi dijital ortamda da şekillendirebilir (Jenkins, 2006b, 5; Kurmel ve Süter-Görgüler, 2020).

Kişilerin ağdan uzak kaldığında “dünyadan uzaklaşmış, olan bitenden habersiz (Karakartal, 2013, 5)” hissettiği sosyal ağlar, üyelerine kendilerini tanıtmaya, kendileriyle ortak hobi ve/veya beğenilere sahip, aynı fikir ve düşünceleri paylaştıkları farklı kişilerle bir arada olma fırsatını sağlar. Bu fırsat kişilere, “yüz yüze ilişkilerde gerçekleştiremedikleri kimlikleri inşa etme şansı verir” (Zhao, 2008, 1819’den aktaran Sütüoğlu 2015, 128). Facebook gibi kişilerin anonim olmayan profiller oluşturup ortak uzlaşma ortamı yaratarak yakınsama kültürü oluşturduğu dijital ortamlar, aynı zamanda bireylere ortak bir kimlik inşası fırsatı da sunar. Karakoç ve Gülsünler’e göre katılımcıları Facebook kullanmaya yönelten motivasyonlar, “eğlence”, “bilgilenme/ arkadaşlık”, “rahatlama/ sosyal kaçış” ve “sosyal etkileşim”dir (2012, 55). Köseoğlu da üniversite öğrencilerinin Facebook kullanma güdülerini tespit etmek amacıyla “kullanım ve doyumlar yaklaşımı”ni esas alarak çalışmasının sonucunda bunları, “fotoğraf/

video, kullanım kolaylığı, topluluk gündemini yakalama, magazin konuları, kullanım tercihleri ve sosyal bağlantılar” şeklinde sıralamıştır (2012, 58). Demez’e göre ise, gençler Facebook’u, “bilgi edinme”, “kendini ifade etme” ve “kimlik kurgulama”, “oyun oynama”, “görünür olma”, “gözetleme”, “teşhir etme”, “açılma” ve “sosyalleşme” benzeri amaçlarla kullanırken “sosyal medya; bireylerin, farklı grupların, farklı kimlik kurgularını, yönlerini ifade ettikleri, sakladıkları, savundukları, mücadele ettikleri, ilişkilerini kullandıkları bir mecraya dönüşmüş durumdadır” (Demez, 2013, 446). Sütüoğlu ise gençlerin sosyalleşme ve kimlik inşası süreçlerini incelediği çalışmasında Facebook’ta inşa edilen kimliklerin, “sanal dünyada üretilen dilin tüm olanaklarını da kullanarak, bireyin gerçekte sahip oldukları ve arzuladıkları arasında kurulan dengeyle yeniden inşa edilmekte ve giderek daha melez bir yapıya bürünmekte” olduğu sonucuna varmıştır (2015, 142). Elbette dijital ortamda iletişim ve etkileşimin bu melez yapıyı ve yeniden inşayı sürdürülebilir konuma taşımasında çeviri pratiğinin rolü oldukça önemlidir.

Dijital Ortam Çeviri Pratikleri

Johan Heilbron ve Gisèle Sapiro, çeviriyi, “toplumsal bir pratik ve uluslararası düzlemde gerçekleşen kültürel değiş-tokuşların itici gücü olarak ele almak gerektiğine dikkat çekerek, çeviri pratiğine katılan birey ve kurumlardan oluşan tüm eyleyicilerin, çeviri çözümlemelerine dâhil edilmesinin zorunluluğuna” vurgu yaparlar (2007, 104). Aynı şekilde çeviri sosyolojisi, çeviri ürünün arkasındaki dinamiklere ve bu dinamiklerle ilgili eyleyicilerin deneyimlerine odaklanır (Bogenç-Demirel, 2014, 408-409). Yükselen yeni toplumsallıklarla, farklı ortamlarda etkileşimsel bir misyon edinen çeviriyle birlikte, çeviri sosyolojisi de “toplumsal değişkenleri teşhis etme görevini üstlenir” (Bogenç-Demirel ve Süter-Görgüler, 2019, 80). Çeviri alanında yaşanan sosyolojik dönemeçle birlikte gündeme gelen ağ temelli yeni toplumsallıklar ve demokratikleşme hareketi (Bogenç-Demirel ve Süter-Görgüler, 2019; Bogenç-Demirel, Süter-Görgüler ve Kurmel, 2017; Bogenç-Demirel, 2014¹) çeviri alanında dijital ortama açılmanın ve eyleyicilerin dijital ortam çeviri pratiklerini sahada odağa almanın önemini ortaya koyar. Bu sebepten öncelikle Bulgaristan göçmenlerinin dil ve çeviri pratiklerini anlamaya çalışmak uygun olacaktır.

Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden göçmen topluluklarının toplum-dilsel durumu hakkında henüz detaylı bir özgün çalışma yapılmış olmasa da Bulgaristan göçmenlerinin deneyimledikleri “dil değiştirimi” (göç sürecinde dilsel pratiklerinde gözlemlenen değişiklikler) süreci aşikârdır (Bosnalı ve Şafak, 2017, 141). Göç dalgaları sebebiyle Bulgaristan’da yaşayan Türk nüfusunun azınlıkta kalması, Bulgarcanın resmi dil olup “Türkçenin topluluk içindeki iletişim ve kültür aktarımını” sağlayan bir dil konumuna gelmesine yol açmıştır (Bosnalı ve Şafak, 2017, 142). Topluluğun dilindeki bu ikilik ayrı bir dil topluluğunun, dolayısıyla ayrı bir iletişim ağının oluşumuna zemin hazırlamıştır. Türkiye Türkçesinin Rumeli ağzıyla konuşan

1 Dijital ortam çeviri pratikleri ve bununla ilgili kavramsallaştırmalara ilişkin daha fazla kaynak için bkz. (Bogenç-Demirel & Süter-Görgüler, 2019, 84-85).

Bulgaristan göçmenleri (Banguoğlu 1977, 133), hem göç ettikleri bölgenin yerli ağzından hem de doğup büyüdüğü bölgenin dil özellerinden etkilenip dil değiştirimi olgusuna örnek teşkil etmektedir. Diller arasında girişliklik ve dönüştürümün sıklıkla görüldüğü dil değiştirimi, söz konusu göçmenlerin dijital ortamda gerçekleştirdikleri dil ve iletişim pratiklerine de fazlasıyla yansımıştır. Coğrafi değişim ve kültürel değiş-tokuşun etkisiyle, Bulgarca, Rusça, Türkçe dilleri arasındaki çeviri pratiği de Bulgaristan göçmenlerinin dijital ortamdaki eylemlerinin doğal bir sonucu haline gelmiştir.

Yöntemsel Yaklaşım: Netnografi

Bu çalışmada kullanılan yöntem, Kozinets tarafından literatüre kazandırılan “netnografik” araştırma yöntemidir (2010). Çalışma Facebook sosyal ağında kurulan kapalı bir grupta paylaşım yapan eyleyicilerin seslerine netnografik bir yaklaşımla odaklanmıştır. Kozinets tarafından 1990’lı yılların sonunda geliştirilen Netnografi yöntemi, geniş bir çerçeveden bakıldığında “internet veya ağ etnografisi”dir. Kozinets “teknoloji aracılığıyla anında arşivlenen iletişimi” bir araştırma alanı olarak tanımlar ve yüz yüze etnografi gibi, netnografinin de grupların hayatlarını nasıl geçirdiklerini göstererek onların gerçeklerine doğru bir pencere açtığını ifade eder (2010, 1-11). Kozinets’e göre netnografi, “etnografi gibi doğalcı, katılımcı, tanımlayıcı, çok metotlu, uyarlanabilir ve bağlam odaklıdır” (2010, 1). Hatta odak gruplarıyla yapılan anket, röportaj gibi ve/veya odak grupları üzerinde geliştirilen yapay niceliksel modellere kıyasla netnografik araştırma yöntemi “doğalcı” ve “kültürel içgörülere dönüştürülecek sosyal medya verilerinin oluşturulması için antropolojiye dayalı, sağlam bir yöntem”dir (Kozinets, 2010, 1). Bu sağlam yöntemle, dijital izlerinden hareketle araştırılan “kültür üyelerinin yerel dili, tarihi, oyuncuları, uygulamaları ve ritüelleri, kültürel etkileşimi ve eğitimi” hakkında “müdahale edilmemiş veri” hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür (Kozinets, 2010, 11-12). Netnografi, geleneksel etnografik araştırma yönteminden adapte edilen ve sahası internet olan nitel bir araştırma yöntemidir ve bu araştırma yönteminde “katılımsız ve katılımcı gözlem, içerik, söylem ve tematik çözümleme gibi alt araştırma teknikleri öne çıkmaktadır” (Kozinets, 2006, 280-281’den aktaran Bogenç-Demirel ve Süter-Görgüler, 2019, 85). Netnografik araştırma yöntemi, bireylerin deneyimlerinden oluşan toplumsal olguları, doğal bağlantılardan kopmadan inceleme fırsatı sunmaktadır. Biz de çalışmamızda netnografik yöntemsel yaklaşımı, Jenkins’in yeni medya pratiklerini analiz ettiği “yakınsama kültürü” ve “katılımcı kültür” kavramlarıyla, Lévy’nin bilgi toplumu ve enformasyon teknolojilerine bağlı değişimleri incelediği “kollektif zeka” (1999) kavramı ve Castells’in “ağ toplumu” kavramı ile buluşturup bu yeni ve dinamik alanda somut bir adım atmaya çalıştık (Krş. Dahan ve Levi, 2012, 35; Özbölük, Dursun, 2015, 227-229).

Ağda İz Sürmek

Netnografik araştırma yöntemi kapsamında araştırmaya yön veren sorular ve konu başlıklarını tespit edildikten sonra, “Balkan Göçmenleri”, “Bulgaristan göçmenleri”, “Kırcaali”, “Benkovski” gibi Bulgaristan ve Balkan göçmenlerini, göçmenlerin yoğunlukla yaşadıkları yerleri çağrıştıran

belirli anahtar sözcükler Google arama motorunda aratılmıştır. Bu sayede Balkan göçmenlerinin üye olduğu çeşitli sosyal medya gruplarına ulaşılmıştır. Bu gruplar içerisinde Facebook üzerinde kurulmuş takipçi sayısı fazla olan kapalı gruplardan birisi seçilmiştir. Grup içerisinde detaylı, içeriği zengin ve güncel verilerin olması ile üyeler arası etkileşimin sürekli olması sebebiyle çalışmanın araştırma grubu olarak bu grup belirlenmiştir. Platform konu başlıkları çerçevesinde incelenmiş ve veri toplama aşamasına geçilmiştir. Gruptan elde edilen ham veriler, görsel bulgular ile birlikte, tematik olarak gruplandırılmıştır. Bu aşamada, “araştırmacının herhangi bir katılımı olmaksızın kopyalanarak elde edilen arşivsel veri”, anında yorum ekleme yoluyla ve “araştırmacının topluluk, topluluk üyeleri ve üye etkileşimleriyle ilgili gözlemlerini yazarak oluşturduğu saha notu verileri” bu çalışmada değerlendirilen ham veri grubunu oluşturmaktadır (Kozinets, 2010, 98). Bahsedilen saha notu verileri, harf ve rakamların oluşturduğu yazılı verinin yanında, his simgelerinden (emojiler) fotoğraflara kadar görsel ve grafiksel verileri de kapsamaktadır.

Netnografik Çözümleme

İlgili çevrimiçi grupta gerçekleştirilen netnografik saha çalışmasından elde edilen ham veriler, makro düzeyde grubun ana sayfasında bulunan grup açıklaması, grubun amaç ve hedefleriyle birlikte değerlendirilerek belirli temalara ulaşılmıştır. Mikro düzeyde ise ulaşılan temalar ışığında çevrimiçi saha notları netnografik içerik çözümlemesine tabii tutulmuştur.

Sahadan İlk Sesler: Grup Özellikleri

WEB 2.0’ın sunduğu hizmetler ve bu hizmetler sayesinde dijital ortamda gerçekleştirilen pratiklerin hayatlarımızın vazgeçilmez bir parçası durumuna gelmesi, bireylerin alışkanlıklarının değişmesiyle birlikte kendilerinin de değişip dönüşmesi göz ardı edilemez bir gerçektir. Önceleri sınırlar ötesine ulaşmanın uzun uğraşlar ve süreler sonucunda ancak mümkün olabiliyorken günümüzde hızlı, etkileşimsel iletişim olanakları, bireyler arasında anlık, kullanıcı türevli içeriklerin paylaşımları mümkün kılmış; bireyleri de dijital ortamın gönüllü, katılımcı-paylaşımcı aktörlerine dönüştürmüş ve kitlesel iletişim, akışkan örgütsel davranışları görünür hale getirmiştir. Dijital ortamın “en çok kullanılan sosyal medya platformu olan Facebook, “dünya nüfusunun yüzde 28,5’inin aktif olarak kullandığı ve toplam kullanıcı sayısının 2 milyar 167 milyona” dayandığı bir sosyal ağ olarak Bulgaristan göçmenlerinin de aktif katıldığı bir platformdur (“Facebook kullanıcı sayısı 2,7 milyara ulaştı”. 17.03.2021). Özellikle Facebook’ta yer alan kapalı gruplar, Bulgaristan göçmenlerinin kolektif kimlikleri, dijital ortamdaki yakınsama/yakınlaşma kültürünü ve bu ortamda çevrilen toplumun izdüşümlerini yansıtan hiper-metinsel ham verilere anlık, hızlı, ücretsiz ulaşımı sağlamaktadır.

Grup, Facebook sosyal paylaşım ağında 18 Temmuz 2013 tarihinde kurulmuş olup 17.03.2021 tarihi itibarıyla 48.088 üyesi bulunan, Facebook üzerinde takipçi sayısı en fazla olan kapalı grup olma unvanına sahiptir. Grubun bir yöneticisi, bir de moderatörü bulunmaktadır, grubun yöneticisi ve aynı zamanda grubun kurucularından biri, Bulgarca-Türkçe çift dilli bir

gazetede köşe yazarlığı yapmakta ve grupta bu gazeteden de paylaşımlara yer vermektedir. Grupta binlerce eyleyen iki dili paylaşımların dolaşımına katılmakta ve bu çok dilli platformda katılımcı demokrasi, özgürlükçü ve çok yönlü aktif bir dönüşüm gerçekleştirmektedir. Fakat demokratik fikir paylaşımına kapılarını açan grup, evrensel ahlaki değerler ışığında nefret söyleminden, şiddetten ve olabildiğince olumsuz eleştirilerden uzaklaşmayı amaçlamak üzere yöneticilerin koyduğu grup kurallarına da sahiptir.

Yöneticilerin Grup Kuralları

1	Kibar ve Nazik Ol Samimi bir ortam oluşturmak hepimizin sorumluluğu. Herkese saygılı davranalım. Kibar olduğumuz sürece yapıcı tartışmalar doğaldır.	...
2	Nefret Söylemlerine veya Zorbalığa İzin Verilmez Herkesin güvende hissettiğinden emin ol. Zorbalığın hiçbir türüne izin verilmez ve ırk, din, kültür, cinsel yönelim, cinsiyet veya kimlik gibi konularda yapılan küçük düşürücü yorumlara hoşgörü gösterilmez.	...
3	Tanıtım veya Spama İzin Verilmez Bu grupta aldığından daha fazlasını ver. Kendi reklamını yapmaya, spama ve alakasız bağlantılara izin verilmez.	...
4	Herkesin Gizliliğine Saygı Göster Bu grubun bir parçası olmak, karşılıklı güven gerektirir. Özgün, anlamlı tartışmalar grubu güzelleştirir ama hassas ve mahrem de olabilir. Grupta paylaşılanlar grupta kalmalıdır.	...

Resim 1: Yöneticilerin Grup Kuralları

Grubun ana sayfasında bulunan grup açıklaması, grubun amacı ve yapılan paylaşımların ortak temaları hakkında bariz ipuçları vermektedir. Grup açıklaması uzun bir metin olmakla birlikte, açıklamanın özetle anadilde eğitim hakkı, ibadethane, tarihi eser gibi yapıların tahrip edilmesi gibi hassas konularda grup üyelerini bilinçlendirme misyonu edindiği anlaşılmaktadır. Grup açıklaması, yakınsama duygusunun kaçınılmaz rolünün en önemli kanıtlarından biridir.

Grup, katılım ve paylaşımın üst düzeyde ve grup içi dinamiğin hızlı bir yayılımla gerçekleştiği, kullanıcıların/üyelerin demokratikleşerek yapılandığı bir sosyal ağ platformudur. Aşağıda 13.03.2021 tarihli ekran görüntüsü grup içi dinamik ve dolaşım hakkında değerli bilgiler vermektedir:

Grup Hareketleri

 Bugün 153 yeni gönderi
Son 28 günde 8.900

 Toplam 48.088 üye
Geçen hafta +37

 Oluşturulma zamanı: 8 yıl önce

Resim 2: Grup içi dinamik ve dolaşım

Netnografik çözümleme yönteminin kullanılacağı bu çalışmada, yapılacak olan çevrimiçi metin temelli çözümleme öncesi, Bulgaristan göçmenlerinin aktif katılım sağladığı kapalı gruplar bazı filtreleme kriterlerinden geçirilmiş ve grup bu filtreleme kriterleri ışığında değerlendirilerek seçilmiştir. Kriterler aşağıdaki gibidir:

Araştırma sorusuna en uygun olan ve konusuna en fazla yoğunlaşan topluluk olması;

Münferit mesajlara yer verilmesi;

Detaylı ve içeriği zengin verilerin olması;

Üyeler/katılımcılar arası etkileşimin sürekli gerçekleşmesi;

Takipçi sayısının yüksek sayılara ulaşması ve

Forum sayfalarında güncel veri akışının sağlanmasıdır

(Bogenç-Demirel, Görgüler ve Kurmel, 2017, 3).

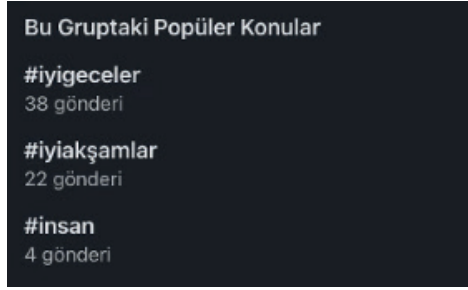
Elde edilen veriler, netnografik çözümlemesi yapılacak olan kapalı grubun araştırma konusu olarak seçilmesinde verilen doğru kararın bir tasdiki niteliğindedir. Bu çerçevede saha çalışması öncesinde geliştirilen araştırma soruları şöyledir: “Grupta yapılan paylaşımlar göz önüne alındığında, ağ toplumunda, netnografik çözümleme ışığında topluluk üyelerinin sergiledikleri “yakınsama kültürü” ve “katılımcı kültür”e özgü davranışlar, çevrimiçi/dijital ortama nasıl yansımaktadır?” ve “ağ içerisindeki eyleyenler dijital ortam çeviri pratiklerini nasıl inşa etmektedir?”.

Bu kısımdan itibaren çalışmadan elde edilen saha notu verileri, netnografik çözümleme ilkeleri doğrultusunda değerlendirilecek ve alan-yazın taraması ve saha çalışmasıyla geliştirilen araştırma sorularına yanıt verilmeye çalışılacaktır.

Netnografik İçerik Çözümlemesi

İlgili grupta gerçekleştirilen netnografik pusu doğrultusunda elde edilen verilerden, aktif katılımcı grup üyelerinin paylaşımlarının çoğunlukla dijital ortamda oluşturulan yakınsama/yakınlaşma kültürü (Jenkins, 2006a) ve kolektif zekanın (Lévy, 1999) izdüşümünü yansıttığı anlaşılmaktadır. Örneğin, Bulgaristan’dan yapılan göçlerin tarihi, göçler esnasında yaşanan zorlu

tecrübelerle ilgili paylaşımlar, katılımcıların çoğunlukla yorumda bulunup ifade bıraktıkları, kimlik aidiyetinin dijital ortama yansıdığı paylaşımlardır. Sosyal medya ağlarının kişilerin “dolayımli” ilişkiler kurdukları ve bağlantılarını sınır tanımadan uzaktan yürüttükleri ve Bourdieu’nün deyiimiyle “seçici yakınlıklar kurma eğilimi”ni arttırdıkları araçlar (Bourdieu, 1984, 241’den aktaran Gerbaudo, 2013, 57) oldukları düşünülürse bu son derece doğaldır. Grupta en çok beğeni ve yorum alan paylaşımlardan biri de “Cep Herkülü: Naim Süleymanoğlu” filminin televizyon kanallarındaki gösterimlerinin duyurularının olduğu paylaşımlardır. Bulgaristan doğumlu, 7 Dünya Rekoru sahibi Süleymanoğlu’nun dramatik hikayesini konu alan bu filmle ilgili paylaşımların gruptaki dinamizmi artırma sebepleri arasında, Bulgaristan Türklerinin/göçmenlerinin kendilerini ve geçmiş tecrübelerini filmin başrolüne yakınsaması olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında, özellikle “günaydın/iyi akşamlar” gibi grup içi dinamiği hızlandıran “yaratıcı aktivist taktikler” (Boyd ve Mitchell, 2015, 1-2), grupta en çok yorum alan paylaşımların başında yer almaktadır (bkz. Resim 3).

Resim 3: Gruptaki Popüler Konular

Aynı şekilde Bulgaristan doğumlu şehitlerin haberlerinin de yorum trafiğini arttırdığı söylenebilir. Bu gibi paylaşımlarda, katılımcıların yorumları arasında Türkçe, Bulgarca, Rusça ve/veya Kiril alfabesiyle yazılan Türkçe ifade ve cümlelere sıklıkla rastlamak mümkündür.

Grubun doğal akışının, yakınlama/yakınsama kültürünün yansıması olduğunu iddia etmek yanlış olamayacaktır. İlgili dijital ortamdaki katılımcılar, hem sevinç, coşku, mutluluk gibi hem de hüznün, öfke, kin gibi duygu ve hisleri bir araya gelerek tecrübe etmektedir. Örneğin, Bulgaristan’da yaşayan Türklere karşı yapılan yıpratma politikalarıyla ilgili paylaşımlardaki kenetlenme duygusu, karşı ataklara hassasiyet gösterilen mücadeleli bir alana (ç)evrilmiş, Durkheim’in “toplumsal coşma” anı olarak tanımladığı “*toplama*” olgusu, istisnai derecede güçlü bir uyarıcı” olarak bireyleri bir araya toplayıp aralarında olağan dışı bir elektrik üretmiştir (Durkheim, 1912/1965, 162). Jenkins bu olguyu, katılımcı kültürün beraberinde getirdiği yakınsama kültürü kavramıyla açıklamaktadır. Yakınsama kültürünün, grup üyelerinin doğal ve anlık tepkilerini, grup kurallarını görmezden gelerek ortaya koymalarına sebep olduğu söylenebilir. Özgürlükçü fikir paylaşımı, bazen nefret söylemine karşı nefret söylemini tetikleyebilir. Bu bağlamda, kolektif hassasiyetin meydana getirdiği ortak kimliğin yeniden inşa edildiği ifade edilebilir.

“Facebook halka dayalı kimlik oluşturmada duygusal bir toplanma noktası hizmeti” gördüğünden Bourdieu’nün “seçici yakınlık” dediği, “birlikte yürüyen insanları bir araya getirme” eğilimini ortaya çıkarır (Gerbaudo, 2013, 239-245). Ağ toplumlarına özgü bu toplumsal örgütlenme davranışı, aslında “ağ toplumu” kavramının işaret ettiği toplumsal dönüşümün yansımalarını da gözler önüne sermektedir. Dahil oldukları ağda, Jenkins’in deyimiyle yakınsanan eyleyiciler, ağla birlikte değişir ve dönüşürler. Birlikte deneyimledikleri yabancılaşma/soyutlanma hissi ise çevrilen ağ toplumunun ayak izleridir. Örneğin, katılımcı kültürün yansıması olarak grup üyelerinin yıllar öncesine ait, Bulgaristan’daki yaşamlarının izlerini taşıyan fotoğrafları paylaşarak geçmişe duydukları özlemi yorumlarında dile getirmeleri, değişen ve dönüşen toplumun bir işaretidir. Bu tip paylaşımlar, katılımcı-paylaşımçı kültüre özgü yatay kolektivizmin dijital ortama yansımalarına örnek gösterilebilir. Grup üyelerinin geçmişe duydukları özlemlerle birlikte sergiledikleri kolektif zeka, Facebook’ta varlık arttırma ve duygusal saf tutma taktikleriyle kendini göstermiştir. Eyleyicilerin varlık arttırıp duygusal saf tutarken reaksiyon alması muhtemel “emoji”, “smiley”, “emoticon” gibi görsel ifade sembollerini kullanmalarının ardındaki neden en yüksek olasılıkla ilgi çekme, reaksiyon alma isteğidir. Benzer fotoğrafların grup içinde en çok beğeni alan paylaşımlardan olduğu düşünülürse ağdaki kolektif zekayı pekiştiren Bulgaristan’dan fotoğraf paylaşma taktiğinin işe yaradığı çıkarımına ulaşılabilir. Bu tip paylaşımların çoğunlukla görsel malzemeden oluşması da imgelerin yakınlaşma/yakınsama kültüründe sahip olduğu gücün bir kanıtıdır.

İlgili grup, en az iki ülkeyi, dili, dini, kültürü içinde barındıran ve bu öğelerin birbiri içinde akışkan dönüşümünün hızlı, anlık ve öngörülemez bir şekilde gerçekleştiği bir sosyal medya platformudur. Ağ merkezlidir (Castells, 2013), bu sebepten grup katılımcı bir şekilde demokratiktir. Ağda önemli olan ağın devamlılığını sağlamaktır. Bunun için ağı “halka tanıtmak”, “geniş kitlelere yaymak”, ağda olabildiğince fikir paylaşımında bulunmak ve bunu hızlı yayılımla gerçekleştirmek ağın sürdürülebilirliği için esastır. Eyleyicilerin uyguladığı bu taktiklerle, “bireysel bir dönüşüm aslında toplumsal bir dönüşümü” tetiklemektedir (Bogenç-Demirel ve ark., 2017). Örneğin, üyelerin Bulgarca paylaşımlarının altına yapılan Türkçe, Rusça, Bulgarca ve hatta Kiril alfabesiyle yazılan Türkçe ifadeler, dijital ortamdaki çeviri pratiğinin göstergesidir. Öyle ki grubun doğal akışının bir parçası olan çoklu dil kullanımıyla, katılımcıların çeviri sürecinin eyleyici aktörleri konumuna taşındığı ve kimlik aidiyeti şuurunun da dönüştüğü, çevrildiği de gözlemlenebilmektedir. Örneğin, katılımcıların paylaşımlarından birinde yer alan “bırçet” sözcüğü, Bulgaristan Türklerinin akrabalarına seslenirken kullandığı, Bulgarcada “kuzen” veya “yeğen” anlamına gelen bir sözcüktür. Grup içinde buna benzer çeşitli Bulgarca hitap şekillerinin Türkçe ifade edilen cümlelerde kullanılması, yakınsama kültürünün etkisiyle gruba özgü kavramların ortaya çıkmasıyla açıklanabilir. Bir başka paylaşımda, önceden Bulgaristan’da sıklıkla kullanılan Rus yataklarının görselinin altına “Rusensko Leglo [Русенско Легло / Rus Yatağı] tıngır tıngır oynayan yataklardan” yorumuna rastlanmıştır. Aynı görselin altına “Çok güzel günlerdi, nerede kaldı”, “herkes misafir gelirdi şimdi kimse kimseye gitmiyor” gibi

serzenişlerin de mevcut olduğu görülmüştür. Bulgaristan'dan farklı bir paylaşımda, “4 yıl dirvodeleslik [дърводелец / marangozluk] yaptım çok iyi anılarım var, unutulmaz arkadaşlar vardı. Hep dağıldık koca şehir İstanbul yedi bizleri” yorumu dikkat çekmektedir. Bulgarca bir sözcüğün, Türkçe cümle yapısı ve söz dizimiyle oluşturulan bir cümlede yadırganmadan kullanılması veya tam tersi bir biçimde, yorumlarda Latin alfabesiyle yazılan Bulgarca, Rusça ifadelerle rastlanması, dilin ve toplumun çeviri pratiğiyle değişim ve dönüşümünün bir örneğidir. Ayrıca ortak paylaşılan geçmişe özlem duygusu, bu dönüşümün bir diğer yansımasıdır. Grup içinde amaç, ağın sürdürülebilirliğine hizmet etmektir. Bu amaç gerçekleşirken üyelerin belki de farkında olmadan aldıkları çevirmen konumları, ağ içi katılımcı kültürün yansımalarından biridir. Grup üyelerinin grupta paylaşılan duyurulara, “Дору лафа не дерсин” [Kiril alfabesiyle Türkçe ifadenin sözcüğü sözcüğüne çevirisi: Doğru lafa ne dersin], “ейваллах” [eyvallah] gibi yorumları, yakınsama kültürünün çeviriyle temsili olarak değerlendirilebilir. Dikkat çeken başka bir örnekte, “щастлива вечер” [Mutlu Akşamlar] yorumu, bir Türk üye; 24 Aralık'ta Noel'i kutlamak amacıyla “yeni yılınız kutlu olsun” yorumu da bir Bulgar üye tarafından paylaşıldığı görülmüştür. Aynı şekilde, 31 Aralık gecesi yeni yılı kutlamak amacıyla paylaşılan bir gönderinin altındaki “ÇESTITA NOVA GODINA NICE MUTLU YILLARA” yorumu iki dili bir araya getiren çeviri eyleminin izdüşümüdür. Buna göre, ağdaki eyleyenlerin, deyim yerindeyse birbirinin kimliklerine ve dillerine çevrildiği iddia edilebilir. Dolayısıyla, dilin, kültürün ve hatta kimliklerin çevrildiğini iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Sonuç Gözlemleri

“Ağ toplumunun yükselişi”yle birlikte ortaya çıkan yeni toplumsallıklar (Castells, 2005), katılımcıların demokratik, dinamik ve paylaşımcı “ortak bir üretim alanında” konumlandığı dijital ortamlardır (Bogenç-Demirel ve Süter-Görgüler, 2017, 313). Katılımcılar arasındaki iş birliği ile kolektif üretimin inşa edildiği dijital ortamdaki çevrimiçi topluluklar, bireylerin etkileşimsel bilgi paylaşım platformlarıdır. Ağ toplumu ve çevrimiçi ağların günümüzdeki yapılandırıcı işlevi, ağdaki aktörlere “arşivleme, açıklama, uygunlaştırma ve tekrar dolaşıma sokma olanağı sağlayarak yeni bir katılımcı halk kültürüne yani katılımcı yakınsallığa” teşvik etmektedir (Turhan, 2017, 308).

Çalışmanın yöntemsel yaklaşımı netnografi, çevrimiçi kültürel iç görüleri yansıtan sanal toplulukları incelemek ve araştırmacıların doğrudan ham veriler üzerinden elde edebileceği değerli çıkarımlarına olanak sağlayan çeşitli kültürel çalışmalarını yürütmek için geliştirilmiştir. Akademik dünyanın en yeni, dinamik ve çoklu ortamlara uygulanabilir, sahası internet olan nadir araştırma yöntemlerinden biridir. Bu yöntemin kullanıldığı araştırmanın sonucunda sahadan elde edilen ham veriler ne kadar önemliyse verilerin çözümlenip değerlendirilmesi de aynı derecede büyük önem taşımaktadır.

Saha notlarından elde edilen bulgulardan hareketle, çalışmanın başında öne sürülen araştırma sorularına verilen yanıtlar, grupta yakınlaşma kültürünün etkisiyle yeni bir katılımcı kültür ve kolektif zekanın oluştuğunu; paylaşımlarda bulunan eyleyicilerin kendileri yapılanırken içinde

buldukları dijital ortamı ve dolayısıyla diğer eyleyicileri yapılandırdığını göstermektedir. Bu bağlamda katılımcı kültür, grup içerisindeki her bir bireyin var olabilmek ve daha fazla içerik üretebilmek için mücadele verdiği bir dolaşıma sebep olmuştur. Netnografik çözümlemeden hareketle, grup içindeki var olma ve duygusal saf tutma mücadelesinin, kullanıcı türevli içeriklerin daha fazla üretilmesini teşvik ettiği söylenebilir. Dolayısıyla eyleyicilerin katkıda bulunduğu her bir paylaşımda ağı sürdürülebilir konuma taşımak için dolaşımın sürekliliğini sağlama gayretinde olduğu iddia edilebilir.

Grup, Türkçe ve Bulgarcanın dolaşıma dahil olduğu en az iki dilli bir sosyal ağ platformu olmak üzere çok dilli, çok katmanlı ve kendi içinde çeviri pratiğinin sürekli gerçekleştiği aktif bir platformdur. Zaman zaman Rusçanın da iletişim dillerine dahil olduğu grup, kendine özgü melez iletişim dili/dilleriyle çevirinin toplumsal inşa işlevini yansıtmaktadır. Devamlı ve tekrarlı temaslara yapılan saha çalışması ve ardından gerçekleştirilen netnografik içerik çözümlemesi doğrultusunda ağ içerisindeki eyleyenler, grubun doğal akışındaki çeviri inşasının birer aktörü konumunu almışlardır.

Sonuç olarak, netnografik içerik çözümlemesi odağında, topluluk üyelerinin sergiledikleri ağ toplumuna özgü kolektif davranışlarla çevrilen toplum, çevrimiçi/dijital ortamda çok sesli, çok dilli, çok katmanlı, demokratik, katılımcı-paylaşımçı, yakınsama olgusunun özgürlükçü birer eyleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda eyleyicilerin, grup kuralları dahilinde olabildiğince nefret söyleminden uzak, evrensel ahlaki değerleri gözetken ve bireysel girişimcilikle toplumsal dönüşümü harekete geçiren birer aktör konumunda olduğu iddia edilebilir. Halihazırda yaşam ortamının, dilin, kültürün değişmesiyle kendi değişim ve dönüşümünün öznesi ve aynı zamanda nesnesi olan Bulgaristan göçmenlerinin, çeviri pratiğini dijital ortamın etkileşim ve dönüşümünde bir yeniden üretim aracı olarak kullandığını iddia etmek yanlış olmayacaktır. Bu durumda toplumların ve kültürlerin değişim ve dönüşümünün başat rolü çevirinin, yeni medya ve dijital ortamdaki etkisinin göz ardı edilemeyeceği ortadadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

“Asimilasyon ve Göç: Bulgaristan Türkleri’nin Öyküsü”. CNN Türk. Erişim Tarihi: 17.03.2021. Cnnturk.com:

<https://www.cnnturk.com/haber/turkiye/asimilasyon-ve-goc-bulgaristan-turklerinin-oykusu>

Banguoğlu, T. (1977). Anadolu ve Rumeli Ağızları. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1, 132-134.

Binark, M. & Löker, K. (2011). Sivil Toplum Örgütleri için Bilişim Rehberi, STGM, Ankara.

Binark, M. (2014). *Yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri*. Ayrıntı Yayınları.

- Boguç-Demirel, E. (2014). Çevirinin Bourdieu Sosyolojisiyle yapılanan yüzü, Çeviri Sosyolojisi. *Cogito*, (76), 402-416.
- Boguç-Demirel, E., Süter-Görgüler, Z., & Kurmel, D. (2017). *Ağ Toplumunda Çeviri Odaklı Demokratik Pratikler*. 21. Türkiye'de İnternet Konferansı (İNET'16), TED Üniversitesi, Ankara, Turkey.
- Boguç Demirel, Z. E., & Görgüler, Z., (2017). Yeni Toplumsallıklar Etrafında Yükselen Çeviri Eğitimi: Çevrimiçi Fan Toplulukları ve Sahadan İlk Sesler. *Hacettepe Üniversitesi Frankofoni Dergisi*, 303-315.
- Boguç-Demirel, Z. E., & Süter-Görgüler, Z., (2019). Yeni Toplumsal Hareketlerin İşaret Fişegi: Evrim Ağacı Topluluğu ve Darwin'i Yeniden Çevirmek. *Hacettepe Üniversitesi Frankofoni Dergisi*, 34, 79-93.
- Bosnalı, S., & Şafak, Z. (2017). Bölüm 12. Bulgaristan Türk Göçmenlerinde Dil Değini. *Göç Üzerine Yazın ve Kültür İncelemeleri* içinde, 141.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste* (Richard Nice, Trans.) Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Boyd, A. & Mitchell, D. O. (2015). *Bela İyidir: Devrim Kılavuzu* (Baran Akkuş, Çev.). Ankara: Bilgi Yayınları.
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*. The Information Age: Economy, Society, and Culture Volume I (Information Age Series). London: Blackwell.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür Birinci Cilt Ağ Toplumunun Yükselişi* (Ebru Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2013). *İşyan ve Umut Ağları. İnternet Çağında Toplumsal Hareketler* (Ebru Kılıç, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Crampton, R.J. (1997). *A concise history of Bulgaria*. Cambridge University Press, 36.
- Dahan, G. S., & Levi, E. (2012). Netnografya: Sosyal Mecralarda Tüketici Araştırmaları Üzerine Yeni Bir Metot. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1(3).
- Demez, G. (2013). Toplumsal Etkileşim Alanı Olarak Sosyal Medya: Yeni Kapanma ve Özgürleşme Alanları. M. Tuna (Ed.). *VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar Bildiri Kitabı 1* (s. 435-447). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi. Erişim Tarihi: 24.03.2021, http://www.sosyolojikongresi.org/s/2498/i/cilt_1.pdf
- Durkheim, E. (1912). 1995. *The elementary forms of religious life*, (Carol Cosman, Trans.). Oxford World's Classics, 1-30.
- Doğanay, F. (1996). "Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi" DPT.YBM 1997, <ftp://ftp.dpt.gov.tr/pub/ekutup96>
- "Facebook kullanıcı sayısı 2,7 milyara ulaştı". Hürriyet Gazetesi. Erişim tarihi. 17.03.2021.
Hürriyet.com.tr: <https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/facebook-kullanici-sayisi-2-7-milyara-ustasi-41636653#:~:text=Statista%20verilerinden%20elde%20edilen%20bilgilere,say%C4%B1s%C4%B1%202%2C7%20milyar%20oldu>
- Gerbaudo, P. (2013). *Twitter ve Sokaklar* (Osman Akınhay, Çev.). İstanbul: Agora.
- Heilbron, J., & Sapiro, G. (2007). *Outline for a sociology of translation. Current issues and future prospects*. Benjamins Translation Library, 74, 93.
- Jenkins, H. (2006a). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York: NYU Press.
- Jenkins, J. (2006b). *Fans, Bloggers and Gamers. Exploring Participatory Culture*, New York: New York University Press.

- Jenkins, H. (2009). *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century*. Cambridge: The MIT Press.
- Jenkins, H (2019). *Cesur Yeni Medya: Teknolojiler ve Hayran Kültürü* (Nihal Yeğencil, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Karakoç, E., Gülsünler, M. E. (2012). Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı bağlamında Facebook: Konya üzerine bir araştırma [Elektronik Sürüm]. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 18, ss.42-57.
- “Kitlesele Akınlar”. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İşleri İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 24.03.2021. Goc.gov.tr: <https://www.goc.gov.tr/kitlesele-akinlar>
- Kozinets, R. (2006). “Click to connect: netnography and tribal advertising”, *Journal of advertising research* içinde, 46 (3), 279-288.
- Kozinets, R. (2010). *Netnography: Doing Ethnographic Research Online*, Sage Publications Ltd., London, 221.
- Köseoğlu, Ö. (2013). Sosyal Ağ Sitesi Kullanıcılarının Motivasyonları: Facebook Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk İletişim*, 7 (2), 58-81. <https://dergipark.org.tr/pub/josc/issue/19024/200577>
- Kurmel, D., & Görgüler, Z., (2020). Toplumterimbilimsel bir yaklaşım örneği: Ekoloji terimlerinin çevrimiçi ağlarda dolaşımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, no.18, 725-736.
- Lévy, P. (1999). *Collective Intelligence: Mankind's Emerging World in Cyberspace*. Cambridge: Perseus Books.
- Özbölük, T., & Dursun, Y. (2015). Pazarlama Araştırmalarında Paradigmal Dönüşüm ve Etnografinin Dijital Evrimi: Netnografi. *Erciyes üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi dergisi*, (46), 227-247.
- “Преброяване 2011”. [Nüfus Sayımı 2011] НАЦИОНАЛЕН СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ. [Ulusal İstatiksel Kurumu]. Erişim Tarihi: 24.03.2021. Nsi.bg: <http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Census2011final.pdf>
- Stein, J. (2000). *The Politics of National Minority Participation in Post-communist Europe*. M.E. Sharpe, 238. ISBN 0-7656-0528-7
- Sütlüoğlu, T. (2015). Sosyal paylaşım ağlarında gençlerin sosyalleşme ve kimlik inşası süreçleri: Facebook örneği. *Folklor/Edebiyat*, 21(83), 125-147.
- Turhan, S. (2017). Yeni Medyada Katılımcı Kültür ve Troller: Adana Şehri Üzerine Trollerin Dil Kullanım Pratikleri. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 8(30), 305-323.
- Zhao, S.; Sherri, G.; Martin, J. (2008). Identity construction on Facebook: Digital empowerment in anchored relationships [Elektronik Sürüm]. *Computers in Human Behavior*, 24, 1816-1836. <http://newsroom.fb.com/company-info/> Erişim Tarihi: 24.11.2019.

Çeviribilimde Dilbilim İzleri*

The Traces of Linguistics in Translation Studies

Tuğçe Ören¹ , Emel Ergun²

*Bu makale İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 2020 yılında yayınlanan ve Prof. Dr. Emel Ergun danışmanlığında yazılan *Dilbilim Kavram ve Yöntemlerinin Çeviri Kuramlarındaki İşlemselliği* başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Bölümü, İstanbul Türkiye

²İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: T.Ö. 0000-0001-5452-9100;
E.E. 0000-0001-7079-8714

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Tuğçe ÖREN (Doktora Öğrencisi),
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: orentugce7@gmail.com

Başvuru/Submitted: 03.05.2021

Revizyon talebi/Revision requested:
24.05.2021

Son revizyon/Last revision received:
06.06.2021

Kabul/Accepted: 07.06.2021

Atıf/Citation: Ören, T. ve Ergun, E. (2021).
Çeviribilimde Dilbilim İzleri. *İstanbul Üniversitesi*
Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of
Translation Studies, 14, 37-61.
<https://doi.org/10.26650/iujts.2021.14.0003>

ÖZ

Uzun yıllar dilbilimin alt alanı olarak ele alınan çeviribilimin, dilbilim ile arasında alt-üst ilişkisinden çok disiplinlerarası bir etkileşim içinde olduğu alanın araştırmacıları tarafından bilinmektedir. Çeviribilimin konusu çeviri dilbilimin konusu ise dildir, çeviri diller üzerinden gerçekleşmektedir ve bu durum iki alan arasındaki etkileşimi doğal kılar. Bu bağlamda çalışmada yapısal dilbilimin, metindilbilimin kavram ve yöntemlerinin Çeviri Odaklı Metin Sınıflandırması, Skopos Kuramı, Çoğuldizge Kuramı ve Yorumlayıcı Anlam Kuramı üzerinde izleri saptanmaya çalışılmıştır. Ardından somut çeviri örnekleriyle kavram ve yöntemler aktarılarak akademik çeviri eğitiminde bu kavram ve yöntemlerin kazandırılmasına ya da geliştirilmesine ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Çeviribilim, disiplinlerarasılık, yapısal dilbilim, metindilbilim, akademik çeviri eğitimi

ABSTRACT

For many years, translation studies has been considered a sub-field under linguistics, despite the awareness of researchers in the field that the interaction between the two disciplines is interdisciplinary instead of hierarchical. The subject of translation studies is translation, whereas the subject of linguistics is language. Nevertheless, translation occurs through languages, and this fact leads to a natural interaction between the two fields. In this context, this study aims to determine the traces of the concepts and methods of structural linguistics and text-linguistics on translation-oriented text classification, Skopos theory, polysystem theory, and interpretive theory of meaning. Examples and suggestions for translation were then introduced for the acquisition or improvement of the concepts and methods for academic translation education.

Keywords: Translation studies, interdisciplinarity, structural linguistics, textlinguistics, academic translation education

EXTENDED ABSTRACT

The art of translation has existed since the beginning of human history. However, before translation studies became a discipline in and of itself, translations were investigated by scholars from various disciplines, such as comparative literature, foreign language education, and linguistics. Therefore, the concepts and methods of translation have been shaped within the framework of these disciplines. The current study focuses on the relationship between translation and linguistics, and assumes that, especially during the 1950s and the 1960s, studies on translations were dominated by the linguistic perspective. In these studies, the research on translation had been reduced to the equivalence problem, whereas the complex and multidimensional structure of translation had been ignored. In addition, translation practices in applied linguistics have been insufficient to explain translation phenomena. This fact contributed to the handling of translation in its own reality. When translation studies became an independent discipline during the 1970s, scholars considered translation within its own reality. Thus, efforts were made to develop its theories and methods. Nevertheless, this development does not indicate that translation studies is close to interdisciplinary relations. The subject of translation studies is translation, whereas the subject of linguistics is language. Thus, interaction between the two disciplines is only natural because translatorial activity has an inclusive relationship with language. Based on this view, this study aims to question the performativity of linguistic concepts and methods in translation theory. The theoretical basis of this study is two-fold. First, the concepts and methods of *language/speech*, *system*, *value*, *lexical field*, and *equivalence* that exist in translational theories explicitly or implicitly are explained within the framework of structuralism theory. In time, however, studies at the word and sentence levels have been conducted through text. Thus, text-linguistics has been established, which highlighted the importance of the semantic, communicative, and functional dimensions of linguistics. Studies on translations that address texts also prioritize communication and communication conditions, such that the methods of text-linguistics can be used in translation descriptions and applications. This aspect leads the second part of the theoretical basis. For the abovementioned reasons, the study also examined the contexts and methods of text-linguistics, such as *text type classification* and *textuality criterion*, which are assumed effective in translation. The corpus of the study constitutes of translation-oriented text classification, Skopos theory, polysystem theory, and interpretive theory of meaning. The study is descriptive in nature and analyzes this corpus in light of the methods and concepts of structuralism theory and text-linguistics. The findings indicate that certain linguistic concepts and methods were included in the theories of translation. Moreover, the results were demonstrated on examples from various translations because the aforementioned methods and concepts guide students in their translations, and their demonstrations enrich the study. Further, the study provided suggestions for the acquisition or improvement of the concepts and methods in academic translation education. Lastly, general inferences were made regarding the study.

Giriş

Çeviri etkinliğinin çok eski zamanlara dayandığı günümüzdeki çoğu araştırmacı tarafından bilinir. Bununla birlikte çeviri olgusu uzun yıllar boyunca karşılaştırmalı edebiyat, yabancı dil eğitimi, dilbilim gibi dille ilgili olan ya da olmayan çeşitli disiplinlerin bilim insanları tarafından ele alınmış, çeviriye ilişkin kavram ve yöntemler de bu çeşitli disiplinlerin çerçevesinde şekillendirilmiştir. Çalışmanın odak noktasını oluşturan çeviribilim ve dilbilim alanının etkileşimine dikkat çekildiğinde, özellikle 50 ve 60'lı yıllarda yoğun biçimde dilbilimsel bakış açısının egemen olduğu çeviri çalışmalarından söz edilebilir. Bu çalışmalarda çevirinin eşdeğerlik sorununa indirgenmediği, karmaşık ve çok boyutlu yapısının göz ardı edildiği ileri sürülebilir. Bu bağlamda dilbilim temelinde sürdürülen bu çalışmaların doğal olarak dilbilim kuramlarının etkisinde geliştiğinden söz etmek olanaklıdır (Bengi-Öner, 2001:28). Ancak çevirinin 1970'li yıllarda bağımsız bir disiplin niteliğini kazanmasıyla birlikte çeviri edimi kendi olgusallığı içerisinde ele alınmaya başlanmış, çeviribilimde kendi kuram ve yöntemlerini geliştirme çabasına girilmiştir. Çevirinin bir başka disiplinin alt alanı olmaması ve bağımsız bir disiplin olması, disiplinlerarası çalışmalara tümüyle kapalı olduğu anlamına gelmemelidir. Yukarıda söz edildiği gibi kuram ve yaklaşımlarının başka bilim dallarının kuram ve yaklaşımlarından beslenmesi, konusu ve sınırları gereği araştırma nesnesinin dil, tarih, kültür gibi çeşitli bilim dallarıyla etkileşim içerisinde olması çeviribilimin disiplinlerarası niteliğini destekler niteliktedir.

Bu bağlamda çalışmanın odağındaki dilbilim kavram ve yöntemlerinin çeviri kuramlarındaki işlemselliğini ve çeviri uygulamalarındaki yol göstericiliğini tartışmadan önce iki disiplin arasındaki ilişkiye değinmek çalışmanın bütünlüğü açısından oldukça önemlidir. Bu iki alanın nesnesinin ve aracının benzer olması etkileşimlerini desteklemektedir. Daha açık bir anlatımla, çeviribilimin konusu çeviri, dilbilimin konusu dildir; ancak çevirinin dillerle içermeye bağlantısında olması, bu iki disiplinin etkileşimini doğal kılmaktadır (Ergun, 2013:300). Çeviri amaç, kültür, işlev gibi birçok ölçütü barındıran karmaşık bir edimdir ancak dilsel bir sorun olduğunda dilbilimin verilerine başvurmak çeviride yol gösterici olabilecektir. Ayşe Banu Karadağ *Disiplinlerarası Etkileşim Bağlamında Dilbilim-Çeviribilim İlişkisine Genel Bir Bakış* başlıklı çalışmasında, çeviribilim kurulmadan önce dilbilim bakış açısıyla birçok kuram üretildiğini ve bu anlamda belli dönemde dilbilimden destek alındığını vurgular. Araştırmacı çevirinin bir bilim dalı olmadan önce dilbilimden yararlanması olumlu bir gelişme olarak değerlendirirken, çevirinin bilim haline gelmesini dilbilimin öngördüğü çerçevede kısıtlandığını da ileri sürer (Karadağ, 2006: 254, 255). Mine Yazıcı da bu ilişkiyi destekleyerek dilbilimsel yaklaşımların salt dilsel değil dilkullanımsal sorunların da saptanıp çözümlenmesinde rol oynadığını belirtir ve çevirinin de betimlemede inceleme aracı dil olduğuna göre, “[...] çeviri sorunlarına dilbilimsel yaklaşımların mikro ya da küçük ölçekli işlemlerin çözümlenmesinde bir işlevi olduğu yadsınmaz” (Yazıcı, 2011: 130, 131). Turgay Kurultay, *Çeviribilim Uygulamalı Dilbilim midir?* başlıklı makalesinde çeviribilim ve dilbilim arasındaki disiplinlerarasılık ilişkisine dikkat çekerek dil, iletişim ve kültür ile ilgili dilbilimsel çalışmaların, çevirinin

neleri harekete geçirdiğini konu edinmediğini ve bu nedenle çeviriyi kendi olgusallığı içinde açıklama konusunda yeterli olmadığını belirtir. Ancak araştırmacıya göre dilbilimin her düzlemde sunduğu bütün veriler çeviri sürecinde dikkate alınmalıdır. Dilbilimi belli dilsel verilerin incelenmesine yönelik olmayan üst kuramsal modellerin geliştirildiği bir alan olarak değerlendirmek, bu alanın çeviri olgusunun temelinde yatan etkenlere de ışık tutacağına dahası çeviriye yarar sağlayacağına bir göstergesi olarak düşünülebilir.¹

Tüm bu görüşlerden yola çıkarak çalışmamızda da ele alındığı gibi çeviribilim ve dilbilim arasında bir alt üst ilişkisinden çok disiplinlerarası bir ilişkinin var olduğunu, dilbilim alanın çeviribilimin kuramsal tabanına katkı sağladığını vurgulamak yerinde olacaktır ki bu durum günümüzde geniş çevrelerce kabul edilmektedir. Faruk Yücel konuyla ilgili olarak çevirinin geçmişte dilbilimin bir alt alanı olarak görülmesini *Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edimi* başlıklı yapıtında üç nedene dayandırır. İlki çevirinin uzun süre yabancı dil eğitiminde eğitsel bir araç olarak kullanılmasıdır. Bu bağlamda Batı'da ulusal diller bilim dili olarak kabul görülmeden önce bilim dili olarak Latince kullanılmış ve bu dildeki kaynakları kullanabilmek için çeviriye ihtiyaç duyulmuştur. Sözcüklerin erek dildeki karşılıkları bulunmaya ve sözdizim düzeyinde eşdeğerlik sağlanmaya çalışılır. Yapısal odaklı dilbilimsel çalışmalar daha güvenilir ya da nesnel ölçütler olarak görüldüğünden kaynak metnin üstünlüğünü savunan çevirmenler de ikinci neden olarak sayılır. Böylece kişisel seçim ve kararlarını çeviri süreci dışında bırakan çevirmen, aslına bağlı ve güvenilir bir çeviri izlenimi yaratır. Dilbilimin kavram ve yöntemlerinin çeviribilime uygun olması ise üçüncü nedendir. Örneğin sözdizim, anlambilim, dilsel göstergeler, kodlar, aktarım, metin türü, metin çözümlenmesi, söylem, yan anlam, düz anlam, gönderici, alıcı, ileti kanalı vb. gibi kavram ve yöntemler çeviribilim araştırmacıları tarafından kullanılarak onların işini kolaylaştırmıştır (Yücel, 2007: 86,87). Yücel'in belirttiği üçüncü neden çalışmamız için oldukça anlamlıdır çünkü çalışmamızın temelini oluşturan dilbilimdeki ve metindilbilimdeki kavramların, yöntemlerin çeviri kuramlarında ve uygulamalarında ele alınarak yol gösterebileceği görüşünü desteklemektedir.

Bu bağlamda öncelikle çeviri kuramlarında işlemsellik gösteren dilbilim kavram ve yöntemleri inceleneceğinden çalışmanın kuramsal bölümünü oluşturan ilk bölümde, çeviribilim kuramlarında açık ya da örtük biçimde var olan *dil/söz, dizge, değer, sözlüksel alan, eşdeğerlik* kavramları ve yöntemleri Yapısalcılık Kuramı çerçevesinde ele alınacaktır. Ayrıca *eşdeğerlik* kavramı çerçevesinde yürütülen çalışmaların metin düzleminde yapılmaya başlanması, sözcük ve tümce düzeyindeki çalışmaların metin düzeyine çıkarılarak metindilbilimin kurulması dilbilimin dahası metindilbilimin, çeviribilimle karşılıklı etkileşimini desteklemektedir. Metindilbilimle anlamsal, iletişimsel ve işlevsel boyut önem kazanmıştır, metinlerle uğraşan çeviribilim de iletişimi ve iletişim koşullarını ön planda tutmaktadır. Bu nedenle çeviri betimlemelerinde ve çeviri uygulamalarında metindilbilimin yöntemlerinden yararlandığını belirtmek yerinde

1 Kurultay'ın çeviribilim ve dilbilimin disiplinlerarasılık ilişkisine dair görüşleri için bkz.: (çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/11419>, 24.05.2020.

olacaktır. Bu bölümde ikinci adım olarak çeviride etkili olduğu varsayılan metindilbilim alanındaki *metin türü sınıflandırması* ve *metinsellik ölçütleri* gibi kavram ve yöntemler incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde çeviribilimin oluşum sürecinde ve özerkliğini kazandıktan sonra geliştirilen işlevselci yaklaşımlardan Çeviri Odaklı Metin Sınıflandırması ve Skopos Kuramı, Betimleyici Çeviri Çalışmalarından Çoğuldizge Kuramı ve çeviriyi yorumlayıcı bakış açısıyla değerlendiren Yorumlayıcı Anlam Kuramı, bir önceki bölümde incelenen dilbilim ve metindilbilimin çerçevesindeki kavram ve yöntemler ışığında değerlendirilecektir. Bu bölümün tamamlayıcısı olarak bir önceki bölümde saptanan dilbilimsel kavram ve yöntemler, çeviri örnekleri altında uygulamalı olarak aktarılacaktır.

Çalışmada dilbilimin ve metindilbilimin sunduğu tüm kavram ve yöntemleri incelemek yerine sınırlandırılmaya gidilerek doğrudan bağlantılı olduğu varsayılan kavram ve yöntemler ele alınacaktır. Bu yolla ulaşılan veriler doğrultusunda çalışmanın odağı olan söz konusu kavram ve yöntemlerin önce çeviri kuramlarında ve daha sonra çeviri uygulamalarında örnekler yoluyla yol göstericiliğini sorgulamak hedeflenmektedir. Sonuç bölümünde ise çalışmada ele alınan kavram ve yöntemlerin akademik çeviri eğitiminde nasıl kazandırılacağı ya da geliştirilebileceğine ilişkin öneriler sunmaya ve çalışmaya dair genel çıkarımlara yer verilmeye çalışılacaktır.

1. Kuramsal ve Yöntemsel Çerçeve: Dil Dilbiliminin ve Metindilbilimin Kavram ve Yöntemleri

Yapısalcılık Kuramında olgular dizgedeki işlevleri açısından incelenir (Boufaden, 2016:247).² Dizgelere bir başka deyişle yapılara yönelişin öncüsü olan Ferdinand de Saussure, dilin iç gerçekliğinin ele alınması gerektiğini belirtir. Bu bağlamda dilin *dizge* olarak incelenmesi, *dil/söz* ayrımını ve *artsürem/eşsürem* ayrımını gerekli kılar; dilbilimin tek ve gerçek konusu *sözden* ayrılan *dildir*, *dil* de ancak *eşsürem* çerçevesinde bir *dizge* olarak belirlenebilir. Gösteren ve gösterilen birleşiminden oluşan gösterge, uzlaşımsal bir nitelik taşır ve *değerini* içinde bulunduğu *dizgeden* alır. Karşılıklı ilişkilerine dayanan *dizge*, göstergeler ve göstergeleri oluşturan öğelerin dizimsel ve çağrışımsal bağlantılarıyla yatay eksende birbirlerine eklenmeleri ve dikey eksende birbirlerinin yerini almalarıyla işlev gösterir (Vardar, 1999:15). Saussure’ün yaklaşımında “[...] hangi bakış açısıyla incelenirse incelenirse dilin her zaman birinin yalnızca öbürüyle değer taşıdığı iki bölümden oluşan ikili bir konu olduğu [...]” (Benveniste, 1995:43) görüşü temel ilke olarak gösterilebilir. Bu bağlamda araştırmacının kuramını açıklarken kullandığı ve yapısalcılığın temelini oluşturan başlıca kavramlar ve yöntemler üzerinde durulacak, ele alınan bu kavram ve yöntemler çalışmanın inceleme yönteminde esas alınacaktır. Ancak giriş bölümünde de aktarıldığı gibi burada kuramdaki bütün kavram ve yöntemlerden söz etmek yerine çeviribilimde doğrudan işlemsellik gördüğü varsayılan kavramlar ve yöntemler ele alınacaktır.

2 Aksi belirtilmedikçe bu çalışmadaki tüm çeviriler tarafıma aittir.

İlk olarak *dil/söz* ayrımının Yapısalcılık yaklaşımındaki temel ikilemelerin başında geldiği ileri sürülebilir. Saussure dili tüm yönleriyle tanımlarken dil yetisi kavramına başvurur, dilin ve dil yetisinin farklı olduğunu da vurgular. Araştırmacıya göre *dil*, dil yetisinin önemli bir bölümüdür. Dil yetisi ise toplumsal nitelikli *dil* ya da kısaca *dil (langue)* ve bireysel nitelikli *söz* kısacası *söz (parole)* olarak iki türe ayrılır. Saussure dilin kendi başına bir bütün oluşturduğunu belirterek bireyin edilgen biçimde belleğine aktardığı ürün olan *dil*, sesli göstergeler yardımıyla doğal diller çerçevesinde iletişim sağlama yetisinin bütün gerçekleştirmelerinin kuralı olarak ele alınır. *Dil* bu özelliği nedeniyle dilbilimin tek ve gerçek konusunu oluşturur ve uzlaşımın bir düzen sağlar, bir başka deyişle toplumsal bir anlaşmaya dayalıdır. *Söz* ise bireysel istek ve anlık olma özelliğini taşır, *dilin* bir bölümünü geçici olarak eylemli kılar (Vardar, 2001:45, 46). Ancak bu ayrım her ne kadar temel bir ayrım olsa da bu kavramlar birbirine bağlı biçimde işler ve bu anlamda *dili* sözden ya da *sözü* dilden ayırmak olanaklı değildir (Saussure, 1998:43). Yapısalcı görüşün özü bir bakıma bu ayırımı saklıdır ve dili incelemek eşsüremlili düzlemde *dizgeyi*, bir başka deyişle yapıyı incelemeyi gerekli kılmaktadır (Vardar: 2001:47).

Bu noktada *dizge* kavramı karşımıza çıkar. *Dizge* için Saussure'un temel yapıtında³ ve öbür çalışmalarında ayrıca bir başlık oluşturulduğu görülmez ancak dil olgusuna yaklaşımının temelini bu kavramın oluşturduğu belirtilebilir. *Dizge*, günümüzde yerini yapı kavramına bıraksa da Saussure yapı kavramını kullanmaz çünkü ona göre temel kavram *dizgedir* (Benveniste, 1995:147). Araştırmacıya göre dilin iç düzenine odaklanmanın başlıca şartı *dizgeye* odaklanmaktır. Dil bir göstergeler dizgesidir ve bu dizgede esas olan anlamla işitimi imgesinin birleşimidir (Saussure, 1999:45). Dilsel ögeler ses ve anlam gibi değişik düzeylerde birbirleriyle kurdukları ilişkilerle tanımlanarak değerini birbirinden alırlar ve bu yolla *dizgedeki* konum ve işlevleriyle belirlenirler (Vardar, 2001:18). Anlıksal dizgebilimin kurucusu G. Guillaume, *dizgeyi* düşünce devinimi olarak inceleyerek zaman ve anlıksal tür açısından biri gücüllük düzeyinde diğeri de gerçekleşme düzeyinde iki ayrı gösterenden söz eder. Konuşma ya da yazma sürecinde sözcüğün dildeki *değerlerinden* birini, bir başka deyişle aktarmak istediğimiz düşünceye uygun olanı kullandığımızda gerçekleşmiş gösterilenden söz edilirken; sözcüğün kapsadığı kavramdaki diğeri tüm *değerler* ise gücül gösterileni oluşturur. Ayrıca gösteren söylemde gerçekleşmiş gösterilene dönüşen bir gücül gösterilenle bir gösterge arasında bulunan bir bağıdır ve bu bağa kaynaşma adı verilir (Ergun, 1999:108, 109). Dilin tüm bölümlerinin karşılıklı bağıllık içerisinde bağlanmış bir *dizge* olması dahası ögelerin birbirine bağıllığı göstergeler dizgesi olması dil birimlerinin *dizge* içinde konumlarına ve öbür ögelerle ilişkilerine göre belirlenen *değer* kavramının açıklanmasını gerektirmektedir.

3 Saussure'un temel yapıtı *Genel Dilbilim Dersleri*, çalışmanın sınırları gereğince ayrıntılı olarak ele alınmamıştır. *Genel Dilbilim Dersleri* Türkçeye ilk kez iki cilt olarak, 1976 yılında ve 1978 yılında Türk Dil Kurumu aracılığıyla Berke Vardar tarafından çevrilmiştir. Berke Vardar 1985 yılında tek bir cilt halinde bir kez daha çevirmiştir. Yapıtla ilgili kapsamlı bir inceleme için bkz.: Saussure, Ferdinand de (1998) *Genel Dilbilim Dersleri*, çev. Berke Vardar, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Değer kavramının Saussure’ün dil kuramının en karmaşık kavramlarından biri olduğu ve tek bir tanıma izin vermeyen çok bileşenli bir yapıya sahip olduğu belirtilebilir. Araştırmacının temel yapıtında *değer* kavramını eşzamanlı dilbilim ile bağlantılı olarak ele aldığı görülür (Saussure, 1998). *Dizgeyi* anlatırken söz edildiği gibi, dilsel bir ögenin *değerini* belirleyebilmek için onunla aynı *dizgede* yer alan öbür öğelerle kurduğu karşıtlık bağlantıları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda *değer* ile *dizge* iç içedir; bir başka deyişle *dizge* olmadan *değer*, *değer* olmadan *dizge* olmaz (Koeder, 1999:57). Dolayısıyla *değerin* oluşumunun *dizgeye* bağlı olduğu belirtilebilir. Saussure’e göre dil dışında bile bütün *değerler* “1) Değeri belirlenecek şeyle değiştirebilir benzemez bir öge; 2) Değeri söz konusu olan şeyle karşılaştırılabilir benzer ögeler” (Saussure, 1998:168) tarafından oluşur. Bu bağlamda bir sözcük aynı türden bir sözcükle karşılaştırılabilir olmalı ve benzemez bir kavramla değiştirilebilir olmalıdır. Sözcüğün herhangi bir kavramla değiştirilebileceğini, bir başka deyişle sadece ne anlama geldiğini bulmak *değerini* saptamaya yardımcı olmayacaktır ve bu nedenle sözcük benzer *değerlerle*, karşıtlık kurabileceği öbür öğelerle karşılaştırılmalıdır (Saussure, 1998:169). Konuyla ilgili olarak Saussure’ün bilinen örneğine dikkat çekmekte yarar vardır:

“Fransızca *mouton* “koyun” İngilizce *sheep*’le aynı anlama gelebilirse de aynı değeri taşımaz. Bunun için birçok neden vardır. Bu nedenlerden biri özellikle şudur: pişirilip hazırlanarak sofraya getirilen ete İngilizce’de *mutton* denir, *sheep* denmez. *Sheep* ile *mouton* arasındaki değer ayrılığı, ilk sözcüğün yanında ikinci bir öge bulunmasından, Fransızca’ da ise böyle bir duruma rastlanmamasından doğar.” (Saussure, çev. Vardar, 1998:169)

Bu örnekte diller arasında sözcüklerin anlamlarının farklılaştığı ve koyun sözcüğünün *değer* ayrılığı görülmektedir. Sözcüğün içinde bulunduğu anlam alanının da sözcüğün *değerinde* belirleyici olması *sözlüksel alan* çalışmalarına dikkat çekmeyi gerektirir.

Sözlüksel alan kavramı özellikle Jost Trier’in çalışmalarında karşımıza çıkar. Araştırmacı, Saussure’ün dil kuramındaki sistematik ve yapısalcı yaklaşımı benimseyerek sözcük alanı içindeki örneksel ilişkilere yoğunlaşır (Schwaika, 2002:11). Sözlüksel Alan Kuramını bir dilin söz varlığındaki anlamsal bağları açıklamak için geliştiren Trier, hiçbir sözcüğün insan bilincinde bağımsız biçimde yer almadığını vurgular. Bu bağlamda bir sözcüğün anlaşılması için *sözlüksel alanın* tamamının bilinmesi gerekir, ancak *sözlüksel alana* tümüyle egemen olduğumuzda bir sözcüğü doğru anlayabiliriz. Anlam *sözlüksel alan* sayesinde vardır; *sözlüksel alan* olmazsa anlam da olmaz (Trier’den akt. Özbent, 2013:56, 57). Berke Vardar’ın tanımına göre “[...] sözlüksel ya da terimsel alan sözlüksel ya da terimsel nitelikli birimlerle bunların kurduğu bağlantılardan oluşur” (Vardar, 1983:6). Söz konusu birimlerin içerik düzlemi anlamsal alanı oluşturur. Bu anlamda “[s]özlüksel ya da terimsel göstergelerin bağlantıları özgül bir değerler dizgesidir; anlamsal alanda ise anlambirimcilerin örgütleniş ve eklemeliş söz konusudur” (Vardar, 1983:6). Saussure’ün *değer* kavramı da bu bakımdan *sözlüksel alan* ile ilişkilendirilebilir çünkü sözcüklerin anlamı aynı zamanda onların *değerleri* ile ilgilidir. Bir sözcüğün geçerliliği dahası uygun kullanımı, yalnızca komşu ve karşıt sözcüklerin geçerliliğinden ayırt edilirse tanımlanabilir. Bir başka anlatımla, sözcüğün konumu dil dizgesi içerisinde ait olduğu *sözlüksel*

alandaki diğer sözcükler ile karşılaştırıldığında belirlenebilir. Dil dizgesi içerisinde sözcükler karşılıklı etkileşim içerisinde olduğu için sözcüklerin anlamı *değerleriyle* de ilişkidir. Trier *sözlüksel alanın* dil içerisinde geçerli olup sözcüklerin gösteren kısmı ile ilgili olduğunu savunur ancak günümüzde *sözlüksel alanın* hem göstereni hem de gösterilene içerdiğini belirtmek yerinde olacaktır (Özbent, 2013:57).

Sözlüksel alanla ilişkili olarak anlambirimcik çözümlemesi yapmak da sözcük alanlarını sıralamak ve farklılaştırmak için yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Almanca “sterben” (ölmek) eyleminin *anlambirimcik çözümlemesi* ile ilgili çalışmalarda yaygın biçimde ele alındığını belirtebiliriz. Sterben (ölmek) eylemi yansız olan, farklı nedenlerden kaynaklanan vb. gibi çeşitli ulamlarda değerlendirilebilen bir eylemdir. Dolayısıyla bu eylemin bağlam içerisinde doğru kullanımı için söz konusu bütün bu bağlantılarına bir başka deyişle *sözcük alanlarına* göz atmak gerekir. Örneğin Klaus Baumgärtner “sterben” (ölmek) eyleminin *sözlüksel alanını* şöyle betimler: “umkommen” (ölmek) eylemi dış nedenlere bağlı olarak hastalık ve yaralanma (Krankheit und Verletzung), yaşamsal bir gereksinimin olmayışı (Mangel), dış etkilerden (Einwirkung) kaynaklı ölüm ve bunların hemen altında da ölüm nedenleri açıkça belirtilir (Baumgärtner, 1966:191). Bu bağlamda eşanlamlılık söz konusu olduğunda içerik açısından ince ayrımlar yapmak önemlidir ve bu da ancak dar bir alanda çok sayıda sözcüğün karşılıklı olarak belirlenmesiyle olanaklıdır (Weisberger, 1971:106). Bağlantılı olarak Erdim Öztokat, *Anlam Çözümlemesi: Fransızca’da Duygu Sözlüksel Alanı* başlıklı çalışmasında *anlambirimcik çözümlemesine* yönelik araştırmacıların daha özgün betimleme örnekleri geliştirdiklerini vurgular. Öztokat’a göre “[s]esbilim alanındaki sesbirimcik çözümlemesi örneksenerek, anlambirimler de gösterilen bölümünü oluşturan en küçük anlamsal özellikler olarak tanımlanan anlambirimciklere indirgenebilir” (Öztokat, 1990:158). Bir anlambirimin sahip olduğu bütün anlambirimcikler, anlambirimcik demetini oluşturur ve bu demette hem değişmez anlambirimcikler hem de değişken anlambirimcikler yer alır. Bu konuda özellikle Pottier’in çalışmalarına dikkat çekilebilir; araştırmacı sandalye, koltuk, tabure, kanep, puf gibi oturacak nesnelere dizgesini, ayaklı/ayaksız, tek kişilik/çok kişilik, arkalı/arkalıksız, kollu/kolluksuz gibi ikili ayırıcı özellikler aracılığıyla belirler (Öztokat, 1990:158, 159). Bu yöntemle sınırlı sayıda anlambirimcikler ile bir dilin tüm sözcüklerinin kapsamlı bir şekilde çözümlenebileceği belirtilebilir.⁴ Buraya kadar Saussure’ün yaklaşımı ve bu yaklaşımla ilişkili olan kavramlar ve yöntemler ele alınmıştır. Yapısal düşünceden metindilbilime geçişte etkili olan *eşdeğerlik* kavramına dikkat çekmek bütünlük açısından yerinde olacaktır.

Eşdeğerlik kavramı önceleri dilbilimde daha sonra çeviribilimde ele alınmıştır. Wills 1950’li yıllarda özellikle Almanca karşılaştırmalı dilbilim altında yürütülen çeviri çalışmalarında ele alınan bu kavramın, teknik disiplinlerden ya da biçimsel mantık alanından alındığını belirtir (Wills’den akt. Prunch, 2002:33). Banu Tellioğlu *Çeviri Etiğinin Dünü ve Bugünü* başlıklı

4 *Sözlüksel alan ve anlambirimcik çözümlemesi* ile ilgili örnekler için bkz.: <http://www.fb10.uni-bremen.de/khwagner/semantik/pdf/Felder.pdf>, 24.04.2020.

çalışmasında, dilbilimcilerin çeviride *eşdeğerliğin* yakalanması gerektiğini savunduklarını ve dilbilimciler için *eşdeğerliğin* çeviride dilbiliminin bilimsel temellerinden yararlanıldığında kesinlikle yakalanabilecek olan anlatımlar arasındaki denklige gönderme yaptığını belirtir (Tellioglu, 2018:116). Vardar ise bu kavramı “[k]arşılıklı içerme bağıntısı” (Vardar, 2002:94) olarak tanımlarken; Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy “Değişik dilbilgileri (equivalence) arasında güç eşitliği ilişkisi; Çeviride kaynak ve erek dillerde yapı, anlam ve işlev ilişkisi kurma ile ilgili nitelik” (İmer/Kocaman/Özsoy, 2011:120) olarak ele alır. *Eşdeğerlik* başlangıçta metinlerden çok dillerin iç dizgeleriyle ilgili yapılan çalışmalarda ön plandadır ve dil dizgeleri eşdeğerlerine göre karşılaştırılır (Prunc, 2002: 34). Bu bağlamda bu tür çalışmaları gerçekleştiren kimi dilbilimciler çeviri tarihi içerisinde “[ç]eviriyi dilbilimsel bakış açısıyla ele alan kuramcılar” (Tahir-Gürçağlar, 2014:113; Kuran-Burçoğlu, 2010:51) olarak değerlendirilir. Bu kuramcılara örnek olarak Roman Jakobson, *Stylistique Comparée* yaklaşımının temsilcileri Jean Paul Vinay ve Jean Darbelnet, Otto Kade, Gert Jäger ve Albrecht Neubert’in bulunduğu Leipzig Okulu temsilcileri verilebilir. Bu araştırmacılar *eşdeğerliği*, kaynak ve erek dilde aynı olayın farklı biçimsel ya da yapısal yollarla betimlemesi olarak ele alır. Bununla birlikte Jäger, erek metnin alıcıları için erek metnin iletişimsel değerinin kaynak metnin alıcılarındaki aynı iletişim değerine sahip olması olarak tanımladığı *iletişimsel eşdeğerlik* kavramını öne sürer ve bu yolla tek tek öğelerden sıyrılıp odağı metnin bütününe yönlendirerek metindilbilim alanına yaklaştırmaya başlar (Prunch, 2002:59). J. C. Catford’un *metinsel eşdeğerlik* ve *biçimsel denklik* ayrımı, özellikle Werner Koller’in *düzanlamsal, yananlamsal, metin türüne bağlı, edimsel, biçimsel-estetik eşdeğerlik* ve Eugene Nida’nın *biçimsel* ve *devingen eşdeğerlik* ayrımı ile kavrama bakışın zamanla değiştiği, yapısal boyutun yanında metin boyutunun da söz konusu olmaya başladığı belirtilebilir. Dahası çalışmaların *dizgeden* metne kaymaya başladığı ve metin düzeyinde bir *eşdeğerlik* arayışının da metindilbilimin kuruluşunda etkili olduğu ileri sürülebilir.

Bu bağlamda metindilbilime dikkat çekildiğinde, metindilbilim kurulmadan çok daha önce metinlerle ilgili çalışmalar yapıldığını ancak bu çalışmaların tümünün ağırlıklı olarak sözcük ve tümce ile sınırlı kaldığını belirtmek olanaklıdır. Harris, dilin dağınık şekilde sözcüklerden ve tümcelerden oluştuğunun tersine metin biçiminde kullanıldığını belirterek dilbilimsel çalışmaları metin ötesine taşımada öncülük eder (Şenöz-Ayata, 2005: 17). Dilde göstergebilimsel ve anlambilimsel olarak iki ayrı anlamlama türü olduğunu vurgulayan Benveniste, göstergebilimsel olguyu dil göstergesine özgü olan ve göstergeyi oluşturan; anlambilimsel olguyu da söylemin oluşturduğu özel bir tür olarak tanımlar. Metindilbilim alanında çalışan araştırmacılar da tümceden yola çıkmanın dilbilimdeki birçok problemi çözmede yetersiz olacağını savunarak metin düzleminden yola çıkılması gerektiğini vurgularlar (Şenöz-Ayata, 2005:21). Metin çözümlemesi farklı disiplinlerde bütüncül bir yaklaşım gerektirdiği için 1960’ların sonunda kapsamlı ve disiplinlerarası bir bilim olarak ortaya çıkar (Vater, 1994:236). Bu bağlamda metindilbilimin sunduğu bütün kavram ve yöntemler çalışmamızın kapsamını aşacağından, çeviri alanında doğrudan işlevsellik gösterdiği varsayılan *metinsellik ölçütleri* ve *metin türü* konularına değinmek yerinde olacaktır.

Metinsellik ölçütleri bağlamında De Beaugrande ve Dressler'in çalışmaları dikkat çekicidir. Metni iletişimsel bir varoluş biçimi olarak tanımlayan araştırmacılar, dilsel bir yapının metne dönüşebilmesi için bir metnin yedi ölçüt barındırması gerektiğini ileri sürer ve bu ölçütleri *uyumluluk, tutarlılık, niyet ve kabul edilebilirlik, durumsallık ve metinlerarasılık* olarak sıralar (De Beaugrande/Dressler, 1981:39, 40). *Uyumluluk* dilbilgisi bağımlılıkları, *tutarlılık* ise metinlerin anlam ve kullanımı bakımından bir bütün halinde bulunması ile ilgilidir (De Beaugrande/Dressler, 1981). Bu iki ölçüt metnin iç düzleminde dilbilgisel ve sözcüksel ilişkileri içerir ve bu nedenle metin odaklı ölçütler olarak değerlendirilir (Kurtul, 2014:25). *Niyetlilik* uyumlu ve tutarlı bir metin üretmek isteyen yazarın tutumu; *kabul edilebilirlik* metin alıcısının tutumu; *bilgilendirici olma* yeni ve beklenmedik olanın bilinen ve beklendiği olana eklenmesi, bir başka anlatımda yeni bir bilgi aktarılması; *durumsallık* metnin dil dışı bağlamda, iletişim durumuyla ilgili etmenler; *metinlerarasılık* bir metnin kullanımını daha önceki dönemlerde yazılan bir ya da daha fazla metnin bilgisine bağlı kılan etmenler ile ilgilidir (De Beaugrande/Dressler, 1981). Bu ölçütler ise metnin iletişim düzlemiyle ve bağlamıyla ilgili olduğundan metin dışı ölçütler olarak ele alınabilir.

Metin sınıflandırması, metindilbilimin temel konularından biri olarak değerlendirilebilir. Bu konuda özellikle ruhbilimci ve dilbilimci Karl Bühler'in tasarladığı Organon Modeli'nden yararlanır. İletişim durumunun temelinde dilsel bir gösterge olduğunu savunan araştırmacı dilsel göstergenin başlangıçta sadece maddi bir gerçek olduğunu, konuşmacı (gönderici), onu kaydeden dinleyici (alıcı), konuşmacının söz ettiği tanımlanmış nesnelere ve gerçekler olarak çevresiyle üç yönlü ilişkiye sahip olduğunu ileri sürer (Coseriu, 2007:72; karşılaştır. Dressler, 2001:11, 12). Konuşmacının psikolojik durumunu (ya da daha genel olarak durumu) anlatmak göstergenin işlevidir ve burada *anlatım işlevi* yer alır. Dinleyici yönünde göstergenin işlevi bir şey yapmasını istemek, daha doğrusu göstergeyi almak ve yorumlamak ön plandadır ve alıcıda bir hareket uyandırıp ondan bir şey yapmasını istendiğinden burada *çağrı işlevi* vardır. Nesnelere ve gerçeklikleri açıklamak göstergenin işlevidir ve burada göndericinin iletişim kurmak istediği arı bilgi ön planda olduğu için *gönderge işlevinden* söz edilir (Coseriu, 2007:73, 74). Bu modelin, çoğu *metin sınıflandırması* için temel alındığını belirtmek yerinde olacaktır. Konuyla ilgili olarak Emel Ergun ölçütlerin ve sınıflandırmaların çeşitliliği nedeniyle *metin sınıflandırmalarının* ulamlaştırıldığını vurgular (Ergun, 2004:108).

Jakobson ise Bühler'in modelini geliştirerek iletişim modelinde altı işlev belirler. *Anlatım işlevi* anlatıya yöneliktir; *gönderge işlevi* bağlama ve bilgi vermeye dayalıdır; *çağrı işlevi* alıcıya yöneliktir; *sanatsal işlev* iletiye yöneliktir ve estetik bir işlev amaçlar; *ilişki işlevi* kanala yöneliktir ve kanalın iletişime uygunluğunu sorgularken kullanılır; *üstdil* düzgüne yöneliktir ve anlatının iletişim araçlarıyla ilgili yorumları bu işlevi karşılar (Kerimoğlu, 2019:125, 126). Jakobson'un bu altı işlevine dayanarak altı temel metin türü saptanır ve bunlar *anlatımsal metinler, çağrı metinleri, göndergesel metinler, yazımsal metinler, ilişkisel metinler, üstdil metinleri* olarak sıralanabilir (Rück'den akt. Ergun, 2004:108). Blinker de baskın işlevi metin

türlerinde farklılaşma için temel ölçüt olarak alarak beş temel metin türü ayrımını yapar ve bunları *bilgilendirici işlevi olan metinler, çağrı metinleri, yükümlülük içeren metinler, iletişim işlevi olan metinler, beyan etme işlevi olan metinler* olarak sıralar (Blinker'den akt. Helbig, 2002:286). J.M. Adam içeriğin düzenleniş biçimini göz önünde tutarak metin türlerini *betimleme türü, anlatı türü, kanıtlama türü, açıklama türü, söyleşi türü* (Adam'dan akt. Ergun, 2004:108) olarak sınıflandırır. Özetle araştırmacılar tarafından birebir aynı sınıflandırılmalar yapılmasa da benzer işlevlere ve içeriklere sahip çeşitli metin türü sınıflandırmasına gidildiği belirtilebilir.

2. Çeviri Kuramlarında Dilbilimsel Kavram ve Yöntemlerin İzleri

Çeviribilimin oluşum sürecinde ve özerkliğini kazandıktan sonra geliştirilen çeviri kuramlarına baktığımızda, işlevselci yaklaşımlardan Çeviri Odaklı Metin Sınıflandırması ve Skopos Kuramı, Betimleyici Çeviri Çalışmalarından Çoğuldizge Kuramı ve çeviriyi yorumlayıcı bakış açısıyla değerlendiren Yorumlayıcı Anlam Kuramı üzerinde dilbilim etkisini görmek olanaklıdır. Bu bağlamda bir önceki başlıkta ele alınan *dil/söz* karşıtlığı, *dizge, değer, sözlüksel alan, anlambirincik çözümlemesi, eşdeğerlik, metinsellik ölçütleri, metin sınıflandırılması, metin türleri* kavram ve yöntemlerinin yansımaları bu kuramlarda gözlemlenecektir. Bilindiği üzere bu kuramların hepsi çeviribilim alanına özgüdür ve erek odaklı bir yaklaşımla geliştirilmişlerdir.

İlk olarak çeviriye yönelik *metin sınıflandırması* üzerine özellikle Katharina Reiss'in çalışmalar yaptığı ileri sürülür (Stolze, 2008:112). Reiss ve Vermeer, çeviri uygulamasında metinlerin çeşitliliği göz önüne alındığında metindilbilim örneğinden yola çıkarak sınıflandırmaya gidilebileceğini vurgular (Reiss/Vermeer, 1991:204). Reiss *Texttypen, Übersetzungstypen und die Beurteilung von Übersetzungen* [Metin Tipleri, Çeviri Türleri ve Çeviri Değerlendirmesi] başlıklı makalesinde, modern dilbilim araştırmaları metin dışı öğelere bir başka deyişle metindilbilime yöneldiği zaman çevirinin bir tür dilsel işlem olduğunu ve dilbilimle ilişkili olduğunu vurgular. Ayrıca araştırmacıya göre çeviri ile ilgili bir metin sınıflandırması oluşturmak için iletişimsel durumlara göre metinlerin iletişim işlevlerini yerine getirdiğini sorgulamak gerekir (Reiss, 1977:97). Metindilbilimde *metinleri sınıflandırma*, metin türlerini tanımlama olanaklarını ve yöntemlerini araştırma ön plandayken, çeviribilimde çeviri koşulları ve olasılıkları göz önünde bulundurarak *metin tipi sınıflandırılmasına* gidilir.⁵ Metindilbilimde tek dildeki metinlere

5 Reiss ve Vermeer yaptıklarında metin türü (Textorte) ve metin tipi (Texttyp) kavramlarının, metindilbilimin tersine çeviribilimde farklı anlamlarda ele alınmadığını belirtir. Konuyla ilgili incelenen kaynaklarda da metin türü ve metin tipi kavramları arasında çeviribilim alanında belirgin bir farklılaşmaya gidilmediği saptanmıştır ve bu nedenle çalışmamızda *metin tipi (sınıflandırması)* kavramı ele alınmıştır. Metin türü kavramıyla yinelenebilir iletişim eylemlerine bağlı olan ve sıklıkla ortaya çıkmaları nedeniyle karakteristik dil kullanımı ve metin tasarım örneklerinin meydana geldiği bireyler arası konuşma ve yazma eylemi tipleri ele alınır. Bu bağlamda destan, masal gibi bütün yazılı kültürde bulunanlar genel metin türleri; sone, gazel gibi bütün kültürlerde bulunmayanlar genellikle birbiriyle ilişkili olmayan farklı bireysel dillerdeki metin türleri; Japon şiir türü olan Haiku gibi tek bir dilde kullanılanlar tek dilde metin türleri olarak tanımlanır (Reiss/Vermeer'den akt. Göpferich, 1999:62). Metin tipi kavramıyla ise belirli özellikleri paylaşan metin türlerinin sınıflandırılmasına dikkat çekilir ve çalışmamızdaki *metin tipi sınıflandırması* kavramıyla belirli özellikleri paylaşan metin türlerinin bir arada bulundurulmasına gönderme yapılmaktadır.

odaklanılırken çeviribilimde çevrilmiş ya da çevrilecek olan metinler ele alınır (Reiss/Vermeer, 1991:204). Reiss ve Vermeer'e göre herhangi bir kültürdeki bir metnin durumu büyük ölçüde metnin yazarının metnin oluşum türüne göre vermek istediği işleve bağlıdır. Bu bağlamda yazarın metninde dilselleştirdiği amaç ile metin genel bir iletişim işlevi içerir ve dolayısıyla metnin kültürel bir topluluk içinde bir konumu vardır (Reiss/Vermeer, 1991:205). Bühler'in *anlatım*, *çağrı* ve *gönderge* olarak dilin üç temel gösterge işlevi olduğunu vurgulayan modeline dayanarak, Reiss her biri metin yazarının iletişim amacına göre belirlenen metinlerin üç temel işlevini ele alır ve belirlediği bu temel işlevlere bağlı olarak öncelikle *biçim ağırlıklı*, *içerik ağırlıklı* ve *çağrı ağırlıklı* olarak üç metin tipi tanımlar (Stolze, 2008:112). Araştırmacıya göre “[i]çerik ağırlıklı metinlerde içeriğin ve bilginin aktarılması ön plandayken, biçim ağırlıklı metinlerde ise doğal olarak içerik aktarımının dilsel biçimi baskın bileşeni oluşturur, çağrı ağırlıklı metinlerde ise temel özellik dil dışı etkilerin sağlanması olarak ön plana çıkar” (Stolze, 2008:113). Grafik, akustik ve optik türden dil dışı bir başka deyişle teknik medyaya ve dilsel olmayan anlatım biçimlerine bağlı *görsel işitsel metinler* de dördüncü metin tipi olarak ele alınır (Reiss'dan akt. Stolze, 2008:113). Reiss çalışmasını geliştirerek metindilbilimde ele alınan tanımlama ölçütleri yerine yazarın rolünü ve eğilimini daha fazla vurgulayarak metin sınıflandırmasını şöyle oluşturur:

- “1) Bilgi aktarıcı metinler (konu odaklı): Rapor, makale, evrak, kullanım talimatları, yorum, alan kitapları vb.
- 2) Güzel duyuusal metinler (gönderici odaklı): Roman, hikâye, lirik, oyun, komedi, didaktik şiir, biyografi vb.
- 3) Yönlendirici metinler (davranış odaklı): Vaaz, propaganda, reklam, demagoji, broşür, hiciv, siyasi roman, yorum vb.” (Reiss'dan akt. Stolze, 2008:113).

Bununla birlikte araştırmacı çeviri yönteminin metin tipiyle belirlendiğini savunarak metnin işlevinin korunması gerektiğini belirtir. Bu bağlamda bilgi aktarıcı metinlerde içerik düzleminde değişmezlik temel alınarak konuya uygun yalın ve düz çeviri; güzel duyuusal metinlerde sanatsal yaratımda bir benzeşim ilişkisi ve yazara uygun çeviri; yönlendirici metinlerde metin içi çağrının özdeşliği ön planda tutularak uyarlayıcı çeviri; görsel işitsel metinlerde ise içerik düzleminde değişmezlik ve metin içi çağrının özdeşliği gözetilerek medya ve bağlantıya uygun çeviri izlenmesi gerektiğini ileri sürer (Stolze, 2008:114). Reiss'ın bu sınıflandırmasının metinlerin salt bir işlev içermekten çok birkaç işlevi ya da aynı anda birçok işlevi barındırabildiği için konuyla ilgili kaynaklardan yola çıkarak birtakım eleştirilere maruz kaldığı saptanabilir. Ancak araştırmacının ele aldığı yaklaşımıyla 1960'ların dilbilimsel çerçevesini metinlere kaydırarak dilsel düzeyin yanı sıra kültürel boyuta da değindiği belirtilebilir (Tahir-Gürçağlar, 2014:123).

Çalışmanın bir önceki başlığında ele alınan De Beaugrande ve Dressler tarafından betimlenen *metinsellik ölçütlerinin* de çeviri çalışmaları için yol gösterici olacağı ileri sürülebilir. Gül Durmuşoğlu *Metin Dilbilim, Çeviri Süreci ve Çeviri Değerlendirmesi* başlıklı çalışmasında, dili işlevsel bir iletişim aracı olarak ele alan söylem çözümlemesi, metindilbilim ve son yirmi

yılda toplumdilbilim, göstergebilim gibi alanlardaki gelişmelerin çeviribilimi olumlu yönde etkilediğini belirterek Reiss gibi kimi çeviribilim kuramcılarının metindilbilim ilkelerini benimseyen çeviri eleştirisi modelleri geliştirdiklerini ileri sürer. Bu bağlamda De Beaugrande ve Dressler'in metindilbilim ve edimbilim alanlarındaki araştırmaları temel alarak sundukları *metinsellik ölçütlerinin* çeviri sürecinde ve çeviri değerlendirmesinde yol gösterici olduğunu savunur. Dahası erek metindeki ve kaynak metindeki eşitlik derecesini ölçmede ve kaymaları saptamada *metinsellik ölçütleri* yol göstericidir (Durmuşoğlu, 1991:106). Kamil Kurtul *Metindilbilimin Çeviri Öğretimine Yansımaları* başlıklı çalışmasında, De Beaugrande ve Dressler'in *tutarlılık* ve *bağdaşıklık*⁶ ölçütlerinin çevirideki işlemselliğini sorgular. Araştırmacıya göre çevri metnin metinselliğinin özgün metne göre ölçülmesi gerekliliği, doğal bir dilsel topluluğa ait metnin bir diğer dilsel topluluğun diline de metin olarak çevrilmesini gerektirir. Dolayısıyla çeviri kuramlarının hem kaynak dilde hem de erek dilde *metinsellik ölçütlerini* açıklayabilen bir özellik taşıması gerekir (Kurtul, 2014:22).

Bununla birlikte çeviride özellikle kaynak metnin çözümlenmesi aşamasında metindilbilimin sunduğu yöntemlerin kullanılabilmesini belirtmek yerinde olacaktır. Bu bağlamda Stolze, çeviriye hazırlık aşamalarından biri olan metin çözümlenmesine dikkat çekerek bir metinde yer alan *sözcük alanlarının* incelenmesinin de metin çözümlenmesiyle ilgili olduğunu vurgular (Stolze, 2008:161). Araştırmacıya göre çevirmen *sözcük alanlarını* dikkate almadığında erek metin kaynak metne göre anlatım gücünü büyük oranda kaybeder (Stolze, 2008:161).⁷ Bu bağlamda bir dilin söz varlığında yer alan sözcüklerin anlamsal bağıntılarını açıklamak amacıyla geliştirilen Sözlüksel Alan Kuramının, çevirmenlerin sözcükleri tanımlarını ve çeviri süreçlerinde sözcükleri doğru bağlamlarda kullanmalarını destekleyebileceği ileri sürülebilir. *Sözlüksel alan* bilgisi yetersiz olan bir çevirmen daha geniş kapsamlı bir sözcüğü seçerek anlamın asıl etkisini yok edeceğinden yanlış bir çeviri yapabilir. Bu noktada alan bilgisi sözlük çalışmalarında çevirmenlerin doğru seçimi yapmalarını sağlayabilir (Özbent, 2013:62). Bir önceki başlıkta ele alınan *değer* kavramının da *sözlüksel alanla* iç içe olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü söz konusu dildeki bir sözcüğün o dilin dizgesi içindeki yerini, daha açık bir deyişle *değerini* görebilme açısından alanının önemli olduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Bir çevirmenin *sözlüksel alanı* göz ardı etmesi sözcüğün *değerini* de göz ardı etmesi anlamına gelir. *Sözlüksel alan* kavramıyla ilişkili olarak *anlambirimcik çözümlenmesinin* de sözcüklerin anlamını belirlemede yardımcı bir yöntem olduğu ileri sürülebilir. Sözcükler anlamsal olarak ayırt edici özellikleri sayesinde birbirinden ayırt edilebilirler ve bağlama uygun olarak seçilebilirler. Sonuç olarak kaynak dildeki kavramların içerdiği anlambirimcikler ile erek dildeki kavramların içerdiği anlambirimciklerin birbiriyle anlamsal olarak örtüşüp örtüşmediği, çeviri sürecinde

6 Bir önceki başlıkta *bağdaşıklık* kavramı için *uyumluluk* kullanılmıştır ve anlam karışıklığını önlemek adına iki kavramın da aynı göndermede bulunduğu anımsatmakta yarar vardır.

7 Konuyla ilgili olarak yazınsal çeviri uygulaması üzerinde *sözlüksel alan* ve çeviriye yönelik metin çözümlenmesi örneği için bkz.: Stolze, Radegundis (2008) *Übersetzungstheorien- Eine Einführung*, Tübingen: Narr Francke Attempto, s. 161-162.

dikkat edilmesi gereken bir konudur ve *anlambirimcik çözümlemesi*, kavramların dillerarası aktarım sürecinde çözümlenmesinde yol gösterici olacaktır.

Skopos Kuramının dilbilimsel kavram ve yöntemlerle ilişki kurabildiğimiz bir diğer kuram olduğu belirtilebilir. Hans J. Vermeer, 1978 yılında kaleme aldığı *Ein Rahmen für eine allgemeine Translationstheorie* [Genel Bir Çeviri Kuramı İçin Bir Çerçeve] başlıklı makalesinde ilk kez Skopos Kuramına değinerek her çevirinin bir amaç doğrultusunda gerçekleştiğini ileri sürer (Vermeer, 1978). Vermeer kuramını Katharina Reiss ile 1984 yılında yazdıkları *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* [Genel Bir Çeviri Kuramının Temelleri] başlıklı yapıtlarında kapsamlı şekilde ele alır (Reiss/Vermeer, 1984). Araştırmacılar yapıtlarında Skopos Kuramının dilsel ve kültürel çalışmalara dayanan, metindilbilimsel ve yorumsal yönleri dikkate alan kapsamlı bir kuram olduğunu ileri sürer. Çeviri uygulamaları dilbilimin edimbilim çatısı altında ele alınır (Reiss/Vermeer, 1991:VI, 1). Bu bağlamda Skopos Kuramının kültürbilim, uygulamalı dilbilim, edimbilim ve metindilbilim gibi çeşitli disiplinlerin etkisi altında geliştirildiği belirtilebilir (Durukan, 2003:74). Özellikle yapıtın giriş bölümünde ve ilk bölümde, kitap boyunca ele alınacak kimi dilbilimsel kavramların yer aldığı görülür. Yine ilk bölümde dilin çok anlamlılığına vurgu yapılarak gösterge, dil göstergesi, göstergesellik, dizgesellik, sözlüksel alan gibi Yapısalcılık Kuramının kavramlarının yer aldığından söz edilebilir. Bu konuda araştırmacıların kuramı ele alırken açık bir biçimde dilbilimin kavramlarından yararlandıklarını vurguladıkları da görülür (Reiss/Vermeer, 1991:18). Vermeer *Çevirinin Doğası-Bir Özet* başlıklı bildirisinde, Saussure'ün kendisiyle çelişerek bir göstergenin iki yanını bir kâğıdın önü ve arkası gibi ayrılmaz bir bütün olarak ele aldığını belirtir. Bu da biçim değişikliğiyle kaçınılmaz olarak işlevin de yerini başka bir işleve bırakmasını beraberinde getirir. Vermeer ise göstergelerin kendi içinde varlığı olmadığını, olguların bir kişi için belli çevre koşullarında anlam ve önem kazandığını öne sürer (Vermeer, 2012: 166, 167). Yapısalcılık Kuramının tersine Skopos Kuramı, gösteren ve gösterileni bağımsız olarak ele alır ve dilbilimsel açıdan bakıldığında bir kavramın anlamının bireye, ortama ve zamana göre değişmesi bir metnin alımlanmasının görece olduğunu gösterir (Yücel, 2007:134). Bu yaklaşımın çeviriyi dil dizgesi bağlamında ele alan yaklaşımlar için geçerli olduğu ancak metindilbilimle birlikte gelişen tümce ötesi çalışmaları göz önünde bulundurmadığı ileri sürülebilir. Vermeer ve Reiss'a göre bir kişi belli bir yerde ve zamanda, bir amaç doğrultusunda anlamlı bir şey söylediğinde ya da yazdığında bir metin üretmiş olur ve bu da bir amaca ulaşmak için gerçekleştirilen bir eylem olarak adlandırılır (Reiss/Vermeer, 1991: 18). Araştırmacılar kuramı şöyle özetler:

- “1) Bir çeviri ürünü amaca bağlıdır;
- 2) Bir çeviri ürünü kaynak dil ve kaynak kültürdeki çeviri talebi hakkında erek dil ve erek kültürdeki bilgi talebidir;
- 3) Bir çeviri ürünü geri çevrilemez şekilde bir bilgi teklifini açıkça yansıtır;
- 4) Bir çeviri ürünü kendi içinde tutarlı olmalıdır;
- 5) Bir çeviri ürününün kaynak metinle tutarlı olması gerekir;

6) Listelenen kurallar, verilen sıra düzenine göre hiyerarşik olarak düzenlenmiştir.” (Reiss/Vermeer, 1991: 119)

Görüldüğü üzere Skopos Kuramının altı ölçütten oluştuğu ve öncelikli ölçütün çevirinin amacı olduğu, sırasıyla çevirinin kaynak metin ve erek metin arasında bir bilgi sunumu olduğu ve çevirinin hem kendi içinde hem de kaynak metinle *tutarlı* olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte araştırmacılar, kaynak ve erek metin arasındaki ilişkiyi kaynak metin değerlerinden oluşan i kümesinin hedef metin değerlerinden oluşan bir j kümesiyle temsil edilmesi olarak açıklar. Buradaki değer kavramı ile çevirinin sadece dilsel, özellikle biçime dayalı dilsel olguların aktarımından çok kültürel ve dilsel bir aktarım süreci olduğuna gönderilme yapılır (Reiss/Vermeer, 1991:122). Bu bağlamda dil dizgelerine bağlı bir aktarımın ötesinde kültürel bir aktarımdan söz edildiği belirtilebilir.

Kuramda *eşdeğerlik* kavramının bir metin çiftinin tek tek dil göstergeleri arasındaki ilişki ve tüm metinler arasındaki ilişki olarak tanımlandığı görülür. Bununla birlikte eşdeğer bir metin dilsel metin görünümünden çok *kültürel eşdeğerliği* de kapsar (Reiss/Vermeer, 1991:131). Uygunluk⁸ kavramının da kuramda yer aldığı belirtilebilir ve bu kavrama göre erek dildeki gösterge seçimi çevirinin amacına göre yerleştirildiğinde uyumlu bir çeviri gerçekleştirilmiş olur. “Skopos Kuramına göre uygunluk daha önce sunulan dilbilimsel kuramların kaynak ve erek metin arasında kurmaya çalıştıkları “eşdeğerlik” ilişkisinin önüne geçer ve çeviriyi kaynak metnin özelliklerine göre değil, öngörülen işleve uygun biçimde oluşturulan bir metin olarak tanımlar” (Tahir-Gürçağlar, 2014:125). *Eşdeğerlik* ise bir erek metin ile ilgili kültürde aynı iletişim işlevini aynı düzeyde gerçekleştirebilen bir kaynak metin arasındaki bir ilişkidir, uygunluğun özel bir türüdür (Reiss/Vermeer, 1991:139, 140). Bu bağlamda 50’li yıllarda yapılan çeviri çalışmalarında dil dizgeleri arasında bir *eşdeğerlik* arandığı ve bu bağlamda amaç, işlev ve erek kültürü göz önünde bulunduran Skopos Kuramından ayrıldığı ancak metin ve kültür düzleminde aranan *eşdeğerliğin* tümce üstü çalışmalarla benzerlik gösterdiği ileri sürülebilir. Vermeer yapısalcı yaklaşımlardaki çeviri anlayışı ile ilgili olarak kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişkinin dil düzleminden öteye gidemediğini, çevirinin kaynak metnin sözdizimsel açıdan birebir aktarımı olduğunu, dahası sözcük sayısının bile eşit olması gerektiği biçiminde ele alındığını öne sürer. Araştırmacıya göre çeviride kaynak metnin sözdizimsel yapısından çok çevirinin önceden belirlenmiş bir amaçla ve kaynak metindeki işlevini erek metinde de yerine getirecek biçimde aktarılması ön planda olmalıdır (Vermeer’den akt. Şevik, 2016:192). Araştırmacının bu yaklaşımının Yapısalcılık Kuramı için geçerli olduğu savunulabilir ancak metindilbilimin çeviribilime ışık tuttuğu bir gerçektir. Sigmund Kvan *Grundlagen einer textlinguistischen Übersetzungswissenschaft: Forschungsüberblick und Hypothesen* [Metindilbilimsel temelli çeviribilim: araştırmaya genel bakış ve hipotezler] başlıklı çalışmasında, metindilbilimi çeviribilim için kuramsal bir temel olarak görür ve araştırmacıya

8 Kaynaklarda Skopos Kuramı altında yeterlilik ve uygunluk biçiminde iki farklı kullanımına rastlanan “adäquatheit” kavramı, çoğunlukla uygunluk olarak karşılandığından bu çalışmada da aynı biçimde kullanılmıştır.

göre metindilbilimsel yaklaşımların çözümlemesi çeviribilimde oldukça dikkat çekicidir (Kvam, 2019:22). Kvam Vermeer'in başka çalışmalarında metindilbiliminden *tutarlılık* gibi ulamların ödünç alınarak yeniden tanımlandığını ve çeviri eylemi bağlamında kullanıldığını belirtir (Kvam, 2019:27). Ergun ise Vermeer'in görüşüyle ilgili sözlerini şöyle dile getirir:

“Konuşucunun ya da üreticinin göz önünde bulundurulmadığı dil biliminin yetersizliğini savunan H. Vermeer dil göstergesinin ancak dilin somut gerçekleşimi olan metinlere bağlı kalarak anlamlandırılabilceğini ileri sürerken dilin kullanımının gücüllük ve gerçeklik düzlemleri arasında yer alan devimsellikler sonucu belirginleşen bir etkinlik, bir edim olduğunu dile getiren anlaksal dizgebilimin kurucusu G. Guillaume'un dil anlayışını da göz önünde bulundurmamakta.” (Ergun, 2004: 109)

Bu alıntıda da görüldüğü gibi Vermeer dilin edim olarak kullanımını göz ardı etmektedir. Bu bağlamda tümce ile sınırlı bir dilbilimin Skoposa tümüyle ışık tutması olanaklı olmasa da çeviri sorunlarını tümce ve sözcük düzeyinde incelemek için analitik araçlar sunduğu belirtilebilir. Kaldı ki Vermeer'in çeviribilimin uygulamalı dilbilimin alt alanı olduğunu ancak kaygısının dilbilimden farklı olduğunu vurgulaması bir çelişki yaşadığını gösterir niteliktedir. Vermeer'in kuramında yukarıda da söz edildiği gibi çevirinin amacı ve bu amacın da erek kültürdeki işleve uygun şekilde gerçekleştirilmesinin en önemli ilke olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda uygun çeviri de bir eylem yoluyla gerçekleşeceği için çeviri amaca yönelik bir eylem olarak değerlendirilebilir ve çevirmen ise çeviri sürecinde amacına uygun kararlar vermeye çalışır. Bunu yaparken araştırmacının dilbilimi salt dizgesel yaklaşımla sınırlayan görüşünün tersine dili edimsel boyutuyla ele alan metindilbilimin verilerinden yararlanmak olanaklıdır.

Çalışmamızda dilbilimsel kavram ve yöntemlerle ilişkilendirdiğimiz kuramlardan bir diğeri olan *Çoğuldizge Kuramı*, çeviri ve kültür içerisinde çeviriyi yapısalcı bir yaklaşımla ele alan *dizgeci* bir kuram olma özelliği taşır (Tahir-Gürçağlar, 2014:129). İtamar Even-Zohar tarafından 1920'li yıllardaki Rus Biçimcilerinin ve Çek Yapısalcılarının yürüttüğü çalışmalardan yola çıkarak 1970'li yıllarda geliştirilmiştir. Even-Zohar, kuramında dural sistemler kuramı ve devimsel sistemler kuramından söz eder. Dural sistemler kuramının da yanlış bir biçimde “işlevsel” ya da “yapısal” yaklaşım olarak tanımlandığını ve ağırlıklı olarak Saussure'un öğretileri olarak adlandırıldığını vurgular. Saussure'un çalışmalarında ve ondan sonraki çalışmalarda *dizge*, yukarıda da söz edildiği gibi her ögenin *değerinin* girdiği, belirli ilişkinin bir işlevi olduğu dural (eşzamanlı) ilişkiler ağı olarak betimlenir. Bu şekilde öğelerin işlevi ve onu yöneten kurallar saptanırken, değişiklikleri ve çeşitlemeleri göz önünde bulundurmanın hemen hemen hiçbir yolu yoktur ve böylece art zamanlılık dizgeden kaldırılır. Even-Zohar ise kuramcının aksine hem artsürem hem de eşsürem tarihsel olması gerektiğini savunarak artsürem tarihle özel olarak vurgulanmamasını öne sürer. Bu bağlamda bir *dizge* hem artsürem hem de eşsüremden oluşur ve bunların her ikisi de ayrı dizgelerdir. Ayrıca dizgesellik düşüncesinin artık *bağdaşıklıkla* tanımlanması gerekmiyorsa, göstergesel *dizge* ayrıışık, açık bir yapı olarak düşünülebilir ve dolayısıyla nadiren tek bir *dizgedir*; zorunlu olarak çoğuldizgedir (Even-Zohar, 1990a:10, 11). Çoğuldizge de “[b]irbiri ile kesişen ve kısmen örtüşen, eşzamanlı

olarak farklı seçenekler kullanan, ancak üyeleri birbirine bağlı, yapılandırılmış bir bütün olarak işlev gören çoklu bir dizge” (Even-Zohar, 1990a:11) olarak tanımlanır. Even-Zohar’ın eşsürem ve artsürem yöntemleri bakımından Saussure’den ayrıldığı görülmektedir ancak Saussure’ün ele aldığı *dizge* mantığıyla da kesişen noktalarının olduğu belirtilebilir. Saussure dilin bir göstergeler *dizgesi* olduğunu ve önemli olan bu *dizgedeki* anlamla işitimi imgesinin birleşimi olduğunu öne sürerken Even-Zohar birbiriyle etkileşim içindeki farklı *dizgelerin* oluşturduğu *çoklu bir dizgeyi* ele alır. Bu noktada her iki kuramcının öğeleri (çeşitli ilkeler uyarınca) birbirine bağlı ve bütün olarak işlev gören bir *dizgeye* gönderme yaptığından söz edilebilir.

Çoğuldizge Kuramında ikili karşıtlıklardan yola çıkılır. Bunlardan ilki “merkez” ve “çevre” karşıtlığıdır. Merkezden uzaklaşan ve merkeze olan harekette, olgular merkezden çevreye ya da çevreden merkeze doğru ilerleyebilir ve orayı işgal edebilir. Ayrıca çoğuldizge içinde birden fazla merkez ve çevre olabilir. Dizgeler arasında yaşanan alışveriş ise “transfer” olarak adlandırılır (Even-Zohar, 1990a:14). Metinler çoğuldizge içinde yer aldıkları konumlara göre bir diğer karşıtlığı da beraberinde getirir. Bu bağlamda merkezde bulunan metinler “saygın görülen” çevrede bulunan metinler “saygın görülmeyen” metinler olarak adlandırılır (Tahir-Gürçağlar, 2014:130). Saygın görülen bir kültürdeki baskın çevreler tarafından meşru kabul edilen ve göze çarpan ürünler, tarihi mirasın bir parçası haline gelmek için topluluk tarafından korunan edebi kurallar ve yapıtlar (metinler) olarak önümüze çıkarken; saygın görülmeyen baskın çevreler tarafından gayri meşru olarak reddedilen ve ürünleri topluluk tarafından uzun vadede sıklıkla unutulmuş kurallar ve metinlere gönderme yapar (Even-Zohar, 1990a:15, 16). Kuramdaki bir başka ikili karşıtlık “birincil” ve “ikincil” edebiyat karşıtlığıdır. “Birincil ve saygın edebiyat kimi zaman örtüşse de bu örtüşmeler kalıcı değildir, çünkü ancak yenilikçi bir edebiyat birincil olma niteliği taşır” (Tahir-Gürçağlar, 2014:130, 131). Çoğuldizgenin merkezine kabul edildikten sonra uzun süre merkezde kalan birincil metinler, yenilikçi özelliğini kaybederek ikincil hale gelirler (Even-Zohar, 1990a:21). Özetle kuramda yer alan bu karşıtlık anlayışının Saussure’ün dil kuramını ele alırken izlediği yöntemle benzerlik gösterdiği savunulabilir. Saussure’ün yapısalılık yaklaşımında hangi bakış açısıyla incelenirse incelenirse dili daima birinin yalnızca öbürüyle *değer* taşıdığı iki bölümden oluşan ikili bir konu olarak ele almak temel ilkedir. Çoğuldizge Kuramının da ikili karşıtlıklardan yola çıkarak geliştirildiği ve bu anlamda yapısalılık yaklaşımıyla benzerlik gösterdiği belirtilebilir.

Ayrıca Even-Zohar bir önceki bölümde metindilbilim kavram ve yöntemleri bağlamında aktarılan Jakobson’un iletişim şemasını ödünc olarak edebiyata uyarlar. Araştırmacı önerdiği şemayla yazınsal dizgenin işlevi ile ilgili makro ölçütleri temsil etmeyi amaçlar. Jakobson herhangi bir konuşma olayında, herhangi bir sözlü iletişim eyleminde kurucu etkenleri sunmayı hedefler. Bu nedenle büyük farkın Jakobson’da “bağlam” yerine gelen “kurum” arasında olabileceğini belirtir ve “kurum”u alıcının erişebildiği ve sözlü ya da sözlü olarak anlatabileceği bağlam olarak tanımlar. Jakobson gönderici ve alıcı arasında bütünüyle ya da kısmen ortak bir düzgülü bulunmasının iletişim kurmaları için yeterli olacağını belirtir. Even-Zohar ise

Jakobson'un genel yaklaşımındaki dilin işlevlerinin tüm çeşitlerinde araştırılması gerektiğini savunur (Even-Zohar, 1990b:31, 32). Araştırmacı şemasında şöyle bir düzen oluşturur: Bir TÜKETİCİ, bir ÜRETİCİ tarafından üretilen bir ÜRÜNÜ tüketebilir, ancak ürünün (metin gibi) üretilmesi için kullanılabilirliği bir KURUM tarafından belirlenen ortak bir REPERTUVAR ve böyle bir malın iletilebileceği bir PAZAR olmalıdır. Bu etkenlerin hiçbiri tek başına işlev göremez ve birbirine bağımlıdır (Even-Zohar, 1990b:34). Buradaki yeni ürünlerde etkin olarak görev alan yazar üreticidir; toplumun tüm üyeleri ve özellikle edebiyata ilgi duyanlar tüketicilerdir; edebiyatın sosyo-kültürel bir faaliyet olarak sürdürülmesiyle ilgili ölçütlerin toplamından oluşan kurumdur; edebi ürünlerin satışında, alımında ve tüketim biçimlerinin tanıtımında rol oynayan ölçütlerin toplamı pazardır; belirli bir ürünün hem üretimini hem de kullanımını düzenleyen bir dizi kural ve malzeme repertuvardır; herhangi bir faaliyetin herhangi bir sonucu da üründür (Even-Zohar, 1990b:34-44). Jakobson'un dilin işlevleri modelindeki bağlam, anlatı, ileti, oluk, düzğü Even-Zohar'ın şemasında kurum, repertuar, üretici, tüketici, market, ürün olarak karşımıza çıkar.

Bu bağlamda çeviri de edebiyat çoğuldizgesini oluşturan parçalardan biridir ve çoğuldizgedeki konumuna göre çeviri normları ve davranışları arasında ilişki kurmak olanaklıdır. Çeviri merkez konumu alarak birincil konumda olduğunda kaynak metne bağlı kalma olasılığı, bir başka deyişle “yeterlilik” ön plana çıkarken; çevresel konumda olduğunda çevirmen metin için hazır bulduğu en iyi ikincil örnekler üzerine odaklanır, “yeterli olmayan” çeviri ya da sağlanan eşdeğerlik ve beklenen yeterlik arasında büyük bir farkın olduğu bir çeviri ortaya çıkar (Even-Zohar, 2012:130, 131). Bir önceki başlıkta karşılaştırmalı sözdizim çalışmalarında dil dizgeleri arasında ele alınan ve metindilbilimle birlikte dizgeden metne kaymaya başlayan *eşdeğerlik* kavramının burada yeterlilik ve sağlanan eşdeğerlik olarak farklılaştığını belirtmek yerinde olacaktır.

Dilbilimsel kavram ve yöntemler ışığında son olarak ele aldığımız 1970'li yıllarda Danica Seleskovitch ve Marianne Lederer tarafından geliştirilen *Yorumlayıcı Anlam Kuramı*, araştırmacıların sözlü çeviri süreçlerindeki deneyim ve gözlemlerine dayanır. Bu kurama göre çeviri düzğü değiştirme ve *Stylistique Comparée* yaklaşımından oldukça farklı olarak yazarın aktarmak istediği anlamın hedef dilde doğal bir temsili olarak tanımlanır (Stolze, 2008:209). Yorumlayıcı Anlam Kuramında karşılaştırmalı dilbilimciler gibi dillerin karşılaştırılması temelinde çeviri birimi olarak tümceleri almak yerine bağlamsal çeviri üzerine odaklanılır ve söylemde ortaya çıkan biçimiyle anlamın çözümlenmesi temel alınır.

Çeviri süreci bu kurama göre anlama – sözcüklerden sıyrılma – ereksöze ulaşma olarak üç aşamada modellenir (Stolze, 2008:210). Anlama çevirmenin dilbilgisi, bilişsel donanımı, genel kültürü ve uzmanlık bilgisi donanımlarıyla ilgilidir. Sözcüklerden sıyrılma ise söylemde yer alan göstergeler ve sesler kaybolduktan sonra çevirmenin aklında ilgili duruma ilişkin bilinçli bir düşünce kalmasına işaret eder. En son ereksöze ulaşma aşamasında çevirmen yazar ile benzer bir etki yaratarak aynı şeyi belirtir (Lederer'den akt. ve çev. Durukan/Çokövün, 2015:33-36).

Bu kuramın dayanak noktasının özellikle sözcüklerden sıyrılma aşaması olduğu vurgulanabilir çünkü yazılı çevirmen yazılı metinleri temel alır ve sözcük yapısından uzaklaşarak anlamı aktarır; sözlü çevirmen bilişsel hafızasını kullanarak anlamı aktarır ve çevirmen sözcükleri değil anlambirimleri aklında tutar. Lederer’e göre anlam, dilin anlaşılması ve anlamın aktarılması değil anlamın anında kavranması ve erek dildeki uygun anlatımın sözlü çevirmenin aklına kendiliğinden gelmesi ile ilgilidir (Stolze, 2008:212). Dolayısıyla sözcüklerden sıyrılma evresinde düşünme biçimi ve dil biçimi birbirinden ayrılarak tek tek ne söylendiğinden çok ne söylenmeye çalışıldığına dikkat çekilmesi gerektiği vurgulanır. Bu durumu *dil* ve *söz* ayrımıyla ilişkilendirmek olanaklıdır. Çevirilerin *dil* düzleminde değil de konuşma düzleminde yapıyor olması *söze*, bir başka deyişle anlık olarak ve bireyin isteği doğrultusunda gerçekleştiğine gönderme yapar. *Söz* her ne kadar oluşturduğu düzgünün sınırları içerisinde olsa da sonsuz olasılık taşır ve bu sonsuz olasılıklardan hangisinin gerçekleştiğini, çevirmen dizisel ve dizimsel bağıntıların farkına vararak görebilir (Çetinkaya, 2017:1229). Bu bağlamda Lederer’e göre çevirisi yapılan dil değil metindir ve çeviri sorunlarını ortaya koyabilmek için öncelikle dili ve metni ayrı tutmak gerekir. *Sözdeki* anlamlı birimler kaynağını *dilde* önceden var olan anlamları yerine, içinde yer aldıkları usamlama düzeninden alarak önceden rastlanmamış yeni bir anlam oluştururlar. Metnin okunabilirliği ya da *sözün* anlaşılabilirliği salt dilsel sözcenin içkin nitelikleriyle anlaşılabilir; söz ve onu algılayan özne arasındaki eytişimsellikte yer alır ve bu durumun çeviriyle benzer olduğundan söz edilebilir. Sözcenin anlamı ne kadar sözcük dışında bilgiye dayanıyorsa, çevirmenin de o anlamı yeniden dile getirmek için yeterli bilgiye sahip olması gerekir (Lederer, 2017:18, 22).

Bununla birlikte Ergun, Lederer’in yorumsallık kavramını hem konferans çevirmenlerinin uygulama sırasında başvurdukları işlemleri aktarmak hem de kaynak dildeki metnin anlamını kavrama ve erek dilde yeniden oluşturma sürecini adlandırmak amacıyla kullandığına dikkat çeker. Sözcüklerden sıyrılma ve ereksöze ulaşma aşamalarını G. Guillaume’un dilin kullanımı esnasında “düşünebilir evren” ve “düşünülmüş evren” olarak konuşucunun gönderme yaptığı iki evren ile ilişkilendirmek olanaklıdır. Bu bağlamda çevirmen kaynak metindeki düşünülmüş evrenden bir başka anlatımla sözcüden yola çıkarak düşünür, evreni algılar ve daha sonra da kendi düşünülebilir evrenini, erek dildeki sözceyi oluşturur (Ergun, 2004:110).

Lederer dil ve dilin tümcelere, metne dönüşümü arasında ayırım yapılması gerektiğine dikkat çeker. Araştırmacı bu düzeylerin bütününde çeviri yapılabilir olmasına karşın sözcük, tümce ve metne göre çeviri işleminin farklılık gösterdiğini vurgular. Sözcük, tümce ve metin düzeyindeki bu ayımla birlikte yorumlanarak yapılan çeviri *eşdeğer* çeviri ve dilsel çeviri ise *dengiyle* çeviri olarak iki boyutta ele alınır. *Eşdeğer* çeviri metinler arasında, *dengiyle* çeviri ise dilsel öğeler arasında kurulan ilişkiye gönderme yapar (Lederer’den akt. Rakova, 2016:134). Bu bağlamda Yorumlayıcı Anlam Kuramı yukarıda da belirtildiği gibi söylenen değil söylenmek istenen üzerine temellendirildiğinden çevirmenden diller arası sözcüklerin ve sözdizimin *eşdeğerliğini* aramak yerine söylenmek isteneni aktarmasının beklendiği belirtilebilir. Bir önceki

başlıkta yer alan *eşdeğerlik* kavramına geri dönecek olursak, *eşdeğerlik* kavramının dilsel ya da sözdizimsel düzeyde aktarılan bölümü *dengiyle* çeviriyle benzerlik gösterirken, metindilbilimin gelişmesinden sonra iletişim boyutunun göz önünde bulundurulmaya başlanmasıyla öne çıkan yorumlayıcı çevirinin de *eşdeğer* çeviri anlayışıyla benzerlik gösterdiği belirtilebilir.

3. Çeviri Eğitiminde Dilbilim Kavram ve Yöntemlerinden Yararlanılmasına Yönelik Çeviri Uygulamaları

Çeviri eğitiminde dilbilim kavram ve yöntemlerinden yararlanmak olanaklıdır. Ancak bunlardan nasıl yararlanılması gerektiğini öğrencilere kazandırmak tartışılmaya değer bir konudur. Konuyla ilgili olarak *Çağdaş Dilbilim ve Çeviri Kuramı* başlıklı bildirisinde Ahmet Kocaman, çeviri kuramının çeviriyi dizgeli ve kapsamlı bir biçimde tanımlaması gerektiğini ve bu bağlamda dilbilimden hem uygulama hem de kuramsal düzlemde yararlanabileceğini belirtir. Dilbilimin betimlemecilik, nesnellik, kapsayıcılık, tutarlılık bakımından temel ilkeleri ve dile işlev açısından yaklaşan, insan boyutuna dikkat çeken ilkeleri çeviri eleştirisinde ve çeviri öğretiminde oluşturulacak ölçütlere yarar sağlayacaktır (Kocaman, 1992:33, 34). Paul Kussmaul da *Bir Çevirmen Dilbilime Ne Kadar Gereksinim Duyar?* başlıklı çalışmasında dilbilimsel yöntemlerin gerektiği gibi uygulandığında çeviri sürecinde neler olup bitmesi gerektiğini açıklamak için eğitici bir araç olarak kullanılabilirliğini ileri sürer. Ancak bu durum araştırmacının da belirttiği gibi bütün dilbilimsel yöntemlerin çeviri kuramında aynı derecede yarar sağlayacağı anlamına gelmemelidir (Kussmaul, 1988:91). Dolayısıyla çalışmamızda da dilbilimin kavram ve yöntemlerinin çeviride her durumda yol gösterici olduğundan çok belirli koşullar altında yararlı olabileceği savunulmaktadır.

Bu bağlamda çeviri kuramında dilbilimin yol göstericiliğini saptamak için bir kuramla başlayıp bunun nasıl uygulanabileceğini göstermek yerine uygulamalı bir çeviri sorunu ile başlayıp ardından çözümlerin aranmasında yardımcı olacak ve yol gösterecek dilbilimsel kavram ve yöntemlerin önerilmesinin öğrenciler için daha etkili olacağı belirtilebilir (Kussmaul, 1998:91). Bu amaçla çalışmada aktarılan kavram ve yöntemlerden, çeviri sorunlarının oluştuğu durumda *anlambilimcik çözümlemesi* uygulanarak sorun çözülmeye ve farkındalık yaratarak öğrencileri çeviri kararlarında güdüleyebileceği ve bağlamdaki yanlış anlaşılımların çözülmesini kolaylaştırabileceği düşüncesiyle somut çeviri örnekleri bağlamında *dil/söz* kavramı aktarılmaya çalışılacaktır.⁹

1919 yılında yayımlanan *Orchideengarten* başlıklı Almanya'nın ilk fantastik ve korku edebiyatı dergisinde yer alan "Meister Jericho" öyküsünden kesitler alınarak örneklendirilmeye çalışılacaktır.¹⁰ Bu öykü 2019 yılında İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Yüksek Lisans öğrencileri

9 Dilbilim kavram ve yöntemlerinin çeviri örnekleri üzerinden ele alınması ile ilgili daha fazla örnek için bkz.: Ören, T. *Dilbilim Kavram ve Yöntemlerinin Çeviri Kuramlarındaki İşlemselliği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, 2020, s. 106-116.

10 Kaynak metin için bkz: Strobl, Karl Hans, "Meister Jericho", (çevrimiçi) <https://m.ngiyaw-ebooks.org/ngiyaw/strobl/jericho/jericho.pdf>, 28.07.2020.

ve Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı Öğretim Üyeleriyle birlikte düzenlenen çeviri atölyeleri kapsamında ele alınmıştır. Atölyede gerçekleştirilen taslak çeviriler dilbilimsel veriler doğrultusunda incelenmeye çalışılmıştır.

Örnek 1:

Kaynak metin: Auf Capri las sich Richards Brief wie eine Ballade aus dem Norden, unwirklich und fern wie Nebel über Sümpfen und dicken Wäldern.

Erek metin: Richard’ın mektubu Capri adasında kuzeyden gelen, bataklıkların ve yoğun ormanların üzerindeki sis gibi uzak ve gerçek olmayan bir balat gibiydi.

Kaynak metinde dikkat çekmek istediğimiz *Ballade* sözcüğünün, erek metinde *balat* olarak aktarıldığı gözlemlenebilmektedir. Ballade, www.duden.de sözlüğüne göre “[volkstümliches] Gedicht, in dem ein handlungsreiches, oft tragisch endendes Geschehen [aus Geschichte, Sage oder Mythologie] erzählt wird” [Eylem açısından zengin olan ve genellikle trajik bir olayın (tarih, efsane ya da mitolojiden) anlatıldığı popüler şiir] anlamını taşımaktadır. Ancak metin bir bütün olarak değerlendirildiğinde, *güzel duyuusal metin tipi* içerisinde yer aldığı ve sanatsal yaratımda benzerlik işlevi ön plana çıkacağı düşünüldüğünden sözcüğün erek metne *hikâye* olarak aktarılması önerilmektedir. Bu bağlamda kaynak metinde anlatılanların kişi için sanki bir hikâye etkisi yarattığına gönderme yapılır. Dolayısıyla *dil* düzleminde birebir aktarımdan çok söylenmek istenilene odaklanan *söz* düzleminde benzer bir etki sağlanmış olacaktır.

Örnek 2:

Kaynak metin: Geblümte Wangen hochrückigen Sorgenstuhles standen seitlich weit neben dem blassen, verschrumpften Krankengesicht.

Erek metin: Evin açık camından kırmızı yanaklı Wally, yüksek arkalı sandalyesinden solgun, kırışık ve hastalıklı bir yüzle yanında duran Angelika’ya gülümsedi.

Kaynak metinde yer alan *Sorgenstuhl* sözcüğünün erek metinde *sandalye* ile karşılandığı görülmektedir. Ancak Almancada *sandalye* sözcüğü asıl olarak *Stuhl* ile aktarılır. Bu bağlamda *Sorgenstuhl* sözcüğünün erek dildeki anlamını bulmak için öncelikle kaynak dilde *anlambirimcik çözümlemesine* gidilmiştir. Bu noktada www.duden.de sözlüğünden yola çıkarak sözcüğün “bequemer Lehnstuhl” [rahat koltuk], “bequemer stuhl mit rücklehne und armlehnen” [arkalığı ve koluğu olan sandalye], “der als ruhesitz für den von sorge, sorgen beschwerten, stuhl in dem man die sorgen vergessen soll” [endişeler için dinlenme yeri, endişelerin unutulması gereken bir sandalye] anlambirimciklerini içerdiği saptanmıştır. Kaynak metindeki *sandalye* sözcüğünün aynı anlambirimcikleri içerip içermediğini saptamak için de sozluk.gov.tr yoluyla *anlambirimcik çözümlemesi* yapılmış ve “arkalıklı”, “kol koyacak yerleri olmayan”, “bir kişilik oturma eşyası” ve “makam”, “koltuk mevki” anlamlarını içerdiği saptanmıştır. Dolayısıyla kaynak metindeki ve erek metindeki anlambirimcikler düzeyinde yapılan incelemeler doğrultusunda anlamsal farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Özellikle “kol koyulacak yer” bulunmadığından *Stuhl*

sözcüğünün *Sorgenstuhl* sözcüğünü karşılamadığını belirtmek olanaklıdır. Ancak anlambirimcik çözümlemesi yapıldığında “bacakların alt kısmına tutturulmuş”, “her iki taraftaki bacakları birbirine bağlayan iki kavisli bandı ve kol koyacak yerleri olan” tanımlarına sahip *sallanan sandalye* sözcüğünün, kaynak metindeki *Sorgenstuhl* sözcüğüyle benzer anlambirimcikleri içerdiğinden ele alınabileceği belirtilebilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Dilbilim ve çeviribilim ilişkisinin ele alındığı bu çalışmada çeviribilim alanına özgü kuramlarda Yapısalcılık Kuramının ve metindilbilimin kimi kavramlarının ve yöntemlerinin işlemselliği betimsel çözümleme yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeden çıkarsanan saptamalar doğrultusunda çalışmayı tamamlayacağı düşünüldüğünden bu yöntem ve kavramların çeviri uygulamaları üzerinden nasıl ele alınabileceğine dair örnekler sunulmuştur. Örneklerde de görüldüğü gibi çeviride dil, kültür gibi birçok etkenin bulunduğu ve bu yönüyle çevirinin çok yönlü bir yapıya sahip olduğu belirtilebilir. Çeviri sürecinde çevirmen kaynak dildeki sözcüklerden ve sözdizimsel yapılardan sıyrılarak erek dilin sözdizimsel yapılarına uygun şekilde yeniden ereksöz oluşturur. Bu bağlamda kaynak metin ve erek metin arasında sözcük ilişkileri önemlidir, ancak asıl ölçüt bir bütün olarak metinlerdir. İki dil arasında sözcükler için uygun bir karşılık bulunmadığı durumda *anlambirimcik çözümlemesi* ve *sözlüksel alan* gibi dilbilimsel yöntemlerle öğrencilerin sözcükler üzerinde çalışabilmeleri sağlanabilir. Bu tür çalışmalar da uygulamalı çeviri derslerinde ele alınabilir. Bu yolla öğrencilerin daha bilinçli sözlük kullanmaları söz konusu olacak ve sözcüklerin anlamlarının çözümlenmesiyle dil dizgesindeki yerleri saptanabilecektir.

Çeviri sürecinde sözcük, tümce, metin bağlamında tüm birimleri göz önünde bulundurmanın gerekli olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Dolayısıyla metin oluşturma sürecinde öğrencilere çeviri kararlarını verirken çözümlemelerini sözcük, tümce, metin boyutunda vermeleri gerektiği aşlanmalıdır. Bu bağlamda sözcüksel, sözdizimsel ve edimsel düzeylerin ele alındığı dilbilimsel çalışmalar çeviri sürecinde yönlendirici olabilecektir. Bu amaçla sözdizimsel yaklaşımlar, tümce çözümlemeleri, metinsel anlam çözümlemeleri üzerinde çeviri tartışmaları ve atölyeler yapılabilir.

Ayrıca dilbilimin sadece dizimsel ilişkilerle sınırlı olmadığı konusunda öğrencilerde ya da çevirmen adaylarında farkındalık oluşturulmalıdır. Kussmaul çeviri öğretiminin ussal ve bilişsel bir süreç olduğunu vurgulayarak dilbilimin bu sürece aracı olacağını belirtir (Kussmaul, 1988:95). Bu yolla öğrencilerin yaptıkları çevirinin reddedilmesi ya da kabul edilmesi konusunda belirleyici olacak ölçüt, dilbilim yöntemleriyle sağlanabilen ussal savların kullanıma biçimidir. Dolayısıyla bu yöntemlerin çeviri eğitiminde derslerde, atölyelerde vb. uygulamalarda yer alması, öğrencilerin metin edinci ve dil edincini geliştirebilir ve iki disiplin arasındaki ilişkileri daha iyi anlamalarını sağlayabilir.

Çalışmada sıklıkla vurgulandığı gibi çevirinin dilsel bir aktarım olmadığı ve çeviribilimin çeviriyi kendi olgusalılığı içinde ele alan bir disiplin olduğu gerçeği, çeviride dilin bir sorun oluşturmadığı ve çevirinin dil incelemelerinden bağımsız olarak ele alınması gerektiği anlamına gelmemelidir. Çevirinin diller arasında değil diller aracılığıyla oluşturulan ileti ya da söylem üzerinde gerçekleştiği ve amaç, işlev, kültür, bağlam gibi birçok durumu gerektiren karmaşık bir edim olduğu bilinmektedir. Ancak bu durum çeviri sürecinde dilbilimin olanaklarından, kavram ve yöntemlerinden yararlanılmayacağı düşüncesini oluşturmamalıdır. Sürekli çevirinin dilsel bir aktarım olmadığını vurgulamak yerine, çeviride dilin önemli olduğunu ve dil kullanımıyla ilgili kararların, sürecin bütününe bağlı olduğunu belirterek yol gösterici olmak oldukça önemlidir (Kurultay, 2000:9, 10). İki disiplinin birbiriyle etkileşim içerisinde olması ya da birbirinden yararlanması dahası çeviribilimde dilbilimden yararlanılması çeviriye dilbilimsel odaklı yaklaşım olarak değerlendirilmemelidir.

Sonuç olarak çeviribilimin disiplinlerarası özelliği güçlü tutulmalıdır. Bu nedenle çeviribilimin ve dilbilimin ilişkilerini sıkı tutmakta yarar vardır. Ayrıca çeviribilimin sunduğu verilerin dilbilim alanında ilgi çekmesiyle bu ilişki karşılıklı olabilecektir. Bu noktada dilbilim alanında çeviribilimin kuramsal yaklaşımları, kavramları, yöntemleri gibi olanakların işlemselliğinin sorgulanması ve gerekirse bu konuyu geliştirecek öneriler sunulması, bir başka çalışmada ele alınabilecek bir konu önerisi niteliği taşımaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Baumgärtner, K. (1965/1966). “Die Struktur des Bedeutungsfeldes”, *Satz und Wort im heutigen Deutsch*, Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann, 165–197.
- Bengi-Öner, I. (2001). Çeviride Yöntem Önerisi İçin Bir Ön Çalışma: Sahneler ve Çerçeveseler. *Çeviri Kuramlarını Düşünürken*, İstanbul: Sel Yayınları, 27-38.
- Benveniste, E. (1995). *Genel Dilbilim Sorunları*, çev. Erdim Öztokat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Boufaden, A. (2016). Ferdinand de Saussure und europäischer Strukturalismus. *Tradec*, 15, 246-252.
- Coseriu, E. (2007). *Textlinguistik Eine Einführung*, Tübingen: Gunter Narr.
- Çetinkaya, S. (2017). Çevirinin Dilbilim ve Yazınbilim İle İlişkisi. *Journal Of Social And Humanities Sciences Research*, 4(12), 1228-1233.
- De Beaugrande, R. A. & Wolfgang, U. D. (1981). *Einführung in die Textlinguistik*, Tübingen: Niemeyer.
- Durmuşoğlu, G. (1991). Metin Dilbilim, Çeviri Süreci ve Çeviri Değerlendirmesi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 1, 105-114.

- Durukan, E. & Çokövün, A. (2015). Gile'in IDRC Modeli Temelinde 'Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nın Değerlendirilmesi. *İ.Ü. Çeviribilim Dergisi*, 10, 29-50.
- Durukan, E. (2009). Reiß ve Vermeer'in 'Genel Bir Çeviri Kuramının Temeli'- Çeviribilimde 'Yapısalcı' Eğilime Karşı 'Bütünleyici' Bir Çözüm Mü?. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 71-78.
- Ergun, E. (2013). Çeviri Etkinliğine Giden Yolda Dilbilimin Konumu. 27. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri Kitabı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 297-300.
- Ergun, E. (2004). "Dilbilim ve Çeviri Uygulamaları", *Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunları*, yay. haz. Nedret Öztokat, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 107-110.
- Even-Zohar, I. (1990a). Polysystem Theory. *Poetics Today*, 11(1), 9-26.
- Even-Zohar, I. (1990b). The Literary System. *Poetics Today*, 11(1), 27-44.
- Even-Zohar, I. (2012). "Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu", çev. Saliha Paker, *Çeviri Seçkisi II Çeviri(bilim) Nedir?*, yay. haz. Mehmet Rıfat, İstanbul: Sel Yayıncılık, 125-131.
- Göpferich, S. (1999). Text, Textsorte, Texttyp", *Handbuch Translation*, yay. haz. Mary Snell-Hornby, Hans G. Höning, Paul Kußmaul, Peter A. Schmitt, Tübingen: Stauffenburg Verlag, 61-64.
- Guillaume, G. (1999) "Gustave Guillaume" çev. Emel Ergun, *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi*, yay. haz. Berke Vardar v.d., İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 108-130.
- Helbig, G. (2002) *Linguistische Theorien der Moderne*, Berlin: Weidler Buchverlag.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Karadağ, A. B. (2006). Disiplinlerarası Etkileşim Bağlamında Dilbilim Çeviribilim İlişkisine Genel Bir Bakış. *Dilbilim*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 251-262.
- Kerimoğlu, C. (2019). *Genel Dilbilime Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kocaman, A. (1992). Çağdaş Dilbilim ve Çeviri Kuramı. *Metis Çeviri*, No:18, 29-37.
- Koeder, A. (1999). *Von Ferdinand de Saussure zu einer formalen diachronischen Semantik*, Philosophische Fakultät der Universität Konstanz, Inauguraldissertation.
- Kurtul, K. (2014). Metindilbilimin Çeviri Öğretimine Yansımaları. *Dil Dergisi*, 163, 19-35.
- Kurultay, T. (2020). "Çeviribilim Uygulamalı Dilbilim midir?", (çevrimiçi) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/11419>, 24.05.2020.
- Kussmaul, P. (1988). Bir Çevirmen Dilbilime Ne Kadar Gereksinim Duyar?, (çevrimiçi) Hasan Cavit Tuncer, *Metis Çeviri*, No:4, 90-95.
- Kwam, S. (2009). *Grundlagen einer textlinguistischen Übersetzungswissenschaft: Forschungsüberblick und Hypothesen*, Münster: Waxmann.
- Lederer, M. (2017). "Kapsamlayış ve Çeviri", çev. Emel Ergun, Arsun Uras Yılmaz, *Çeviribilim Okumaları II*, yay. haz. Emel Ergun v.d., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 11-49.
- Özbent, S. (2013). Sözlüksel Alan Teorisi ve Çeviri. *Diyalog Dergisi*, 2, 55-66.
- Öztokat, E. (1990). Anlam Çözümlemesi: Temel Fransızca'da 'Duygu' Sözlüksel Alanı. *Dilbilim*, 9, 155-176.
- Prunc, E. (2002). *Einführung in die Translationswissenschaft: Band 1 Orientierungsrahmen*, Selbstverlag, Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft, mit Unterstützung der Universität Graz.
- Rakova, Z. (2016). *Çeviri Kuramları*, çev. Yusuf Polat, Ankara: Çevirmen Yayını.
- Reiß, K. & Vermeer, H. J. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*, Tübingen: Max Niemeyer.

- Reiß, K. & Vermeer, H. J. (1994). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*, Tübingen: Max Niemeyer.
- Reiß, K. (1977). “Texttypen, Übersetzungstypen und die Beurteilung von Übersetzungen”, *Lebende Sprachen*, 22(3), 97-100.
- Saussure Ferdinand de. (1999). “Ferdinand de Saussure” çev. Berke Vardar, *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi*, yay. haz. Berke Vardar v.d., İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 13-50.
- Saussure, Ferdinand de. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*, çev. Berke Vardar, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Schwaika, O. (2002). *Wortfeldkonzeptionen: Darstellung und Kritik am Beispiel deutscher Verben der Geldbeziehungen*, Bielefeld University, Fakultät für Linguistik und Literaturwissenschaft, Inauguraldissertation.
- Stolze, R. (2008). *Übersetzungstheorien- Eine Einführung*, Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Strobl, Karl Hans, “Meister Jericho”, (çevrimiçi) <https://m.ngiyaw-ebooks.org/ngiyaw/strobl/jericho/jericho.pdf>, 28.07.2020.
- Şenöz-Ayata, C. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Şevik, N. (2016). *Çeviribilimde Skopos Kuramının Felsefi Bakış Açısıyla Yeniden Yorulanması*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tahir-Gürçağlar, Ş. (2011). *Çevirinin ABC’si*, İstanbul: Say Yayıncılık.
- Tellioglu, Banu (2018). “Çeviri Etiğinin Dünü ve Bugünü”, *Çeviribilimde Güncel Tartışmalardan Kavramsal Sorgulamalara*, ed. Seda Taş, İstanbul: Hiper Yayın, 103-143.
- Vardar, B. (1983). “Bildirişim İşlevi, Alan Kavramı ve Terim Öğretimi”, *Türk Dili*, Cilt:47, Sayı:379-374, 3-7.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Vater, H. (1996). *Einführung in die Sprachwissenschaft*, München: Wilhelm Fink Verlag.
- Vermeer, H. J. (2012). “Çevirinin Doğası-Bir Özet”, çev. Şebnem Bahadır/Dilek Dizdar, *Çeviri Seçkisi II Çeviri(bilim) Nedir?*, yay. haz. Mehmet Rıfat, İstanbul: Sel Yayıncılık, 165-172.
- Weisberger, L. (1971). *Die geistige Seite der Sprache und ihre Erforschung*, Düsseldorf: Padagogischer Velag Schwann.
- Yazıcı, M. (2011). *Çeviribilimde Araştırma: Disiplinlerarasılıktan Disiplinlerötesiliğe*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yücel, F. (2007). *Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edimi*, Ankara: Dost Kitabevi.

Dil Endüstrisi ve Çevirmenlik Mesleği: Çeviribilim Bölümü Lisans Öğrencilerine bir Anket Uygulaması

Language Industry and the Translation Profession: A Questionnaire for the Undergraduate Students of the Translation Studies Department

Ensa Filazi¹

¹İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye

ORCID: E.F. 0000-0001-6411-6465

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ensa Filazi (Arş. Gör. Dr.),
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye
E-mail: ensa.filazi@istanbul.edu.tr

Başvuru/Submitted: 10.05.2021

Revizyon talebi/Revision requested:
31.05.2021

Son revizyon/Last revision received:
08.06.2021

Kabul/Accepted: 13.06.2021

Atıf/Citation: Filazi, E. (2021). Dil Endüstrisi ve Çevirmenlik Mesleği: Çeviribilim Bölümü Lisans Öğrencilerine bir Anket Uygulaması. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 14, 63-87. <https://doi.org/10.26650/ijuts.2021.14.0004>

Öz

Bilgi edinme noktasında sınırların ortadan kalktığı küresel dünyada, özellikle üniversite okumayı hedefleyen kitlenin tek bir tuşla eğitim içeriklerine yönelik bilgilere ulaşması mümkündür. Bu imkânlar doğrultusunda bütün mesleklerle yönelik çalışmalarda bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır. Çevirmenlik mesleğinin geçmiş ve bugünkü konumu karşılaştırıldığında ciddi çalışmalar sayesinde çevirmenliğin farklı bir boyuta ulaştığı ifade edilebilir. Günümüzde çevirmenlik mesleğinin çok geniş iş yelpazesine sahip olduğu, dil endüstrisinin nüfuz ettiği alanlardan hareketle görülmektedir. Dil Endüstrisi; Teknoloji, Dil Eğitimi ve Çeviribilim olmak üzere üç alt başlıktan oluşmaktadır. Adı geçen bileşenlerin işbirliği içinde olması, geniş iş sahalarını ve yeni iş imkânlarını doğurmuştur. Dil endüstrisi faaliyetlerinin kamuoyuna yansımalarının çevirmenlik mesleğinin görünürlüğünü artıracığı düşünülmektedir. Dil endüstrisi ve çevirmenlik mesleği ilişkisini irdelemeyi amaçlayan ve anket yoluyla verilerin toplandığı bu çalışmada İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Bölümünde okuyan 1. sınıf öğrencilerinin bu bölümü tercih etme sebebi ile 4 yıllık eğitimin sonunda beklentilerinin hangi oranda karşılık bulduğu ve mesleki anlamda farkındalık oluşup oluşmadığı sorularına cevap aranmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan anket, 2015'te ve 2019'da mezuniyet aşamasında olan aynı öğrencilere uygulanmıştır. Anketin sonuçları incelendiğinde mezuniyet aşamasında olan öğrencilerin sözlü ve yazılı çeviri yapma isteğinde ciddi bir düşüşün olduğu görülmektedir. Bu bağlamda dil endüstrisi çerçevesinde çevirmenlik mesleğinin tercih edilen bir mesleğe dönüşebilmesi için çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Çevirmenlik Mesleği, Dil Endüstrisi, Farkındalık, Akademik Çeviri Eğitimi, Çeviribilim Bölümü

ABSTRACT

In the global world, where the boundaries of knowledge have disappeared, it is possible for people aiming to study at a university to access information about their future educational prospects with a single click. This opportunity creates awareness regarding jobs in a specific field of study. When past and present positions of the translation profession are compared, it can be seen that translation has attained a different magnitude thanks to comprehensive

researches conducted in recent years. Today, the translation profession offers a wide range of jobs and is closely related to areas the language industry has accessed. The language industry comprises three subspecialties: technology, language education, and translation studies. The association between the aforementioned areas has provided wider business arenas, and new business opportunities have arisen out of the connection between them. It was thought that the exposure of language industry activities would increase the visibility of the translation profession to the public. With the help of data collected through a questionnaire, this study aims to examine the relationship between the language industry and the translation profession. Upon ending their four year education, final-year students at the Department of Translation Studies at Istanbul University were questioned about the extent to which their professional awareness had been raised. A questionnaire was supplied to the students who entered the department in 2015 and who then graduated in 2019. When the results of the questionnaire were examined, it was clear there was a significant decrease in the alacrity of the final year, interpretation and translation students. In this context, solutions have been offered to transform the translation profession into a more preferable one within the framework of the language industry.

Keywords: Translation profession, language industry, awareness, academic translation education, translation studies department

EXTENDED ABSTRACT

The increase in the number of joint endeavors between the translation industry and the Academy, as well as the inclusion of foreign language courses at universities, have paved the way for the expansion of the language industry in Turkey. Presently, the language industry is comprised of three areas in the international field: translation studies, language technology, and language education. In the 1990s, the concept of the language industry only referred to the processing of language in software; it has since lost its validity in international fields. With the development of various programs for language technology, since the 2000s the scope of the language industry has expanded and all components related to language technology have been included in the industry, making it an important sector. The increase in multilingual studies in the language industry, especially in the European Union, has led to the emergence of new projects and professional areas. In 2009, the European Union General Directorate of Translation (DG Translation) ranked eight sectors within the scope of the language industry: translation, interpreting, software localization, website globalization, tool development for language technology, language training, language-focused consultancy for companies, and the organization of multilingual international conferences. Firms such as IBIS World Industry and CSA Research (Report) regularly conduct research on the language industry. Considering the growth rate in the translation sector, it may be that those who prefer the translation profession have a higher probability for a career in the field. Graduates of foreign language departments are also among the advantaged candidates in the translation industry. However, the extent to which the public recognizes the basic duties of a translation professional should be discussed separately. It has been generally observed from written and visual media—television, the news, the internet, and job advertisements—that the basic responsibilities of translators are not recognized by the public; the professional visibility of translators is regarded less than that of a

physician or a lawyer. As long as there is a lack of awareness about the duties of the translation profession, other career paths will be chosen. Students who proactively choose to enroll in translation departments can increase their motivation and convey their academic success to their professional life. A person aware of their qualities should be honest with themselves and sincere in their actions. Individuals should recognize their integrity, be aware of their skill set, and know “why, where and how to use these skills” (Şimşek, 2014). In this context, awareness brings about a professional approach to the translation profession. According to Schopp, being a professional means having a sense of responsibility toward one’s self, one’s client, and the professional situation. It is not enough for the companies that provide translation services to adapt to developments in the translation sector. Also, translation studies departments should be required to convey developments occurring in the profession to candidate translators through their curriculums. In this study, a satisfaction questionnaire was given to the students of the Translation Studies Department of Istanbul University (along with a general assessment) in order to measure their cognizance regarding their intention in choosing this department. In order to examine the students’ awareness regarding their choice, especially the first-year students, they were given a questionnaire in 2015. Three years later, a questionnaire of similar questions used in the first questionnaire was given again in the spring semester of the 2018–2019 academic year. Some of the questions in the preliminary questionnaire were also in the final one. Based on the results of the present research, it can be argued that awareness should be raised, regarding the wide range of jobs in the translation profession. However, the Academy is not the only entity capable of facilitating awareness in this matter. The language industry should be more integrated within translation and interpretation departments and cooperation-oriented projects and platforms should be developed, especially in Turkey. The Academy is expected to train fully-equipped translators. Although state universities provide extensive theoretical knowledge, they cannot achieve the same success in terms of application. The lack of modern, technological equipment may be one reason for this situation. Translation science, technology, and education—the components of the language industry—should be considered a triad and joint studies should be increased between these fields.

1. Giriş

Dil teknolojisinin gelişmesiyle yabancı dilde profesyonellik beklentisi artmıştır. Yeni teknolojiler geliştikçe daha fazla eğitilmiş iş gücü talep edilmektedir ve söz konusu gelişmeler iş konusunda yeni yaklaşımları ve meslekleri beraberinde getirmektedir (Karakaya, 1997, s. 239). Bu beklentiler doğrultusunda yabancı dile ihtiyaç duyuldukça yabancı dil kurslarının açılması ve üniversitelerde çeşitli yabancı dil bölümlerinin (Mütercim Tercümanlık, Öğretmenlik, Filoloji) kurulması artış göstermiştir. Bu bağlamda dil endüstrisinden bahsetmek mümkündür. Yukarıda söz edilen gelişmelerle birlikte çeviri sektörü ile akademi arasında ortak çalışmaların artması ve Türkiye'deki üniversitelerin bünyesinde yabancı dil kurslarının verilmesi, dil endüstrisinin genişlemesine zemin hazırlamıştır. Uluslararası sahalarda dil endüstrisinin son yıllarda üç alanı kapsadığı görülmektedir: Çeviribilim, Dil Teknolojisi ve Dil Eğitimi. Çeviri bölümleri dikkate alındığında ÖSYM'nin 2020 yılı verilerine göre, Türkiye'de 73 üniversitede toplam 108 Akademik Çeviri Eğitim Programı bulunmaktadır.¹ 60 üniversitede toplam 82 Mütercim Tercümanlık ya da Çeviribilim lisans programı ve bu 60 üniversitenin dokuzunda da ayrıca Uygulamalı Çevirmenlik ön lisans eğitim programı bulunmaktadır. 13 üniversitede de sadece Uygulamalı Çevirmenlik ön lisans eğitimi verilmektedir. Ön lisans düzeyinde toplamda 26 program mevcuttur.

Türkiye'deki üniversitelerde çeviri bölümlerinin artmasıyla Almanca, Arapça, Bulgarca, Çince, Farsça, Fransızca, İngilizce ve Rusça gibi çeşitli dillerde çeviri eğitimi verilmesi; çevirmenlik mesleğinin giderek önem kazandığını ve mesleğe yönelik profesyonel bir bakış açısının geliştiğini göstermektedir. Çevirmenlik mesleğinin dünyada popülerlik kazanması ve birçok çeviri bölümünün açılmasının yanında Türkiye'de akademinin, çeviri derneklerinin ve Mesleki Yeterlilik Kurumunun ortak çalışmalarıyla çevirmenlik mesleğinin resmiyete kavuşması için önemli adımlar atılmıştır. Akademinin ve çeviri sektörünün işbirliğiyle 2012-2018 yılları arasında Çevirmen Meslek Standardı'nın yayımlanmasından sonra Çevirmen Yeterlilikleri hazırlanmıştır. 2018 yılında İstanbul Üniversitesinin koordinatörlüğünde Mesleki Yeterlilik Kurumuyla bir protokol imzalanmış, toplamda altı alanda çevirmen yeterliliği belirlenmiştir: *Yerelleştirme Çevirmeni*, *Toplum Çevirmeni*, *Özel Alan Çevirmeni*, *İşaret Dili Çevirmeni*, *Konferans Çevirmeni*, *İrtibat Çevirmeni*.² Gerek üniversite düzeyinde eğitim veren kurum sayısındaki artış, gerekse Çevirmen Meslek Standardı'nın ve Mesleki Yeterliliklerin hazırlanması mesleki gelişim konusunda son derece önemli adımlar olarak değerlendirilebilir. Çevirmenlik mesleğiyle ilgili hâlihazırda yasal bir düzenleme olmamasına karşın Çevirmen Meslek Standardı ve yayımlanacak Çevirmen Yeterlilikleri vasıtasıyla mesleği icra edecek kişilerin taşınması gereken ölçütleri incelemek mümkündür. Bu gelişmeler öğrencilerin çeviri bölümünü tercih etmelerinde teşvik edicidir. Nitekim bir mesleğe yönelik olumlu gelişmeler

1 Erişim adresi: <https://www.osym.gov.tr/TR,19226/2020-yuksekokretim-kurumlari-sinavi-yks-kilavuzu.html>, 05.12.2020

2 Erişim adresi: <https://almancaceviri-edebyat.istanbul.edu.tr/tr/duyuru/myk-cevirmen-yeterlilikleri-ile-ilgili-degerlendirme-44004F004E0052006E003200580033004E00440063003100>, 06.07.2020

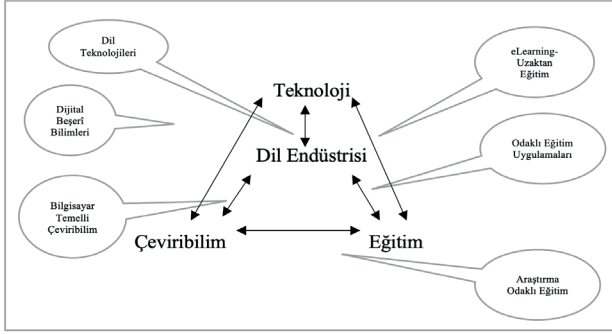
söz konusu olduğunda öğrencilerin ilgili mesleğe karşı motivasyonları da yükselmektedir. Çevirmenlik mesleğinin günümüzde daha iyi konumlandırabilmesi için dil endüstrisinin alana katkısı artırılmalıdır. Kamuoyunu da çevirmenlik mesleğinin konumu ve geniş çalışma alanları konusunda bilinçlendirmek gerekmektedir. Ahmann'a göre çeviri bölümlerinde başarılı olan öğrenciler, başarılarını meslek hayatında da devam ettirmektedir. Bu başarı, öğrencilerin bölümü bilinçli tercih etmelerine bağlanmaktadır. Ayrıca uzun vadede başarılı *ürünler* ortaya koyan çevirmenler, toplum nezdinde daha fazla saygınlık kazanacak, *çeviri ürünlerinin* de niteliği artacaktır (Ahmann, 2012, s.36).

Dil endüstrisinin gelişmesiyle çeviri alanında yeni meslekler artmıştır. Bu doğrultuda araştırmada çeviri ve çevirmenlik mesleği ile ilgili çalışmaların artmasının mesleki anlamda önemli bir farkındalık yarattığı düşüncesiyle aday öğrencilerin mütercim tercümanlık ya da çeviri bölümlerini tercih etmelerinde dil endüstrisinin ne derecede etkili olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Çeviribilim öğrencilerinin 4 yıllık eğitimden beklentilerinin karşılanmasında dil endüstrisinin etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır.

2. Dil Endüstrisi

Teknolojinin dil eğitimine entegre edilmesi, Türkiye ve dünya ölçeğinde yeni gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Dil sorununu çözüme adına *dile ve türevlerine büyük yatırımlar* yapılmaya başlanmıştır ve bu sayede dil endüstrisi önemli bir pazar hâline gelmiştir (Öztürk, 2017, s. 13-14). “Dil endüstrisinin boyutları hakkında net bilgilere sahip olmamakla birlikte, yerelleştirme, bilgisayar ve web tabanlı dil öğrenimi, dil danışmanlığı, dil kaynakları yönetimi ve dil hizmetlerinin ulusal ekonomiler için olduğu kadar şirketlerin yerel, bölgesel ve küresel pazarlardaki başarısı için de ekonomik açıdan giderek artan” bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır (Kurultay, 2014, s. 116). Dil endüstrisi, sektörler arasında hususi yeri olan bir hizmet sektörüdür. Dil endüstrisi (Language Industry) kavramı, 90'lı yıllarda sadece yazılımlarda dilin işlemesine yönelik bir anlam ifade ederken bu anlam günümüzde uluslararası sahalarda geçerliğini yitirmiştir. 2000 yılından itibaren dil teknolojisine yönelik çeşitli programların gelişmesiyle dil endüstrisinin anlamı da genişlemiş, dil teknolojisini ilgilendiren bütün bileşenler endüstri bünyesine dâhil edilmiş ve dil endüstrisi dönemin önemli sektörlerinden birisi hâline gelmiştir. Bu bağlamda dil endüstrisi Çeviribilim, Dil Teknolojisi ve Dil Eğitimi olmak üzere üç ana başlığı kapsamaktadır. Çeviribilimi sadece makine çevirisiyle sınırlandırmayı doğru bulmayan Budin de dil endüstrisinin çerçevesinin Çeviribilim için heyecanlı, dinamik ve çok katmanlı bir araştırma alanı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca dijital sosyal bilimi, dil endüstrisini ve çok dilliliği “Computational Translation Studies” olarak değerlendirmektedir.³ Geçmişte yukarıda adı geçen alanların birbirinden ayrı değerlendirildiği, ancak son dönemlerde ortak bağlantılar sonucunda kesiştikleri görülmektedir (Budin, 2016, s. 187).

3 Çeviribilim alanında yeni gelişen bir araştırma alanı olan ‘Bilgisayar Temelli Çeviribilim’ çalışmaları farklı bir araştırmaya konu edilebilir.

Şekil 1: Dil Endüstrisinin Bileşenleri (Budin, 2016, s. 196)

Budin'in oluşturduğu yukarıdaki şekilden hareketle Çeviribilimin dil endüstrisinin önemli bir paydaşı olduğu ve disiplinlerarası çalışmalara imkân sağladığı ifade edilebilir. Bu şekilde dil endüstrisinin merkezde olduğu; Çeviribilimin, teknolojinin ve eğitimin bir döngü içinde dil endüstrisine katkı sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda dil endüstrisinde aktif rol oynayan paydaşların çalışma alanları değerlendirilip söz konusu unsurların uygulanan ankete ne kadar yansıdığı irdelenecektir. Günümüzdeki araştırmalara göre paydaşların Çeviribilime yeni çalışma alanları sağladığı bilinmektedir. Bu doğrultuda dil endüstrisinin akademik çeviri eğitimine katkılarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği başta olmak üzere Dil endüstrisine yönelik *çokdilli* çalışmaların artması, yeni projelerin ve mesleklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çünkü Avrupa Birliğinin ekonomiyi geliştirme stratejilerden biri de dil teknolojisinin bir araştırma alanına dönüşmesidir. Buradaki amaç, ortak pazarda çok dilliliği sağlamaktır (Budin, 2016, s. 184). Özellikle Avrupa Birliğince benimsenen “Language Industry” terimi, çeviri hizmetini sağlayan (Translation Service Provider) bütün paydaşları kapsamaktadır. Çeviri büroları, serbest çalışan çevirmenler, büyük çeviri şirketleri, çeviri ve dil öğrenim programları üreten firmalar ile yabancı dil eğitim sektörünü içermektedir (Schmitt, Gerstmeyer ve Müller, 2016, s. 33).

2009 yılında Avrupa Birliği Çeviri Genel Direktörlüğü (DG Translation) dil endüstrisi kapsamında sekiz sektör sıralamıştır: Çeviri, sözlü çeviri, yazılım yerelleştirme, web sitesi globalleştirme, dil teknolojisine yönelik araç geliştirmesi, dil eğitimi, dil odaklı firma danışmanlığı, çok dilli uluslararası konferansların organize edilmesi. Bunun üzerine Direktörlük, 2012 yılında Dil endüstrisinin pazarını araştırmak üzere LIND - Web (Language Industry Platform) platformunu kurmuştur. Bu platformun kurulma amacı, dil endüstrisinin durumunu ve piyasa değerini tespit etmek, dil endüstrisinde aktif rol oynayan kuruluşlar arasında işbirliği ve bilgi alışverişini sağlamaktır. Bu bilgi alışverişinin hedefi, akademik eğitim, dil endüstrisi, meslek kurumları ve AR-GE arasında ortak hareket etme motivasyonunu mümkün kılmaktır (Budin, 2016, s. 184).

LIND, dil endüstrisinin profesyonel çalışma alanlarını ise şu şekilde sıralamıştır:

- Sözlü Çeviri (Interpreting)
- Altyazı ve Dublaj (Subtitling and Dubbing)
- Yerelleştirme (Localisation)
- Dil Teknolojisi Araçları Geliştirme (Language Technology Tools Development)
- Uluslararası Konferans Organizasyonu (International Conference Organisation)
- Dil Eğitimi (Language Teaching)
- Dil Danışmanlığı (Linguistic Consultancy) ⁴

Çeviri sektörüne uzmanlık desteği sağlamaya çalışan LIND, aşağıda belirtilen çalışmalara katkı sunmaktadır: Avrupa Çeviri Forumu (The Translating Europe Forum - TEF), Avrupa Yetkinlik, Beceri ve Meslek Sınıflandırılması (The European Skills, Competences and Occupations Classification - ESCO), Avrupa Çeviri Yüksek Lisans Programı Seçimi (The selection of European Master's in Translation (EMT) Programmes), Avrupa Dil Endüstrisi Araştırması (The European Language Industry Survey). Ayrıca Çeviribilim öğrencilerine araçları ve teknikleri tanıtmak üzere pilot projeler düzenlemektedir.⁵

Dil endüstrisinin önemli aktörlerinden biri olan Alman kuruluşu Transforum, mütercim ve tercümanlık alanlarında öğretim ve uygulama arasındaki koordinasyonu sağlayan bir kuruluştur. BDÜ (Bundesverband der Dolmetscher und Übersetzer e.V - Alman Çevirmenler Birliği) tarafından kurulan bu kuruluş, 90'lı yıllardan itibaren BDÜ'den ayrılmış, çalışmalarına özerk olarak devam etmiştir. Üye sayılarını kısıtlı tutan Transforum, sonuç odaklı projeler için küçük gruplarla çalışmayı savunmaktadır. Üyelerin çoğu akademisyenlerden oluşmaktadır. Aralarında çeviri dernekleri ve özel sektörden firmalar da bulunmaktadır. Transforum, Türkiye'de Çevirmen Meslek Standardı'nı ve Yeterliliklerini hazırlayan Mesleki Yeterlilikler Eşgüdüm⁶ Grubu'na benzetilebilir. Nitekim adı geçen grup da konsensüs sağlayabilmek için küçük gruplar hâlinde çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Transforum'un görevleri şunlardır: öğretim ve uygulama arasında fikir alışverişi sağlayarak, eğitim politikasının gelişmelerini ve reel sektörün beklentilerini tespit etmek; mesleki eğitim ve gelişim üzerine stratejik yönetmelikler/kılavuzlar hazırlayarak mesleğin yararına olan yönetmeliklerin/kılavuzların hayata geçirilmesine destek olmak, çeviri derneklerinin talep ve önerilerinin yürürlüğe girmesi için katkı sunmak; Mütercim ve Tercümanlık meslek eğitimi ile ilgili gelişmeleri kamuoyuna aktarmak ve Avrupa'daki kurumlarla bağlantıları iyileştirmektedir (Transforum, 2020). Transforum, çevirmenlik mesleğine yönelik bir broşür hazırlamıştır. Broşürün asıl amacı, bu mesleği icra etmek isteyenlere bir yol haritası göstermek ve bu alanla ilgilenenlere genel bir bilgi sunmaktır. 2018'de yayımlanan broşürde çevirmenlik mesleğine yönelik belli alanlar sıralanmıştır:

4 Erişim adresi: https://ec.europa.eu/info/departments/translation/language-industry-platform-lind_en#documents, 14.12.2020

5 Erişim adresi: https://ec.europa.eu/info/departments/translation/language-industry-platform-lind_en, 15.12.2020

6 Standartlar MYK'nin biraraya getirdiği Çalışma Grubu ile Eşgüdüm Grubunun ortak çalışmaları neticesinde belirlenmiştir.

- Yazılı Çeviri (Übersetzen)
- Sözlü Çeviri (Dolmetschen)
- Yerelleştirme (Lokalisierung)
- İştisel Görsel Çeviri (Audiovisuelle Translation)
- Terminoloji (Terminologie)
- Dil ve Çeviri Teknolojisi (Sprach - und Übersetzungstechnologie)
- Revizyon (Reviszion)
- Proje Yönetimi (Projektmanagement)
- Kültürlerarası Çalışma (Interkulturelles Training)⁷

Yukarıda bahsi geçen kuruluşların Avrupa'daki Akademik Çeviri Eğitimine ve çeviri sektörüne önemli destek verdiği ifade edilebilir. Günümüzde dil endüstrisinin profesyonel çalışma alanlarının sıralanması, akademinin ve çeviri sektörünün geniş bir alana yayıldığına göstergesidir. Budin de AILIA'nın (Association de l'Industrie de la Langue, Language Industry Association - Dil Endüstrisi Derneği) 2015'te yayımladığı dil endüstrisinin çalışma alanlarını daha geniş kapsamda ele alarak üç farklı sektörü ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır:

1. Çeviribilim

a: Çeviri

i. Uzmanlık alan çevirisinin (Hukuk, İktisat, Sanat, Kültür, Bilim; farklı metin türleri; uzmanlık metinleri ve bilgilendirici metinler) kısmen artarak otomatikleşmesi ve kapsamlı bir iş akışının parçasına dönüşmesi

ii. Farklı biçimlerde edebiyat, sanat ve medyada çeviri, edebî metinlerin çevirisi, opera, tiyatro, film vb. (bkz. Medya Odaklı Çeviri)

b: Sözlü Çeviri

i: Konferans Çevirisi (Konferans Çevirmeni)

ii. İkili Görüşme Çevirisi (Toplum Çevirmeni, Kamu Çevirmeni, İrtibat Çevirmeni, Mahkeme Çevirmeni vb.)

c: Medya Odaklı Çeviri

i: Çok modlu biçimde internette, mobil telekomünikasyonda, sosyal ağ'da vb.

ii. Senkronizasyon, altyazı, yeniden konuşma (re-speaking), sesli betimleme vb.

iii. Çeviriden ya da tercümeden oluşan karışık klasik türler, yeni metin türleri

iv. kısmen artan bir otomatikleştirme

7 Koordinierung der Praxis und Lehre von Dolmetschen und Übersetzen. Erişim adresi: <https://www.transforum.de/>, 23.12.2020

d: Yerelleştirme, Globalleşme, Uluslararasılaştırma

i. Yazılım

ii. Ağ

iii. Her türden ürün (kullanıcı arayüzü, etkileşim-iletişim)

e: Bilgi Tasarımı

i. Çokdilli teknik dokümantasyon

f. Terminoloji yönetimi, Sözlükbilim, Dil kaynak yönetimi**2. Dil Teknolojileri**

a. Makine çevirisi ve bilgisayar destekli çeviri araçları

b. İçerik Yönetimi (Content - Management)

c. Konuşma dilinin işlenmesi (text - to - speech) (Otomatik dil tanıma ses biyometresi otomatik okuma çıkışı)

d. e-öğrenme şeklinde dil öğrenimi

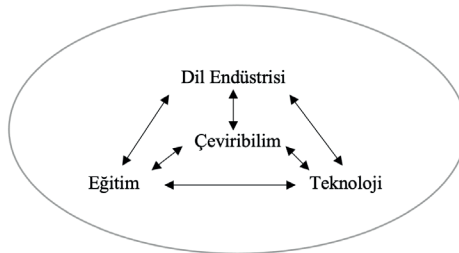
3. Dil öğrenimi

a. Dil eğitimi

b. E-öğrenme yöntemiyle dil eğitimi

c. Dil yeterliliğin test edilmesi (Budin, 2016, s. 195)

Budin'in ayrıntılı bir biçimde listelediği alanlardan hareketle dil endüstrisinde üç ana alanın birbirine bağlı çalıştığı ifade edilebilir. Kapsamlı alan araştırmalarıyla dil endüstrisine gerekli hizmet sağlanmaya çalışılmaktadır. Özellikle bütün alanlarda çeviri faaliyetinin bulunması önemlidir. Bu bağlamda yukarıda Budin'in dil endüstrisi için oluşturduğu alanlar farklı bir bakış açısı olarak değerlendirilebilir:

Şekil 2: "Dil Endüstrisi Modeli"⁸

8 Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki şekilde Çeviribilimin merkezde konumlandırılması önemlidir. Nitekim çeviri faaliyetiyle dil endüstrisinin büyüme oranı arasında doğru orantılı bir ilişkiden söz etmek mümkündür.

Belli firmalar tarafından yapılan geniş ölçekli anket araştırmaları, dil endüstrisinin paydaşları için önemli bir ihtiyaç analizi ortaya koymaktadır. Dil endüstrisine katkı sağlayan derneklere GALA - Globalization and Localization Association (Küreselleşme ve Yerelleştirme Derneği) örnek gösterilebilir. 2002 yılında kurulan dernek, kendi web sayfasında kâr amacı gütmeyen, küresel dil endüstrisi uzmanları arasında erişim sağlayan ve bu çerçevede faaliyet yürüten kuruluşları bir araya getirmeyi hedefleyen bir platform olduğunu öne sürmektedir. Derneğe dâhil olan kuruluşlar, çeviri bürolarından, dil teknolojisi şirketlerinden, üniversitelerden, danışmanlık hizmeti veren çeşitli global şirketlerden oluşmaktadır. Hedefleri sektörün uzmanları ve işletmecileri arasında işbirliği ve fikir alışverişi sağlamak, dil endüstrisinin büyümesiyle birlikte sektörü başarıya ulaştırmaktır. Başka bir ifadeyle GALA'nın misyonu profesyonel topluluklar oluşturmak, topluluklar arasında bilgi paylaşımında bulunmak, küresel sektörde en iyi uygulamaları geliştirerek üyelerinin başarılı olmasına ve sektörün gelişmesine katkı sunmaktır. GALA'nın web sayfasında Dil endüstrisi ile ilgili bilgiler üç sekmede açıklanmıştır. Dil Hizmeti (Language Service), Dil Teknolojileri (Language Technology) ve Endüstri Kariyerleri (Industry Careers). Dil hizmeti sekmesinde yazılı ve sözlü çeviri ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır. Dil Teknolojileri sekmesinde CAT- Araçları (CAT Computer-Aided Translation Tools), Makine Çevirisi (Machine Translation), Çeviri Belleği (Translation Memory), Çeviri Yönetim Sistemi (Translation Management System) ve Uzaktan Eşzamanlı Çeviri Teknolojileri (Remote Simultaneous Interpreting Technologies). Endüstri Kariyerleri (Industry Careers) sekmesinde Mütercim (Translator), Tercüman (Interpreter), Yerelleştirme Proje Yöneticisi (Localization Project Manager), Yerelleştirme Mühendisi (Localization Engineer), Kalite Güvence Uzmanı (Tester / QA Professional), Satış ve Müşteri Yöneticisi (Sales and Account Manager) gibi iş unvanları sıralanmıştır. GALA'nın ayırıcı özelliği, sertifikasyona önem vermesidir. Çeviri ve yerelleştirme sektörünün standartlarının sabit olmadığı ve her zaman yenilenip genişletildiği ifade edilmektedir. Dil endüstrisinin en popüler sertifikalarının ISO (International Organization for Standardization) tarafından verildiği ve ISO 9001: 2015 Kalite Yönetim Sistemleri, ISO 17100: 2015 Çeviri Hizmetleri, ISO 18587: 2017 Makine Çeviri Çıktısı olduğu açıklanmıştır. Bununla birlikte “Dil Endüstrisi Standartları” başlığı bulunmaktadır. Burada müşterilere profesyonel bir yaklaşım sağlanabilmesi için çeviri şirketlerinin standartlara bağlı kalmasının önemi vurgulanmaktadır. Bu bağlamda sertifikasyon için hazırlık ve düzenlemeye yönelik destek sağlandığı bildirilmektedir (Gala Global, 2021).

1999 yılında mütercim ve tercümanlar tarafından kurulan “Proz - Dil Uzmanları için Çevrimiçi Topluluk ve İşyeri” kendini dünyanın en büyük çeviri topluluğu olarak tanıtmaktadır. Dünya genelinde bugün 1.170.500'den⁹ fazla profesyonel serbest çalışan çevirmen ve çeviri

9 Proz'un üye sayısı günden güne artmaktadır.

şirketi Proz'a kayıtlıdır. Proz'un misyonu dil endüstrisinde çeviri hizmeti sunanları bir havuzda toplamak ve aralarında fikir alışverişi sağlamaktır. Çevirmenlere hizmet sunan bu sosyal ağda terminoloji çalışmaları, son teknolojik araçlara ulaşma imkânı, eğitimler, uzmanlar arasında işbirliği ya da çeviri projeleri odaklı işbirliği hizmetleri sunulmaktadır. Aynı zamanda bu platform paydaşların hedeflerine ulaşabilmesi için çevirmenlerin kendi deneyimlerini paylaşabilmesine, çalışmalarını geliştirebilmeleri için temel ihtiyaçlarını karşılamasına uygun bir zemin oluşturmaktadır. Proz'da çeşitli yazılımlar üzerinden çevirmenler terminoloji çalışmalarından istifade edebilir ya da mevcut çalışmalara katkı sağlayabilir, ayrıca müşteriler değerlendirilebilir, konferanslar düzenlenebilir ve müşteriyle çevirmen arasında eşleştirmeler yapılabilir. Web sayfalarında *Oyun Yerelleştiricisi*, *Tıbbi (ilaç) Çevirmen*, *Edebiyat Çevirmeni*, *Öğrenciler*, *CPN (Certificate Pro Network) Çevirmenler*, *Tercümanlar*, *Proje Yöneticileri*, *Altyazıcılar*, *Metin Yazarları (Copywriters)*, *Anadilde Konuşma Partneri (Native Speaker Conversation Partners)* ve *Mentor (Mentor)* şeklinde iş alanları bulunmaktadır (Proz, 2021). Proz da çeviri sektörünün durumunu ölçmek üzere raporlar hazırlamaktadır. 2012'de yayımlanan Çeviri Endüstrisinin Durumuna Yönelik Rapor'u (State of translation industry report)¹⁰ Schmitt, Gerstmeyer ve Müller değerlendirmiştir. Yazarlara göre bu rapor, serbest çalışan çevirmenlerin gerçek iş hayatını yansıtmaktadır. Hatta yazarlar bu anketin düzenli yapılmasını savunmaktadır. Çevirmenlerden düzenli anket talebinde bulunulmasının çevirmenleri yorabileceğini buna karşın düzenli anket uygulaması yapıldığı sürece çevirmenlik mesleğine yönelik daha verimli karşılaştırmaların yapılabileceğini vurgulamaktadır. Raporun sonuçlarına göre, serbest çalışanların %60'ı ayrı bir çalışma odası olduğunu bildirmişlerdir. %40'ı günde 6 - 8 saat ve %27'si 8 - 10 saat arasında çalıştığını, %90'ı belli alanlarda uzmanlaştığını beyan etmiştir. Bu sonuçlardan hareketle genel bir kanı olarak kabul gören çeviri alanının geniş tutulması iddiasının çürüdüğü ifade edilmektedir. Öte yandan çalışanların %70'inin son 2 yıl içinde performansının %10 arttığı ve %13'ünün ise performansının %30'a hatta %50'ye kadar yükseldiği bildirilmiştir. Bu bağlamda işin rutinleşmesinin, iş tecrübesinin ve teknoloji kullanımının artmasıyla, (örneğin makine çevirisi, çeviri belleği ve dikte yazılım programlarının kullanılması) çalışma performansını olumlu etkilediği ifade edilebilir¹¹ (Schmitt ve ark., 2016, s. 41-43).

IBISWorld Industry ve **Common Sense Advisory (CSA)** gibi firmalar düzenli olarak dil endüstrisine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Avrupa'dan sonra dünyanın ikinci büyük çeviri pazarı olan Amerika kökenli bir pazar araştırma firması olarak bilinen IBIS World'ün 2010-2015 yıllarındaki araştırmasına göre tercüme hizmetinin %54 ve çeviri hizmetinin %41,7 oranında ciro sağladığı tespit edilmiştir. Ancak bu firmanın araştırma sonuçlarının sadece bir kısmı kamuoyuna yansımaktadır. Örneğin IBIS World'un "Translation Service in the US" adlı raporunun tamamına ulaşabilmek için 925 Dolar bir ücret ödemek gerekmektedir.

10 Erişim adresi: <https://www.proz.com/industry-report>, üyeler raporun ayrıntısını görebilmektedir, 13.04.2021

11 Söz konusu yıllarda çevirmenin mesaisi günde 8 saat, çalışma hızı ise 2500 - 3000 kelime olarak belirlenmiştir (Schmitt ve ark., 2016).

“Common Sense Advisory Report” u hazırlayan CSA araştırma firması, dil endüstrisi için en geniş kapsamlı kaynağı sağlamaktadır. 154 ülkede çeviri hizmeti sunan 27.600’e yakın firmaya bir anket uygulamaktadır. Düzenli anket çalışmaları yapan bu Amerikan şirketi, çeviri hizmetine yönelik yeni gelişmeler ve trendler hakkında bilgiler sunmaktadır. Güvenilir veriler sunan CSA raporu, sadece en çok ciro yapan şirketleri sıralamakla kalmayıp üniversite öğrencilerine mesleki yönlendirmeye yönelik danışmanlık hizmeti sunan departmanlara da katkı sağlamaktadır. Ancak bu listelere erişebilmek için yıllık 9.700 Dolar ücret talep edilmektedir. CSA, 2014 yılındaki anketinde çeviri hizmeti alanlarına talebin arttığını vurgulamaktadır. Öte yandan talepler, dil endüstrisindeki gelişmelere göre yıldan yıla değişebilmektedir. CSA, sağladığı verilerle üniversitelerin müfredatlarını yeniden planlamasına yardımcı olmaktadır. Dil hizmeti ve teknoloji alanına yönelik anketin değerlendirilmesi sonucunda Post - Editing, makine çevirisi, video tercümanlığı ve oyun yerelleştirmesi gibi çoğu çalışma alanının üniversite müfredatlarında bulunmadığı ve Çeviribilim bölümlerinin dil endüstrisi pazarıyla aynı doğrultuda hareket etmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Genel anlamda profesyonel bir çevirmenden bir ya da birkaç alanda uzmanlaşması beklenmektedir. Hukuk, iktisat, makine mühendisliği gibi çeşitli teknik alanlarda deneyim kazanılması ve art alan bilgisine sahip olunması gerekmektedir. Lakin 90’a yakın mühendislik alanının olduğu düşünülürse, çevirmenin teknik bir çevirmen olarak uzmanlaşabilmesi imkân dâhilinde görülmemektedir. Bu bağlamda CIUTI’nin (Conférence Internationale Permanente d’Instituts Universitaires de Traducteurs et Interprètes - Üniversite Düzeyinde Eğitim Sunan Kurumların Uluslararası Daimi Konferansı) uyguladığı bir ankette “Eğitim sürecinde hangi tamamlayıcı dersi seçtiniz?” (Which, if any, complementary subjects did you choose within your studies?), sorusuna öğrencilerin %45’inin “None” “hiçbiri” cevabını vermesi dikkate değerdir (Schmitt ve ark., 2016, ss. 43-56).

Dil endüstrisine katkı sağlayan araştırmalar yukarıdaki çalışmalarla sınırlı değildir. Avrupa Dil Endüstrisi Derneği de (*elia.*: European Language Industry Association) endüstrisinin gelişmesi, sektörlerin bir araya gelebilmesi için farklı ülkelerde düzenli olarak etkinlikler organize etmektedir. Kâr amacı gütmeyen bu dernek, bir ticari birliği temsil etmektedir. Dernek, Avrupa Birliğine üye ve aday ülkeler arasında ticari işbirliği sağlayabilmek için kurulmuştur. Hedefi, sektörler arasında *bilgi, deneyim ve uzmanlık* alışverişini sağlamaktır. 2010 yılında İstanbul’da düzenlenen “Elia Istanbul Network Days” adlı toplantıya 27 ülkeden 70’in üzerinde şirket katılmıştır (Özkaya, 2010). Bununla birlikte dil endüstrisinde aktif rol oynayan çeşitli uluslararası web platformları da bulunmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen gelişmelerin Türkiye’deki çeviri bölümlerinin müfredatlarına ne oranda yansıdığı incelenmelidir. Aslında LIND’ in ve Transforum’un çalışmaları incelendiğinde destek verdikleri alanların çoğunun müfredatta yer aldığı ancak bazı derslerin bölümler tarafından açılmadığı görülmektedir. Bu noktada Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı müfredatındaki “Altyazı” ile “Görsel İşitsel Çeviri” dersi örnek gösterilebilir. Bu durumun sebeplerinden biri, alanda az sayıda öğretim elemanının bulunması, diğeri de çeviri sektöründen

akademiye kısmi zamanlı öğretim elemanı transferinin gerçekleştirilmemesidir. Öte yandan teknolojinin ilerlemesine koşut olarak Çeviribilim alanı da kendini sürekli güncellemelidir. Bu bağlamda özellikle devlet üniversitelerine bağlı çeviri bölümlerine teknolojik donanım sağlanmalı ve bu amaçla devlet bütçesinden ve dil endüstrisi bileşenlerinden destek alınmalıdır.

Çeviri sektöründeki büyüme oranına bakılırsa çevirmenlik mesleğini tercih edenlerin kariyer şansının yüksek olduğu düşünülebilir. Sadece Çeviribilim bölümü mezunları değil, ayrıca yabancı dil bölümlerini tercih edenler de çeviri sektöründe avantajlı adaylar arasındadır. Ancak çevirmenlik mesleğinin temel görevlerinin toplum nezdinde ne kadar bilindiği ayrıca tartışılmalıdır. Çünkü genel anlamda çevirmenin temel görevlerinin toplum tarafından bilinmediğini, yazılı ve görsel medyadan, daha doğrusu televizyondan, haberlerden, internetten ve iş ilanlarından gözlemek mümkündür. Çevirmenliğin mesleki görünürlüğünün, bir hekimin ya da bir avukatın görünürlüğü kadar olmadığı bilinmektedir. Çevirmenlik mesleğinin çalışma alanlarına yönelik bir farkındalık oluştuğu sürece doğru bir mesleki seçim de sağlanacaktır. Tıp eğitimine talip olan bir öğrencinin anatomi ya da sağlık bilgisi içeren bir müfredattan sorumlu olacağını bilmesi gibi Çeviribilim bölümünü tercih edenler de bölümünün bileşenleriyle ilgili daha net bilgilere ulaşmalıdır (Ahmann, 2011, s. 34).

Ahmann, “Das Trügerische am Berufsbild des Übersetzers” kitabında „Yeni Başlayan Öğrencilerin Beklentileri - Ampirik bir Araştırma” (Erwartungen von Studienanfängern - eine Fallstudie) adlı bir ankete yer vermiştir. Bu anket, mütercim ve tercümanlık mesleğinin kamuoyundaki değerini ve toplumun dil uzmanlığı mesleğine (Sprachmittler) karşı hangi bilgi ve tutum düzeyinde olduğunu saptamak açısından dikkate değerdir. Bu bağlamda öğrencilerin, hangi görüş, düşünce ve beklentiyle FASK'taki (Fachbereich Translation, Sprach- und Kulturwissenschaft in Germesheim) Mütercim Tercümanlık bölümünü tercih ettikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Meslek seçimine yönelik olan anket, FASK Üniversitesinde 2007/2008 eğitim yılı güz döneminde “Dil, Kültür ve Çeviri” bölümü (Sprache Kultur, Translation BA) ile çeviri dersi alan altı farklı bölümdeki öğrencilere uygulanmıştır.¹² Anket sonuçlarına göre çeviri bölümünü okumaya karar veren öğrenciler, genelde *dille ilgili* (etwas mit Sprache) bir bölüm seçtiklerini düşünmektedir. Örneğin öğrencilerin %93'ü, çeviri eğitiminde dilsel ve kültürel yeterliliğe sahip olmaları gerektiğini düşünmektedir. Ancak bu alanın eğitiminin sadece dil bilgisinin düzeltilmesi ve kültürel birikimin sağlanması ile sınırlandırılması doğru değildir. Ana dili ile yabancı dil edincinin geliştirilmesiyle birlikte öğrencilerin elektronik veri, proje yönetimi, kalite güvencesi, terminoloji yönetimi, Çeviri Belleği Sistemi (Translation Memory System), muhasebe ve faturalandırma gibi alanlarda da kendisini geliştirmesi gerekmektedir (Ahmann, 2012). Çevirmen Meslek Standardı'nda yukarıdaki kriterler temel yeterlilikler olarak yer almaktadır. Bu bağlamda söz konusu ölçütlerin Mütercim Tercümanlık bölümlerinin müfredatına dâhil edilmesi önem arz etmektedir. Anket sonuçlarına göre öğrencilerin %21'i Çeviribilim

12 İngiliz Dili ve Edebiyatı, Amerikan Dili ve Edebiyatı ve Anglofon Edebiyatından birer çeviri dersi ve Romantistik Bölümünden üç çeviri dersi (Ahmann, 2012)

bölümünü edebiyat çevirmeni olma idealiyle tercih etmektedir. Ancak Çeviribilim (Bölümü) müfredatının geniş yelpazesi göz önüne alındığında sadece edebî metinlerle değil uzmanlık bilgisi gerektiren kullanma kılavuzu, makine ve otomotiv alanına yönelik teknik metinlerle de karşılaşmaktadır. Bu durum da öğrencilerin motivasyonunu düşürmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin %3'ü teknolojik okuryazarlık becerilerinin önemli olmadığını düşünmektedir. Lakin Çeviribilim alanında teknoloji göz ardı edilemez. Bir mesleğin profilinin incelenmesi bölüm seçiminde önemlidir. Örneğin çevirmenlik mesleğini icra etmek isteyenlerin hem serbest hem de daimi eleman olarak çalışabildiklerinin farkında olması gerekmektedir. Öncelikle serbest çalışan; *özgüven, kişisel inisiyatif, takım ruhu (kurumsal ruh)* gibi özelliklere sahip olmalıdır. Bununla birlikte çevirmenlik mesleğinde sabit iş saatleri olmayabilir; gerektiğinde çevirmen mesainin dışına çıkıp çalışmalarını tamamlamak zorunda kalabilir. Bu bağlamda çevirmen adayı daimi veya sabit çalışmak istediğinde, söz konusu koşulları göz önünde bulundurmak zorundadır. *Titizlik, çalışkanlık, organizasyon yeteneği, açıklık, sabırlılık, spontan olma, disiplinlilik, dikkatlilik, itina, özgüven gibi özelliklerin çevirmenlik mesleğinde önemli olmasına rağmen öğrenciler tarafından pek dikkate alınmadığı* tespit edilmiştir (Ahmann, 2012, s. 34-57).

Yukarıda dil endüstrisi kapsamında sıralanan çeviri faaliyetleri dikkate alındığında, *sosyal etkileşim, takım çalışması, süreç odaklı çalışma* gibi kriterlerin çevirmenlik mesleğinden beklendiği görülmektedir. Bu itibarla çevirmenlik mesleğini icra etmek isteyenlerin bir *proje yöneticisi* gibi düşünülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Proje yönetiminde olduğu gibi çevirmenler *teknik redaktör, ürün geliştiricisi, pazarlama uzmanı, grafiker, web tasarımcısı, müşteri hizmetleri personeli, kullanılabilirlik test hizmeti uzmanı ve müşteri ile iletişim becerilerini sağlamalıdır. Çünkü bir çeviri projesi yönetilirken sadece metnin çevirisi değil, insan ilişkilerinin de iyi yönetilmesi gerekmektedir* (Risku, 2009, s. 136).

Mascha Dabić “Übersetzen und Dolmetschen Rollenbilder, Arbeitsfelder, Implikationen für den Unterricht” adlı çalışmasında kendi öğretim sürecinde çevirmenlik mesleği ilgili öğrencilere yönelttiği mütercimlik ya da *tercümanlık mesleği hangi motivasyonlarla tercih edilmektedir? Uzmanlık alan eğitimi veren üniversitelerden beklentiler nelerdir? Çevirmen adaylarının üniversite eğitiminden sonra iş hayatından beklentileri nelerdir?* sorularının cevaplarını aramıştır. Öğrencilerin çevirmenlik mesleği ile ilgili farklı fikirleri bulunmaktadır. Bazı öğrenciler sadece sözlü, bazıları da yazılı çeviri yapmak istediklerini ifade etmiştir. Öğrencilere göre bunun sebebi yazılı çeviride sakin bir ortamın bulunması, sözlü çeviride ise görünürlük isteğinin uyanmasıdır. Bunun dışında özellikle rutinlik sağlayacağı düşüncesiyle hukuk, iktisat ya da tıp gibi uzmanlık alanlarından sadece birine odaklanma isteği bulunmaktadır. Öğrencilerin çok az bir kısmı, hem sözlü hem de yazılı çeviri yapmak istediklerini bildirmişlerdir. Ancak gerçek hayatta çok az kişi mesleki anlamda tek bir alana yönelebilmektedir. Nitekim çeviri hizmetiyle geçim sağlandığında durum farklılaşmaktadır. Çok az çevirmen sadece arzu ettiği tek bir alanda çalışabilmektedir. Çevirmenlik mesleğinden her daim esneklik ve öğrenime açıklık beklenilmektedir. Çevirmenler iş alanlarında çeşitli rollerde hizmet verebilmektedir.

Meslek icra edilirken, *toplumda tanınma, iş çevresi oluşturma ve aynı anda birkaç işi yürütebilme gibi (mobilité) hususlar* mesleki memnuniyeti sağlamaktadır ve mesleğe karşı bir farkındalık yaratmaktadır. Bu bağlamda üniversite çerçevesinde öncelikle öğrencilerin, yetenek, karakteristik nitelik, ekonomik hırs, ilgi alanı gibi özellikleri belirlenmeli, çeşitli alanlarda çekinmeden çalışmaları ve farklı görevleri deneyimlemeleri sağlanmalıdır. Üniversiteler, çeşitli çalışma alanlarını simüle etmek için meslek odaklı bir çerçeve sunmalı ve bireyin çalışma deneyimini yerine getirmesi için uygun ortamlar hazırlamalıdır (Dabić, 2018, s. 212).

Bu araştırmanın yapıldığı dönemde (2016) **Hacettepe Üniversitesi Fransızca Mütercim Tercümanlık Bölümü** öğrencilerine *cinsiyet, lise türü, yurtdışında eğitim alma durumu, sınıf kademesi, aylık gelir durumu ve bölümü tercih etme nedeni* gibi değişkenlerin bölüme yönelik tutuma etkisini ortaya koymayı amaçlayan bir anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada 1. sınıfta okuyan öğrencilerin 2., 3. ve 4. sınıfta okuyan öğrencilere göre daha olumlu bir tutuma sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun öğrencilerin üniversiteyi kazandıklarında *heyecanlı* olmalarından ve “derslerin çoğunlukla mesleğe giriş derslerinden oluşması”ndan kaynaklandığı ifade edilmiştir. 2., 3. ve 4. sınıfta okuyan öğrencilerin uzmanlık derslerinde zorlanmalarından ve mezuniyet aşamasında *iş kaygısı* yaşamalarından dolayı bölüme karşı olumsuz bir tutum sergiledikleri belirtilmiştir. Öğrencilerin *kararsız* tutumunun *olumlu* tutuma dönüştürülmesi ve 1. sınıfta sahip oldukları olumlu tutumları mezuniyete kadar korumaları gerektiği ifade edilmiştir. Bölüm mezunlarının lisans öğrencileriyle iş tecrübelerini paylaşmalarına imkân verilmesi, bölüme farklı alanlardan uzman kişilerin davet edilmesi önerilerinde bulunulmuştur (Tokalak Baltacı, 2016). Bu bağlamda 2010 yılında kurulan Türkiye Çeviri Öğrencileri Birliği (TÜÇEB) önemli bir rol üstlenmektedir. Çeşitli üniversitelerin çeviri bölümü öğrencileri tarafından kurulan bu birlik, reel sektör ile akademi arasında bir köprü işlevi görmektedir. Başka bir deyişle Çeviribilim ve mütercim tercümanlık öğrencilerinin sesi olan TÜÇEB, dönem dönem etkinlikler düzenleyerek çevirmenlik mesleği ile ilgili sorunları ve gelişmeleri duyurmaya çalışmaktadır.¹³ Bu birliğin faaliyetleri Tokalak Baltacı'nın (2016) yaptığı öneriler çerçevesinde dikkate alınabilir.

Yukarıda bahsi geçen çalışmalardan hareketle öğrencilerin çeviri bölümünü bilinçli seçtiği sürece motivasyonlarını artırabileceği ve okuldaki başarısını meslek hayatına yansıtabileceği çıkarımında bulunmak mümkündür. Bunun için sadece çeviri hizmeti sağlayan firmaların çeviri sektöründeki gelişmelere uyum sağlamaları yeterli değildir. Ayrıca Çeviribilim bölümlerinin de meslekteki hızlı gelişmeleri çevirmen adaylarına müfredat aracılığıyla aktarması gerekmektedir (Ahmann, 2012, s. 39-62).

13 Erişim adresi: https://www.facebook.com/TurkiyeCeviriOgrencileriBirligi/about/?ref=page_internal, 13.04.2021

3. Çeviribilim Bölümlerinde Farkındalık

Farkındalık, son yıllarda çoğu disiplinde yaygınlık kazanan bir kavramdır. İngilizcede *mindfulness, awareness*¹⁴ ve Almancada *Achtsamkeit, Bewußtsein*¹⁵ olarak kullanılan farkındalık kavramı, Türk Dil Kurumunun güncel sözlük web sayfasında “farkında olma durumu” şeklinde açıklanmaktadır.¹⁶ *Bilinçli – farkındalık* olarak da açıklanan farkındalığın en yaygın tanımı dikkatlilik ve idrak edilen zamandaki olayların farkında olma hâlidir (Brown ve Ryan, 2003 aktaran Özyeşil, 2011, s. 45). Farkındalık kavramı *bilinç* ile ilişkilendirilmekte ve genellikle psikolojik anlamda gelişmiş, olgunlaşmış insan tipiyle özdeşleştirilmektedir (Hisli Şahin ve Yeniçeri 2015, s. 49). Şimşek, farkındalığı “insanın kendini, kendi özelliklerini iyi tanınması, kendi yeteneklerinin farkında olması; rahatlık, mutluluk, huzur ve başarı sınırlarının nerede olduğunu bilmesi” şeklinde tanımlar. Kendi niteliklerinin farkında olan bir insan, öncelikle kendisine karşı dürüst ve eylemlerinde samimi olmalıdır. Birey, bir *içsel bütünlük* sağlaması gerektiğini bilmeli, kendi yetilerinin farkında olmalı ve yetilerini “niçin, nerede ve nasıl kullanacağını”nın bilincinde olmalıdır (Şimşek, 2014). Bu bağlamda farkındalık kavramının çevirmenlik mesleğinde profesyonel bir yaklaşım beklentisi doğurduğu söylenebilir. Schopp’a göre profesyonel olmak, öncelikle kendisine, müşterisine ve mesleki durumuna karşı bir sorumluluk bilincine (verantwortungsvoll) sahip olmaktır. Profesyonellik, sınırlarının bilincinde olma, bilgi ve becerilerinin farkında olarak kişisel yeterlilik ve kalifikasyona ulaşma ve görevlerini mesleki alanda (Berufsfeld) uygun bir şekilde icra etmektir. Gerçek profesyonellikte *kolektif bir öz davranışın/tutumun* (kollektive Autonomie) ötesinde geliştirilmiş bir uzmanlık bilgisi (Know-How) talep edilmektedir. Bundan dolayı çevirmenlik mesleğini tam zamanlı icra edenlerin, kendilerini sadece bir dil aktarıcısı olarak değil (Sprachmittler), daha çok kültürlerarası ve kültür ötesi iletişim aracı üreten uzman olarak görmesi gerekmektedir (Schopp F. Jürgen, 2012, s. 328).¹⁷ Ahmann’ın belirttiği üzere öğrenciler çevirmenlik mesleği ile ilgili bir bilinç oluşturduğu sürece mesleki başarıya ulaşacaktır. Bu bakış açısı da meslekteki profesyonelleşmenin ilk adımı olarak düşünülebilir (Ahmann, 2012). Mütercim Tercümanlık bölümlerinin web sayfaları incelendiğinde de çevirmen adaylarına eğitim boyunca bir farkındalık kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durum aşağıda birkaç örnekle özetlenmiştir: **İstanbul Üniversitesi** Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı kendini “... gerek bütün dünyada gerekse Türkiye’de genç, ama o oranda da iki farklı dilde sonsuz bir kültürel birikim, *farkındalık* gerektiren bir bilim dalı” şeklinde tanıtmıştır.¹⁸ **Marmara Üniversitesi** Mütercim

14 Erişim adresi: <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce>, 06.04.2021

15 Erişim adresi: <https://www.dict.cc/>, 06.04.2021

16 Türk Dil Kurumu Sözlükler. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, 06.04.2021

17 Erişim adresi: <https://www.yumpu.com/de/document/read/15134298/sprachberufe-in-bewegung-bemerkungen-zum-begriff-der-vakki>, 29.10.2020

18 İstanbul Üniversitesi, Almanca Mütercim Tercümanlık. Erişim adresi: <https://almancaceviri-edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/anabilim-dalimiz/tarihce>, 29.10.2020

Tercümanlık Bölümü “çeviriyle ilgili tüm alanlarda *farkındalık*”¹⁹ kazanmış; **Yıldız Teknik Üniversitesi** Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Bölümü “... sektörde yeniliklere uyum sağlayabilen, meslekleşme konusunda *farkındalığı* yüksek, çok yönlü”²⁰ çevirmenler yetiştirmeyi hedeflemektedir. **Yaşar Üniversitesi** Mütercim Tercümanlık Bölümü “farklı kültürlerin dil ve kültür katmanlarına ilişkin *farkındalık*”²¹ kazanmış ...”; **Çankaya Üniversitesi** Mütercim Tercümanlık (İngilizce) Bölümü *farkındalıkları*”²² artmış; **İzmir Ekonomi Üniversitesi** İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü, “... dil *farkındalığına* sahip yazılı ve sözlü çevirmenler” yetiştirmeyi hedeflediklerini açıklamaktadır. Yine **İstanbul Üniversitesi** Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı “kendine ve topluma olan sorumluluklarının farkında bireyler” yetiştirmeyi amaçlamaktadır.²³ Yukarıdaki örneklerden hareketle, akademik çeviri eğitiminin hedefi öğrencilere Türkiye’deki ve dünyadaki çeviri alanlarını tanıtmak ve öğrencileri farkındalık kazanmış bireyler olarak çevirmenlik mesleğine hazırlamaktır. Öğrencilerin belli bir farkındalıkla mesleğe yönelmeleri önemlidir. İstikrarlı bir karar ile yapılan bölüm tercihleri, öğrencinin akademik başarı düzeyini artıracaktır.

4. Anket Analizi ve Değerlendirme

Bu çalışmada öğrencilerin bölüm seçimiyle ilgili farkındalıklarını ölçebilmek için İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Bölümü öğrencilerine genel bir değerlendirme doğrultusunda bir memnuniyet anketi uygulanmıştır. 2015 yılında uygulanan ön ankette 14 ve 2019 yılında uygulanan son ankette ise 11 çoktan seçmeli soru bulunmaktadır. 2015-2016 öğretim yılı güz döneminde İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Bölümünün 1. sınıfının temel dersini oluşturan ‘Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi I (ÇAMÇ I)’ dersi üç anabilim dalının ortak katılımıyla (Almanca Mütercim Tercümanlık (AMT), Fransızca Mütercim Tercümanlık (FMT), İngilizce Mütercim Tercümanlık (İMT)) işlenmektedir. Katılımın yüksek olmasından dolayı bu ders, anket çalışmasının örnekleme olarak tercih edilmiştir. Anket, yeterli çoğunluğu sağlamak üzere ÇAMÇ vize sınavının bitiminde uygulanmıştır. Öğrencilerin bölüm seçimine yönelik farkındalıklarını incelemek amacıyla özellikle 1. sınıf öğrencilerinin anketi dikkate alınmıştır. 3 yıl sonra, 2018-2019 öğretim yılı bahar döneminde aynı örneklem grubuna benzer sorulardan oluşan bir anket yeniden uygulanmıştır. Ön ankette yöneltilen soruların bir kısmı son ankette de kullanılmıştır. Son anket çoğunluğu sağlamak için üç ana bilim dalında ortak işlenen ‘Günümüzde Çeviri ve Çevirmenlik (GÇÇ)’ dersinin final sınavının bitiminde uygulanmıştır. İkinci anketin amacı,

19 Marmara Üniversitesi, Mütercim - Tercümanlık, Tarihçe ve Program Tanıtımı. Erişim adresi: <http://imt.mt.fef.marmara.edu.tr/genel-bilgiler/tarihce-ve-program-tanitimi> , 29.10.2020

20 Yıldız Teknik Üniversitesi. Erişim adresi: <http://www.bde.yildiz.edu.tr/bde/1/Hakk%C4%B1nda/17>, 29.10.2020

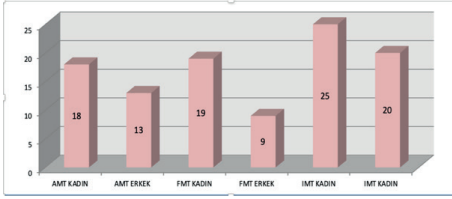
21 Yaşar Üniversitesi, Mütercim- Tercümanlık Bölümü. Erişim adresi: <https://dti.yasar.edu.tr/mutercim-tercumanlik-bolumu/>, 29.10.2020

22 Çankaya Üniversitesi, Mütercim – Tercümanlık (İngilizce) Bölümü. Erişim adresi: <https://mtb.cankaya.edu.tr/ogrencilerimizle/>, 29.10.2020

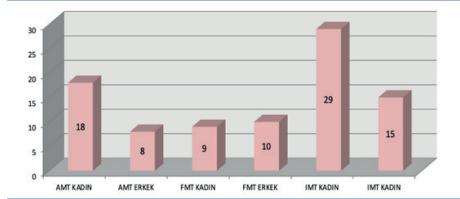
23 İstanbul Üniversitesi, Fransızca Mütercim Tercümanlık. Erişim adresi: <https://almancaceviri-edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/anabilim-dalimiz/tarihce>, 29.10.2020

öğrencilerin 4 yıllık eğitimin sonunda bölüm seçimine yönelik beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığını tespit etmek ve 2015 yılında meslekle ilgili düşüncelerine 4 yılın sonunda ne kadar bağlı kaldıklarını öğrenmektir. Bu bağlamda öğrencilerin bölümden beklentileri (1. Sınıf) ve memnuniyet düzeyleri (4. Sınıf) arasındaki ilişki karşılaştırılmış, özellikle çevirmenlik mesleği ile ilgili farkındalıklarının ne kadar arttığı ölçülmüştür. Resmî verilere göre 2015-2016 güz döneminde ÇAMÇ dersine AMT'den 82, FMT'den 81 ve İMT'den 69 öğrenci kayıtlıdır. Kayıtlı olan 232 öğrenciden 198'i, ÇAMÇ'ın vize sınavına katılmıştır. 11 anket eksik doldurulduğu için değerlendirmeye alınmamıştır. AMT'de 28, FMT'de 31, İMT'de 45 olmak üzere toplamda 104 öğrencinin anketi değerlendirilmiştir. 2018-2019 bahar döneminde GÇÇ dersine AMT'den 37, FMT'den 23 ve İMT'den 56 olmak üzere toplam 116 öğrenci kayıtlıdır. AMT'den 27, FMT'den 14 ve İMT'den 44 olmak üzere toplamda 92 öğrenci anketi yanıtlamıştır. 7 anket boş olarak teslim edildiğinden toplamda 85 anket değerlendirilmiştir.

Anketin verileri “Eğitimde Değerlendirme X49 Excel”²⁴ programıyla analiz edilmiştir. 2015 ve 2019 yıllarında uygulanan anketlerin sonuçları karşılaştırılıp diyagramlarla gösterilmiştir. Aşağıdaki diyagramlarda ankete katılan öğrencilerle ilgili sayısal veriler dikkate sunulmuştur.

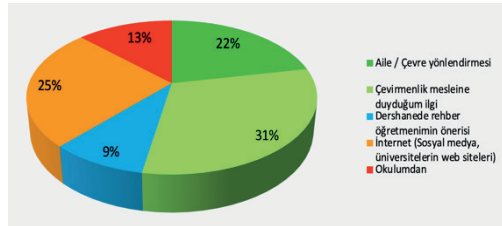

Diyagram 1: (2015) Katılan Öğrenci Sayısı

Diyagram 2: (2019) Katılan Öğrenci Sayısı

Diyagram 1 (2015) ve Diyagram 2 (2019)'ye göre “Mütercim ve Tercümanlık” bölümünü çoğunlukla kadınlar tercih etmektedir.²⁵ Ancak 2015 ve 2019'da kadın ve erkek katılımının oranında büyük bir fark olmadığından anket sonuçlarında cinsiyet değişkeni dikkate alınmamıştır.

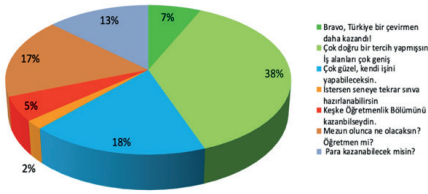
Diyagram 3: (2015)

24 Erişim adresi: <https://www.egitimhane.com/idareciler-icin-dosya-ve-dokumanlar-db2.html>, 12.03.2021

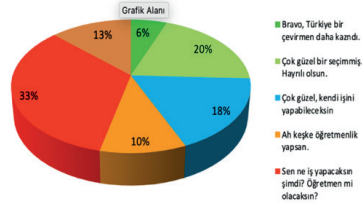
25 Erişim adresi: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans.php?y=105690657>, 12.03.2021

Bu bölümde 2015 ve 2019 anketlerinin sonuçları karşılaştırılmadan önce 2015'te öğrencilerin bölümle ilgili bilgileri nasıl edindikleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Diyagram 3'e göre 2015 'te öğrencilerin %31'i bölümü “**çevirmenlik mesleğine duyulan ilgi**” den dolayı seçtiklerini bildirmişlerdir. %25'i de sosyal medyadan bilgi edindiğini belirtmektedir. Bu orandan hareketle çevirmenlik mesleğinin sosyal medyaya yeterince yansımadağı, öte yandan bölüm tercihinde aile ve çevrenin yönlendirmesinin son derece etkili olduğu söylenebilir.

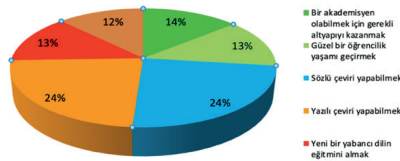

Diyagram 4: (2015)

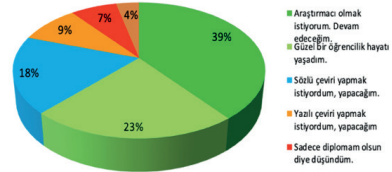

Diyagram 5: (2019)

Diyagram 4'e göre öğrencilerin %38'i, çevresinden “**çok doğru bir tercih yapmışsın ve iş alanı çok geniş**” biçiminde bir tepki almıştır. Bu sonuca göre mesleğe karşı ilginin arttığı ve sosyal çevre desteğinin mesleki açıdan önemli olduğu ifade edilebilir. Ancak 2019 yılının sonuçlarını gösteren Diyagram 5'te “**Çok güzel bir seçimmiş. Hayırlı olsun**” ifadesinin %20'ye gerilemesi söz konusudur. “**Keşke öğretmenlik bölümünü kazanabilseydin**” ifadesi %5 iken, 2019'daki “**Sen ne iş yapacaksın şimdi? Öğretmen mi olacaksın?**” ifadesinin %2'den %33'e yükselmesi de dikkate değerdir. “**Çok güzel, kendi işini yapabileceksin**” ifadelerinin oranında (%18) bir değişiklik olmaması olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Dil endüstrisinin geniş çeviri faaliyetleri göz önüne alındığında öğrencilerin bilinçli seçiminden ziyade, kamuoyunun ciddi bir bilinçlenme ihtiyacının olduğu söylenebilir.

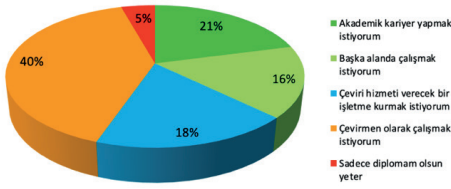
Diyagram 6: (2015)

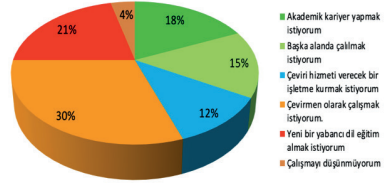
Diyagram 7: (2019)

Diyagram 6'da 2015 yılında “**Bu bölümde almakta olduğunuz eğitimden temel beklentiniz nelerdir?**” ve Diyagram 7'de 2019'da katılımcılara yöneltilen “**Bu bölümde aldığınız eğitim temel beklentinizi karşıladı mı?**” sorularının cevapları karşılaştırılmıştır. Diyagram 6'da

“sözlü çeviri yapabilmek” ifadesi %24 iken, Diyagram 7’de %18’e düşmüştür. “yazılı çeviri yapabilmek” ifadesinde ise %24’ten %9’a ciddi bir düşüşün olduğu görülmektedir. Diyagram 7’de (2019) “Araştırmacı olmak istiyorum. Devam edeceğim” cevabının oranı %39’a yükselmiştir. Mevcut sonuç bu alanda bilimsel çalışma yapma arzusunun öğrencilerde oluşması bağlamında olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

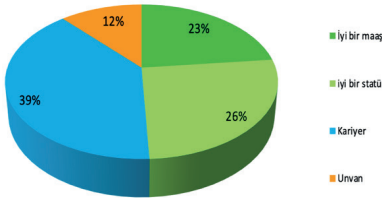
Diyagram 8: (2015)

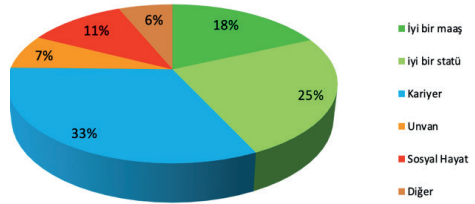
Diyagram 9: (2019)

Diyagram 8’de 2015 yılında “Bu bölümden mezun olduğunuzda aşağıdakilerden hangisini veya hangilerini yapmak istiyorsunuz?” sorusunun cevapları; 2019 sonuçlarını gösteren Diyagram 9’daki “Bu bölümden mezun olduğunuzda hangi alana yönelmeye karar verdiniz” sorusunun cevapları ile karşılaştırılmıştır. Diyagram 8’de “Akademik kariyer yapmak istiyorum” ifadesinin oranı %21 iken, Diyagram 9’da bu oran sadece %3 oranında gerilemiştir. Diyagram 8 ile 9 karşılaştırıldığında da “çevirmen olarak çalışmak istiyorum” ifadesinin %10 ve “Çeviri hizmeti verecek bir işletme kurmak istiyorum” ifadesinin %6 oranında düşmesinin sebeplerini ayrıca araştırmak gerekmektedir. “Başka bir alanda çalışmak istiyorum” cevabının oranında sadece %1’lik bir farklılık görülmektedir. Bu oranın sabit kalması, Çeviribilim öğrencilerinin bir kısmının kariyer bilinci anlamında istikrarlı bir tutum sergilediğinin göstergesidir.

Diyagram 6 (2015), Diyagram 7 (2019) ile Diyagram 8 (2015), Diyagram 9 (2019) incelendiğinde dengeli cevaplar alabilmek için benzer soruların katılımcılara yöneltildiği görülmektedir. Akademik kariyer isteğinin artmasının olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir. Ancak yazılı ve sözlü çeviri yapma isteğinin azalmasının sebeplerini araştırmak gerekmektedir. Nitekim dil endüstrisinin çalışma alanları incelendiğinde reel sektöre yazılı çevirinin hâkim olduğu ifade edilebilir.

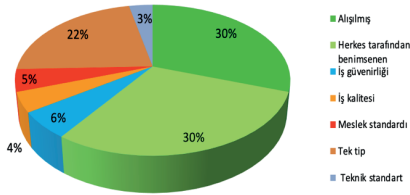
Diyagram 10: (2015)

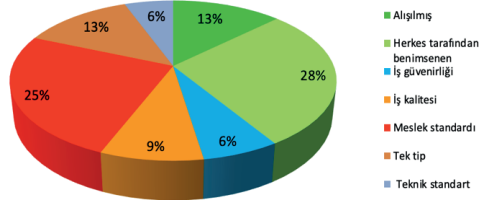
Diyagram 11: (2019)

Diyagram 10 ve 11 incelendiğinde öğrencilerin “**iyi bir statü**” isteğinde sadece %1’lik bir azalma görülmektedir. “**Kariyer**” isteği oranı 2015’e göre düşmekle beraber yine de yüksek bir seviye göstermektedir.

Diyagram 12: (2015)

Diyagram 13: (2019)

Çeviribilim bölümü öğrencilerinin “meslek” ve “standart” kavramıyla ilgili bilişsel gelişimlerini tespit etmek amacıyla “**Meslek sizin için ne ifade ediyor?**” ve “**Standart kavramı sizin için ne ifade ediyor?**” soruları 2015 ve 2019’da katılımcılara yöneltilmiştir.

Bu soruların cevapları Diyagram 12 ve 13’te gösterilmiştir. Diyagram 12 ve 13’e göre meslek standardının güncelliği ile ilgili yüksek oranda bir geri bildirim sağlanmıştır. Öte yandan “**Meslek sizin için ne ifade ediyor**” sorusunun cevaplarında bir değişiklik meydana gelmemiştir. “Standart” kavramına ilişkin farkındalık düzeyi artış gösterirken, “meslek” kavramına ilişkin farkındalığın yükselmemesi dikkate değerdir.

5. Sonuç

Günümüzde dil endüstrisi ciddi bir ekonomik pazar oluşturmaktadır. Dil endüstrisinin gelişmesiyle hem teknolojide hem de eğitimde çeviri, vazgeçilmez bir çalışma alanına dönüşmüştür. Çeviriye yeni teknolojilerin entegre edilmesi çevirmenin iş yükünü kolaylaştırmamıştır. Aksine çevirmenden beklenen yeni niteliklerin *çoğalmasına* zemin hazırlamıştır. Nitekim çevirmenin bilişsel yeteneğini etkin bir biçimde kullanma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. *Çevirmenin daha hızlı ve etkin yanıt vermesi beklentisi, işverenlerin yüksek teknoloji kullanımı talepleri ve rekabet olgusu* gibi hususlar çevirinin paydaşlarını olumlu ve olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Söz konusu gelişmeler profesyonel tercümanları, çeviri eğitimi almamış alaylı çevirmenleri, çeviri şirketlerini, mütercim tercümanlık öğrencilerini ve öğretim elemanlarını da etkilemiştir (Balkul ve Toptan, 2019). Ancak Proz’un 2012’de uyguladığı anketin sonuçlarına göre teknolojinin dâhil edilme süreci serbest çalışan çevirmenlerin çalışma performansını artırmıştır. Bu doğrultuda Schmitt, Gerstmeyer ve Müller (2016) çevirmenlik mesleği ile ilgili gelişmelere yönelik düzenli anket çalışmaları yapılmasının önemli olduğunu ifade etmektedir. Örneğin FASK’ın (2012) anket sonuçları incelendiğinde de öğrencilerin çevirmenlik mesleğinin geniş iş sahasının farkında olmadıkları için mezuniyetten sonra farklı alanlara yönelme isteği taşıdıkları dikkate çekmektedir. Mevcut araştırmanın anketleri (2015 ve 2019) incelendiğinde de

çevirmenlik mesleğine olan ilginin azaldığı görülmektedir. Öğrencilerin bölümü kazandıkları yıl çevirmenlik mesleğiyle alakalı farkındalıklarının yüksek olmasına karşın 4 yıllık eğitimin sonunda mesleğe olan ilgi azalmıştır. Sözlü çeviriye karşı ilgi azalırken yazılı çeviri isteğinin oranı da ciddi bir şekilde düşmüştür. Nitekim Budin'in listelediği dil endüstrisi çalışma alanları incelendiğinde çeviri etkinliğine yönelik yeni meslek alanlarının arttığı görülmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerle düzenli olarak kapsamlı anket çalışmalarının yapılması mesleğe olan ilginin azalma sebeplerini ortaya koymak açısından önemlidir. Çevirmen olarak çalışma ile bir çeviri işletmesi kurma isteğinin oranında yaşanan düşüşün sebepleri de araştırılmalıdır. Dil endüstrisi kapsamında düzenli toplantılar ve organizasyonlar gerçekleştirildiğinde paydaşlar arasında iletişimi artacak ve işbirliği arttığı sürece kurumlar arasındaki alışverişler ve ortak iş olanakları da büyüyecektir. Öte yandan dil endüstrisinin paydaşları arasında işbirliğinin görünürlüğü sağlandığı sürece, çeviri alanındaki yeni meslek oluşumları da ön plana çıkabilir. Nitekim bölüm tercihinde öğrencilerin çevresinden gelen olumsuz tepkilerin mezuniyet aşamasında da artması çevirmenlik meslek tanıtımının kamuoyu (örneğin, aile, yakın çevre) nezdinde yeterli olmadığını düşündürmektedir. Bu bağlamda çevirmenlik mesleğinin temel görevlerinin toplumsal düzlemde ne kadar bilindiği ayrıca tartışılmalıdır. Çünkü genel anlamda çevirmenin temel görevlerinin toplum tarafından bilinmediğini, yazılı ve görsel medyadan, daha doğrusu televizyondan, haberlerden, internetten ve iş ilanlarından gözlemlemek mümkündür. Başka bir ifadeyle Çeviribilim alanının dil endüstrisinin önemli bir paydaşı olduğuyla ilgili kamuoyunda yeterli düzeyde bir farkındalık bulunmadığı söylenebilir. Ayrıca çevirmenlik mesleği ile ilgili sosyal medyadan bilgi edinme oranının aile ve çevre faktörlerinden gelen bilgilendirme düzeyinden düşük olması, çevirmenlik mesleğinin sosyal medyada yeterince tanıtılmadığına işaret etmektedir. Bu doğrultuda yeni medya araçları üzerinden çevirmenlik mesleğinin çalışma alanlarıyla ilgili bir farkındalık oluşturulabilir. Ayrıca 4 yıllık eğitimin sonunda çevirmen adaylarının akademik kariyer isteğinde ciddi bir yükselişin görülmesi umut vericidir. Bu yükseliş, son dönemdeki ekonomik koşullar dolayısıyla akademisyenliğin bir iş kapısı olarak görülmesi ile izah edilebilir.

Mevcut araştırmanın anket sonuçlarından hareketle çevirmenlik mesleğinin geniş iş yelpazesine yönelik bir farkındalık oluşturulması gerektiği öne sürülebilir. Ancak akademi, bu farkındalığı yaratma noktasında tek başına yeterli değildir. Özellikle Türkiye'de dil endüstrisi, mütercim tercümanlık bölümlerine daha çok entegre edilmeli, işbirliği odaklı projeler ve platformlar geliştirilmelidir. Akademiden tam donamlı çevirmenler yetiştirmesi beklenmektedir. Devlet üniversiteleri, geneli itibarıyla teorik açıdan geniş bir bilgi birikimi sağlmasına rağmen uygulama boyutunda aynı başarıyı gösterememektedir. Bu noktada modern teknolojilerle donatılmış ekipmanların bulunmaması örnek gösterilebilir. Bu bağlamda dil endüstrisinin bileşenleri olan Çeviribilim, teknoloji ve eğitim bir sacayağı olarak düşünülmeli, bahsi geçen birimler arasında ortak çalışmalar artırılmalıdır.

Mütercim ve tercümanlık bölümlerinin tanıtım faaliyetleri yoğunlaştırılmalı, çevirmenlik

mesleğinin geniş bir iş yelpazesinin olduğu kamuoyuna duyurulmalıdır. Çevirmenlik mesleğinin sınırları netlik kazandıkça öğrencilerin bölümü bilinçli bir şekilde tercih etmesi sağlanacak ve ayrıca motivasyonları da artacaktır, bu gelişmeler de dil endüstrisine katkı sunacaktır. Dil endüstrisinin paydaşları arasında görünürlük sağlandığı sürece toplumun talep ettiği dil hizmetlerini yerine getirecek nitelikli elemanların yetiştirilmesi yoluyla ülke ekonomisine katkı sağlanacaktır.

Dil endüstrisinin paydaşları olan “Teknoloji, Çeviribilim ve Eğitim” ortak hareket ettiği takdirde, Türkiye’de çevirmenlik mesleğinin gelişmesine katkı sağlayabilir. Araştırmamızın literatür kısmında bahsi geçen ve dil endüstrisine yönelik çalışmalar yürüten şirketlerin faaliyetleri üzerine devlet destekli araştırmaların yapılması dil endüstrisinin mevcut durumunu ortaya koymak açısından önemlidir. IBISWorld Industry ve Common Sense Advisory gibi firmaların düzenli araştırmaları dil endüstrisiyle ilgili güncel veriler sunmaktadır. Pazar araştırması yapan firmaların hazırlanmış olduğu raporların yüksek maliyetli telif hakkı nedeniyle kamuoyuyla tam olarak paylaşılması, Türkiye’deki dil endüstrisine dair bütüncül bilgilere ulaşılmasını engellemektedir. Bu firmaların raporlarına erişme imkânının sağlanması, dil endüstrisinin dünyadaki nüfuz alanlarıyla ilgili gelişmeleri takip edebilmek ve eksikleri gidermek açısından önem arz etmektedir. Nitekim, Türkiye’de dil endüstrisine yönelik ciddi araştırma raporları bulunmamaktadır. Bu bağlamda 2015 yılında yayımlanan *Türkiye’de Çevirmenlik Mesleği Araştırma Raporu* dikkate değerdir. Rapora göre “Dünya genelinde çeviri sektörünün maddi boyutu 15 milyar dolar civarındadır. Son yıllarda değişen ve gelişen ilişkiler nedeniyle Türkiye’de çevirmenlik sektörü 5 kata yakın büyümüştür. Bugün çeviri sektörünün (piyasa değerinin) 500 milyon dolarlık kısmı özel sektöre ait olmak üzere AB müktesebatı ve kamuda gereken çevirilerle birlikte 800 milyon dolara ulaştığı tahmin edilmektedir” (İdare Geliştirme Başkanlığı, 2015).

Günümüzde dil endüstrisinin bir ülkeye ciddi bir kazanç sağladığı aşikârdır. Ancak daha belirgin sayılara ulaşabilmek için güncel çalışmaların yapılması, başka bir deyişle düzenli pazar araştırmalarının yapılması, dil endüstrisi paydaşlarının ortak paydada buluşmasını kolaylaştıracak ve paydaşlar arasında görünür bir işbirliği sağlayacaktır. Sadece pazar araştırmasına yönelik anket çalışmaları değil aynı zamanda çevirmen adaylarının temel beklentilerini öğrenebilmek için mütercim ve tercümanlık bölümünde okuyan öğrencilere yapılacak anket çalışmaları da artırılmalıdır. Özellikle mevcut sorunları tespit etmek, çevirmenlik mesleğinin ileride daha iyi bir statüye kavuşabilmesi için öneriler geliştirebilmek açısından önem arz etmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Ahmann, H. (2012). *Das Trägerische am Berufsbild des Übersetzers*. Berlin: Logos Verlag.
- Arıkan, R. (2018). Anket Yöntemi üzerine bir Değerlendirme, *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 97, 159.
- Balkul H.İ. ve Toptan, D.Ö. (2019). Proz.com Web Sitesi Örnekleminde SanalÇeviri Platformlarındaki İş Akışının Çeviri Eylemi Kuramı ÇerçevesindeDeğerlendirilmesi, *International Journal of Languages Education and Teaching 2 (7)*, 222-235.
- Budin, G. (2016). Berufsziel Übersetzen und Dolmetschen M. Kadrić ve K. Kaindl (Ed.), *Arbeiten in der Sprachindustrie* (s.182-200). Tübingen: A. Francke Verlag.
- Dabić, M. (2018). Übersetzen und Dolmetschen: Berufsbilder, Arbeitsfelder, Ausbildung, Ein- und Ausblicke in ein sich wandelndes Berufsfeld der Zukunft, 70 Jahre, L. N. Zybatow ve A. Petrova ve A. Stauder ve M.Ustaszewski (Ed.) *Übersetzen und Dolmetschen Rollenbilder, Arbeitsfelder, Implikationen für den Unterricht* (s. 211-228). Innsbrucker Institut für Translationswissenschaft, Peter Lang.
- Karakaya, Ş. (1997). Dil, Teknoloji ve Gelecek, *Ekev Akademik Dergisi*, 1(1), 237-241.
- Kurultay, T. (2014). Çok Dilli Kaynaklarda Uluslararası Standartlaştırma Çalışmaları – Uygulamalı Çeviribilimin Gerekliği Üzerine, *Çeviribilim Okumaları*, İstanbul Üniversitesi, 103-118.
- Özkaya, E. (2010) Avrupa Dil Endüstrisi Derneği İstanbul’daydı. *Çeviribilim Online Dergisi*. Erişim adresi: https://ceviribilim.com/author/eozkaya/https://www.academia.edu/23948883/Avrupa_Dil_End%C3%BCstirisi_Derne%C4%9Fi_%C4%B0stanbuldayd%C4%B1_01.05.2021
- Öztürk, A. (2017). Modern Dil Teorileri ve Toplumsal Dizayn (Politik Dil Sosyolojisine Giriş), *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6 (7), 11-31.
- Özyeşil, Z. (2011). *Öz Anlayış ve Bilinçli Farkındalık, Self Compassion & Mindfulness*, İstanbul: Maya Akademi Yayınları.
- Risku, H. (2009). *Translationsmanagement, Interkulturelle Fachkommunikation im Informationszeitalter 2*. Baskı, Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Schmitt, P. A. ve Gerstmeyer, L. ve Müller, S. (Ed.). (2016). *Übersetzer und Dolmetscher – Eine Internationale Umfrage zur Berufspraxis*, Berlin: BDÜ Fachverlag.
- Schopp, F. J. (2012). “Sprachberufe” in Bewegung? Bemerkungen zum Begriff der Professionalität und zu aktuellen Entwicklungstendenzen im Translationswesen, Nissilä, N. & N. Siponkoski (toim.) *Kielet liikkeessä, Språk i rörelse, Languages in Motion, Sprachen in Bewegung*. VAKKI-symposiumi XXXII 11.12.2012. VAKKI Publications 1. Vaasa, 323-334
- Şimşek, N. (2014). *Farkındalık Bilinci*, Ankara: Akçağ Yayınları,
- Şahin Hisli, N. ve Yeniçeri, Z. (2015). “Farkındalık” Üzerine Üç Araç: Psikolojik Farkındalık, BütünleyiciKendilik Farkındalığı ve Toronto Bilgece Farkındalık Ölçekleri, *Türk Psikolojik Dergisi*, 30 (76), 48-67
- Tokalak Baltacı, F. (2016) Fransızca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı Öğrencilerinin Bölümlerine İlişkin Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Turkish Studies*, 11 (3), 2209-2224

İnternet Kaynakları

- Globalization and Localization Association: GALA Global. Erişim adresi: <https://www.gala-global.org/>, 01.05.2021

- Language industry platform: LIND. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/info/departments/translation/language-industry-platform-lind_en, 01.05.2021
- Proz.com Freelance translators & Translation companies ProZ.com. Erişim adresi: <https://www.proz.com/01.05.2021>
- Ölçme, Seçme ve Yerelleştirme Merkezi (ÖSYM). Erişim adresi: <https://www.osym.gov.tr/TR,19226/2020-yuksekokretim-kurumlari-sinavi-yks-kilavuzu.html> 01.05.2021
- Transforum, Transport 2050 Erişim adresi: <http://www.transforum-project.eu/de/transforum.html> 01.05.2021
- Türkiye’de Çevirmenlik Mesleği Araştırma Raporu, güncellenmiş 2. Versiyon. İdare Geliştirme Başkanlığı. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/14033160-Turkiye-de-cevirmenlik-meslegi.html>, 01.05.2021

Yağ Tulumu: Bir Dönüşümün Sosyolojik Boyutu

Yağ Tulumu: The Sociological Dimension of a Transformation

Elif Batu¹

öz

Bu çalışma, Guy de Maupassant'ın ilk başyapıtı olan *Boule de Suif*'in Türkçedeki dönüşümü bağlamında eserin farklı bir okumasını sunarken, sosyolojik koşullar ile çeviri olgusu arasındaki ilişkileri de ortaya koymayı amaçlamaktadır. Diğer bir deyişle, *Boule de Suif*'in çizgi roman olarak *Yağ Tulumu*'na dönüşümünü sosyolojik yaklaşımın bakış açısıyla ele almak amaçındadır. Çalışma, Itamar Even-Zohar'ın "çoğuldizge", "merkez-çevre ilişkileri" ve "kültür repertuarı" kavramlarını açıklamakta ve bu kavramlar doğrultusunda çevirinin Türkiye'deki ve Türk toplumundaki anlamını, önemini vurgulamaktadır. Ortaya çıkışını ve yapısını açıkladıktan sonra, genel olarak çizgi romanların sosyo-kültürel yönleri hakkında özlü bilgi vermektedir. Yazarına dair özet bilgi vermekle birlikte, *Boule de Suif*'in dönüşümünün ana nedeni olarak görülebilecek olan içeriğine odaklanarak, metnin hem toplumsal hem de evrensel yönlerine ve Yağ Tulumu'nun küresel çağın popüler kültüründeki işlev ve önemine işaret etmektedir. Maupassant'ın *Boule de Suif*i üzerine Türk dilindeki az sayıda, ender çalışmalardan biri olmasını sağlayan özellikleri açısından da bu eserin, ayrıca ilgi çekici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Çeviribilim, çoğul dizge kuramı, çizgi roman, *Boule de Suif*, *Yağ Tulumu*

ABSTRACT

This study investigates the relationship between sociological conditions and the fact of translation while also offering a novel reading of *Boule de Suif* by Guy de Maupassant in relation to its transformation into Turkish as *Yağ Tulumu* in the form of comic book adopting a sociological perspective. This study investigates the idea of the literary poly-system, relations between the center and periphery, and the culture repertoire, drawing on Itamar Even-Zohar. It explores the meaning and importance of translation in Turkey and Turkish society in relation to these notions. It describes the socio-cultural aspects of the medium of comics in general after discussing its emergence and structures. The social and universal aspects of *Boule de Suif* are examined by focusing on contents that can be seen as the genesis of the transformation of the text. It also outlines the function and importance of *Yağ Tulumu* in popular culture in the global age and; at the same time, it provides brief information on the famous author of the text. This is one of the few studies on Maupassant's *Boule de Suif* in Turkish.

Keywords: Translation studies, theory of literary poly-system, comics, *Boule de Suif*, *Yağ Tulumu*

¹Istanbul, Türkiye

ORCID: E.B. xxxx-xxxx-xxxx-xxxx

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Elif Batu (Dr.),

Istanbul, Türkiye

E-mail: elifbatu@windowslive.com

Başvuru/Submitted: 08.04.2021

Revizyon talebi/Revision requested:
04.05.2021

Son revizyon/Last revision received:
19.05.2021

Kabul/Accepted: 24.05.2021

Atıf/Citation: Batu, E. (2021). Yağ Tulumu: Bir Dönüşümün Sosyolojik Boyutu. *Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 14, 89-104. <https://doi.org/10.26650/iujts.2021.14.0005>

EXTENDED ABSTRACT

This study analyzes the conditions under which and for what purposes translations are conducted, from a sociological point of view through a focus on the example of the transformation of *Boule de Suif*, Maupassant's first masterpiece, into *Yağ Tulumu* in Turkish, drawing attention to the meaning and importance of this transformation in the sociological context. However, in the examination of the work, a product-oriented approach was taken in preference to a process-oriented one; the work is handled along the axis of its essence and content rather than that of its form and structural features. Because a translation comes into being within a relationship to the social and cultural environments in which it is produced and read, this study adopts Itamar Even-Zohar's theory of literary poly-system and it also uses the concepts of center and periphery relations and cultural repertoire to clarify some facts in Turkish literary history. After briefly noting the development of the role of translation in Turkish culture and literature in its chronological development, the study examines how a new culture was deliberately created in Turkish history in the 1930s and how the translation movement begun at this direction could serve as an example for the theory of literary poly-system. The birth of the medium of comics, its structure and genres, and the ways in which it functions are presented. Moreover, its place and function in popular culture in the global age, together with the related social and cultural aspects, are also shown. Information on Guy de Maupassant and his work *Boule de Suif* is involved, including discussion of the life and identity of the author and his method and writing style. The translation of *Boule de Suif* into Turkish is explained, and the facts that have caused its change of genre and language to a comic book in Turkish under the title *Yağ Tulumu* are discussed. The content of the work in relation to both its transformation and its universal appeal is described. The plot, the characters, and the key details are highlighted. At the end of the study, it is made clear that no act of translation can occur casually or randomly. The introduction and circulation of translations also continues in line with certain social, ideological, and political goals along with the major translation movements that have been initiated for determined reasons, such as creating a new language, culture, and literature, as in the example of Turkish history. Thus, translation fulfills its task through products preferred within popular culture in the current global age, which are easy to access and have immediate impact on people. If it is accepted that visuality has a strong and permanent effect on human perception, the importance of the comic in this century as a genre with both literary and visual qualities becomes clear. Because mass media and art, including comics, are usually no considered apart from their social and cultural context, it is easy to conclude that are produced for political and ideological purposes as well as for economic ones. In this context, the transformation of the literary classics can be more clearly seen. To put it another way, a summary of the aims and justifications of this movement of classical works shows itself when the reasons for the transformation of *Boule de Suif*, the first masterpiece of Maupassant, into *Yağ Tulumu* are

explored. Because the universal nature of the story lends itself to being used as a tool to awaken social consciousness, the work was made into a comic, one of the most effective and common tools of popular culture. Thus, when the type and qualities of the *Yağ Tulumu* are evaluated, it can be seen that it serves a counter to the dominant, hegemonic ideology. This study also suggests that comics containing picture and visual content can be used to awaken and enlighten public opinion, in contrast to the previous use by the upper classes who were able to manage illiterate lower classes using images in accordance with their own ends.

Yağ Tulumu: Bir Dönüşümün Sosyolojik Boyutu

Her olgu içinde bulunduğu koşullara bağlı olarak varlık bulmaktadır. Doğa olaylarının sebep ve sonuç bağlamında gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda sanat yapıtları ve çeviriler gibi insan ürünlerini de aynı bağlamda değerlendirmek olasıdır. Çevirilerin neden, hangi koşullarda ve hangi amaçlarla gerçekleştirildiğini çözümlemenin hem çevrilen özgün yapıtların hem de çeviri ürünlerin yerini ve değerini saptamanın ön koşulu olduğu söylenebilir.

Bu çalışma, en sevilen klasik öykücülerden birinin yine en sevilen yapıtlarından belki de en önde geleninin, Maupassant'ın ilk başyapıtı *Boule de Suif*'in *Yağ Tulumu*'na dönüşümünün sosyolojik boyutuna dikkat çekmek amacıyla yapılmıştır. Zira eser, tüm zamanlara hitap edebilmeyi ve sayısız dillere çevrilmeyi başardığı gibi, Türkçe'ye bütüncül bir değişim de geçirerek farklı bir türde, bu defa çizgi roman formunda, yeniden girmiştir. *Boule de Suif*'in *Yağ Tulumu*'na dönüşecek kadar beğenilmesinin, tercih edilmesinin nedenleri ve özgün haliyle birlikte, çizgi roman formunun da ayrıca önemi küresel çağın toplumsal ve kültürel koşulları bağlamında değerlendirilecektir. İnceleme gerçekleştirilirken süreç odaklı değil, ürün odaklı bir yaklaşım benimsenecektir. Ürün ise biçiminden ve yapısal özelliklerinden çok, özü, içeriği ekseninde ele alınacaktır.

Araştırmanın ilk bölümünde, yöntemsel yaklaşım kapsamında Itamar Even-Zohar'ın geliştirdiği çoğuldizge kuramındaki merkez-çevre ilişkileri, kültür repertuarı ve çevirinin Türkiye'deki ve Türk toplumundaki anlam ve önemi ele alınarak, çizgi romanın genel anlamda toplumsal ve kültürel yönü vurgulanacaktır. Ayrıca, eserin yazarına da yer verildikten sonra *Boule de Suif*'in içeriğine ve evrensel yönüne (dönüşümünün ve dolaşımının nedeni olarak görülebilecek kilit noktanın burada olduğu düşünülebilir) değinilerek, *Yağ Tulumu*'nun küresel çağın popüler kültürdeki işlevi ve önemi incelenecektir.

Amaç ve Yöntem

Çeviri hem bir edim hem de bir ürün olarak değerlendirildiğinde sosyal bağlamdan ayrı düşünülemez. Çeviri ediminin, çevirinin türü ve aşaması ne olursa olsun belli bir topluma ait bir birey tarafından gerçekleştirildiği açıktır. “Çeviri olgusunun kendisi de çevirilerin seçimini, üretimini, dağıtımını ve bunlara paralel olarak çevirinin kendine ait stratejilerini de belirleyen sosyal kurumlarla doğrudan bağlantılıdır.” (Wolf, 2007: 1) Diğer bir deyişle, çeviri üretildiği ve okunduğu sosyal ve kültürel ortamlarla ilişkisinin sonucunda var olmaktadır (Venuti, 1995: 18).

Bu çalışmada, çeviri olgusu ve çeviri ürünler söz konusu olduğundan, ilk olarak ‘çoğul dizge kuramı’na yer verilmektedir. Yapıtların çeviri yoluyla taşınmasının nedenlerini açıklamak için edebiyatı çok yönlü bir çoğul dizge olarak ele aldığı kuramında Itamar Even-Zohar, edebiyat çoğul dizgesi içindeki merkez-çevre ilişkilerine ve kültür repertuarı kavramlarına dikkat çeker. Çeviri edebiyatı da çoğul dizgenin içindeki dizgelerden biri olarak görür ve bir ana dizgenin içine çeviri edebiyatın girmesine ve orada merkezi konumda bulunmasına, hedef edebiyatın

repertuarındaki boşluklar, eksiklikler nedeniyle geri planda (çevre konumunda) olmasını neden gösterir. Even-Zohar'ın repertuar kavramıyla işaret ettiği, herhangi bir kültürel ve yazınsal ürünün hem ortaya çıkarılmasını hem de kullanımını yöneten kurallar ve materyaller bütünüdür; yani yazınsal faktörler, sözlük ve dilbilgisiyle birlikte çeviriler de dâhil olmak üzere tüm kültürel ürünleri meydana getiren sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerdir (1990: 17, 39, 40, 47, 207).

Çeviriyi sosyal bir eylem olarak gören André Lefevere de yazınsal ve kültürel metinlerin hem telif hem de çeviri yoluyla üretimi sürecinde doğrudan belirleyici rol oynayan sosyal güçlere işaret eder. Belirli bir ideolojiyle hareket eden, alanla ilişkili bireyleri, toplulukları ve kurumları himaye ederek yöneten bir sistemden söz eder. Çeviri yoluyla taşınmanın sosyal boyutunu açıklayan Lefevere, Pierre Bourdieu'nün 'kültürel sermaye' ve 'ekonomik sermaye' kavramlarını da ele alarak görüşlerini temellendirir. Çevirilerin kültürden kültüre olduğu kadar, belli bir kültürde de kendi içindeki dağıtımında hem itici güç hem de taşınılan, dağıtılan faktör olarak kültürel sermayeyi görür. Çevirilerin en son durumunu belirleyen etkenin ise ekonomik sermaye ve onu elinde tutan, yazınsal sistem içinde ayrıcalıklı konuma sahip birey ve kurumlar olduğunu söyler (1998: 41, 48).

Lawrence Venuti'nin vurguladığı gibi, çeviri; farklı kültürler için üretilen ideolojik temelli kimlikleri oluşturabilen ve de eleştirebilen, hedef dildeki ve kültürdeki değerleri ve geleneksel ölçüleri doğrulayabilen ya da onlara karşı çıkabilen bir olgudur (1995: 19). Almanya'daki Nazi rejimi sırasında çeviri alanında hüküm süren baskı ve sınırlamalarla çeviri olgusunun, çevirmenlerin ve çeviri üretiminin egemen ideolojiyi destekleyen bir araç konumunda bulunması (Wolf, 2007: 15), Venuti'nin bu sosyolojik boyutlu çeviri tanımına bir örnek niteliğindedir. Ayrıca, bu durum, Pierre Bourdieu'nün bir kültürel ürünün başarısının, onun belli bir toplum içindeki konumuna ve değerine bağlı olduğu yolundaki tespitine de örnek teşkil eder niteliktedir (Wolf, 2007: 16).

Bulgular

Türk Kültüründe ve Edebiyatında Çevirinin Yeri

Eldeki verilere göre, ilk Türkçe'ye çeviriler 9. yüzyılda Uygur Türklerinin Budizm'le ilgili metinleri Türkçe'ye çevirtmeleriyle başlamıştır. Aynı zamanlarda Selçuklu Türklerinin de dini, felsefi, bilimsel ve yazınsal eserleri Arapça ve Farsçadan çevirttikleri bilinir (Gürsel, 1995: 321). Türk dilindeki ilk resmi çeviri etkinliği III. Ahmet (1703-1730) döneminde yirmi beş üyeli bir çeviri kurulu oluşturularak başlatılmıştır. Bu kurul, hepsi Arapçadan olmak üzere çeşitli tarih kitaplarını ve Aristoteles'in *Fizik*'ini çevirmiştir (Gürsel, 1995: 320).

1839 yılında Tanzimat'la birlikte batılılaşmanın resmen başlaması büyük çaplı çeviri etkinliklerinin de başlamasına yol açtı. Bu dönemden itibaren büyük bir çoğunluğu Fransız olmak üzere Batı yazınından eseler Türkçeye çevrilmeye başlandı (Karantay, 2008: 48, 49).

Örneğin, 1880-1896 yılları arasındaki on altı yılda Goncourt Kardeşler, Alphonse Daudet, Emile Zola ve bu incelemeye konu olan yapıtın yazarı Maupassant gibi realist ve natüralist yazarlardan çeviriler yapıldı (Kudret, 2008: 21).

Ancak en verimli çeviri etkinlikleri Cumhuriyetin ilanı ile ve Atatürk devrimleriyle yeni Türk dilinin ve kültürünün oluşmaya başladığı dönemde görülmeye başladı. Bu dönemde yayıncılığa özel bir önem verilerek, 1939 yılında Birinci Türk Neşriyat Kongresi toplandı. Dönemin yayıncılığının içinde bulunduğu durumun ve yayıncılığın sonraki dönemlerde izleyeceği yolun saptanması, yayınlanacak telif eserlerin ve çevrilecek yapıtların bir program dâhilinde belirlenmesi planlandı (Tahir Gürçağlar, 2008: 37).

Çeviri etkinliklerine yönelik böyle girişimlerin doruk noktasına ulaşması ise 1940'ta Tercüme Bürosunun kurulması ile gerçekleşti. Dönemin milli eğitim bakanı Hasan Ali Yücel önderliğinde başlatılan çalışmalarda Batı klasiklerinden oluşan bir liste hazırlandı ve Tercüme Bürosundan beklenen listedeki kitapları çevirmenlere dağıtmak, çevirileri denetlemek ve yayın işlerini planlı programlı bir şekilde yürütmektir. Tercüme Bürosunun görevlerinin de gösterdiği gibi, çeviri konusundaki beklentiler ve tavırlar netti. Çeviriye yüklenen ana işlevler Türk dilini zenginleştirilmesi ve batı kültürünü aktararak eğitici bir görev üstlenmesiydi (Tahir Gürçağlar, 2008: 38, 39).

Cumhuriyetin ilk yıllarından ve özellikle de 1928'deki Harf Devrimi'nden sonra yalnızca resmi değil, özel yayıncılığın da devletten mali destek gördüğü bilinmektedir. Devlet himayesi üç boyutlu bir olgudur: İdeolojik boyut, ekonomik boyut ve statü boyutu. İdeolojik boyut biçim ve konu seçimini ve de geliştirilmesini destekleyebilen ya da kısıtlayabilen boyuttur. Ekonomik boyuttan kasıt, yazar ve çevirmenlerin hamiye bağımlı olmaları durumudur. Statü boyutunun anlamı ise himaye altında olmanın belli bir yaşam tarzı ve statü simgesi haline gelmesidir. 1930'lar Türkiye'sinde çeviri ve yayın alanında devlet himayesinin tüm bu üç boyutta da sürdüğü ve Tercüme Bürosu'nun da bu himayenin bir uzantısı olarak ortaya çıktığı bilinmektedir (Tahir Gürçağlar, 2008: 40).

Görülüyor ki, başlatılan çeviri hareketiyle Batı kültüründen eserleri Türkçeye kazandırmak ama bununla birlikte ulusal kültürün oluşumuna da katkıda bulunmak amaçlanmıştı. Diğer bir deyişle, yeni Türkiye Cumhuriyeti için ithal yoluyla yeni bir edebiyat ve kültür repertuarı oluşturulması ve zaman içinde de bu repertuarın ulusal bir repertuvara dönüşmesi planlanmıştı. Bu çeviri hareketi bilinçli ve planlıydı; tabandan oluşan bir hareket değildi. Dönemin diğer kültürel girişimleri gibi, bu hareket de doğrudan devletin oluşturduğu bir himaye sistemi içinde var olmuştu (Tahir Gürçağlar, 2008: 41, 42).

Türk tarihinde planlanarak oluşturulan bir kültür ve başlatılan çeviri hareketinin, Şehnaz Tahir Gürçağlar'ın da belirttiği gibi, Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramına örnek teşkil eder nitelikte olduğu söylenebilir. Even-Zohar'a göre, devingen ve değişken kültür çoğuldizgesinde gerçekleşen değişimlerin tamamı rastlantısal ve kendiliğinden değildir, bilinçli ve planlı bir çabanın ürünü de olabilir. Kültürü oluşturulan repertuarın bazı kişi ve kurumlarca yeniden

yapılandırıldığı dönemler görülebilir. Bu, mevcut repertuarın kısmen değiştirilmesi, geliştirilmesi şeklinde olabileceği gibi repertuarın tamamen değiştirilip yerine bir yenisinin oluşturulması yoluyla da gerçekleşebilir. Oluşturulan yeni repertuarlar ya icat edilerek özgün bir biçimde ya da dışarıdan ithal edilip özüm senerek meydana getirilir. Ancak, özellikle edebiyat çoğuldizgesi düşünüldüğünde özgün yaratımın oldukça zor ve uzun bir süreç olduğu, bunun yerine diğer kültürle ait repertuarların benimsenip hedef kültüre uyarlanmalarının daha kolay bir yöntem olduğu ortadır. Bu ithal yönteminde birincil görev de çevirilere düşer. Planlı çeviri hareketlerinde çevirmek üzere seçilen metinler ve bunların çevriliş biçimleri, oluşturulmak istenen kültür repertuarını belirgin derecede yansıtır (2008: 43). Even-Zohar'ın varsayımına göre tekrar ifade edilecek olursa; çeviri edebiyat 'merkez' konumunda olduğunda çoğuldizgenin merkezinin biçimlendirilmesine etkin olarak katılıyor demektir. Böylelikle, çeviri edebiyat büyük ölçüde yenilikçi güçlerin bir parçasıdır (Paker, 2008: 28). Türk tarihinde de özellikle 1940 sonrası çeviri hareketiyle gerçekleşenin bu olduğu söylenebilir.

Elbette, Türkçeye çeviriler 1966 yılının sonuna dek varlığını sürdüren ve bini aşkın yapıt üretip yayınlayan Tercüme Bürosu (Karantay, 2008: 52) ile sınırlı kalmamıştır. Yine bir kültür repertuarı oluşturacak boyutta yeni bir çeviri hareketi meydana gelmemiş olsa da, çok sayıda resmi ve özel yayınevleri ve kitle iletişim araçları tarafından gerçekleştirilen çeviriler, küresel ortak kültürün oluşumunda vazgeçilmez bir araç ve çağdaş popüler kültürün ayrılmaz bir parçası olarak varlığını sürdürmektedir.

Çizgi Roman ve Toplumsal-Kültürel Yönü

Çizgi Roman

En genel anlamda tanımlanacak olursa, Levent Cantek'in saptamalarından hareketle, çizgi roman metin ve resim gibi birbirinden çok farklı iki olgunun belli bir kurgu çerçevesinde birleştirilmesiyle oluşan bir yazın ve anlatım sanatıdır. Yüksek oranda görsellik içeren bu yazılı metin türü de bütün yazımsal metinler gibi anlatımsallık ve yaratıcılık özellikleri göstermektedir. Ancak, bir resim ve metin bileşiminden çizgi roman olarak söz edebilmek için bu ürünün basılı olması da gerekir (2012: 21, 22). Cantek'in ilettiği üzere, çizgi roman çizgi bantın gelişmesiyle var olmuş bir tür olsa da bu ikisi arasında önemli farklılıklar bulunduğunu da ayrıca hatırlamak gerekir. Çizgi romanın öncelikle, kendi iletişim araçlarını yaratarak çizgi banttan ayrıldığı söylenebilir. Çizgi bantlar çoğunlukla gazete ve dergilerin bir köşesinde yer alarak gündelik ve mizah ağırlıklı bir içerikle varlığını sürdürürken, çizgi romanlar dergi-albüm ve kitap formlarında basılarak, yalnızca onun başarısına bağlı bir ticari beklentiyle bir sonraki sayının satın alınmasını sağlayacak ilgi ve merakı sürdürmeye çalışarak var olur. Çizgi bantlar yalın ve güncel bir temayla sınırlıyken, çizgi romanlar çok daha genel, evrensel veya ulusal anlamlar barındırır (2012: 22-27), böylelikle ideolojik ve politik anlamda da daha önemli bir işleve sahiptir.

Çizgi romanın, gelişim döngüsünü tamamlayıp bugünkü son şekline ulaşırken iki ana türde oluştuğunu de belirtmek gerekir: Kahraman Çizgi Romanı ve Yaratıcı Çizgi Romanı. Yine Cantek'in işaret ettiği gibi, Kahraman çizgi romanları herhangi bir anlatıyı çizgi roman teknikleriyle iletmek üzerine kuruludur. Anlatılar genellikle aksiyon kurgusuyla yansıtılır ve aralara kurguyu desteklemek ve eğlendiriciliği arttırmak amacıyla mizah öğeleri serpiştirilir. Burada öyküyü anlatan kişinin okur için önemsiz olduğu söylenebilir; ağırlık macera ve aksiyon içeren anlatı üzerindedir. Kahramanlar, sıradan insanlar, iyiler ve kötüler olmak üzere üç ana gruba ayrılır ve aralarındaki ilişki son derece belirgindir. Bu özellik okurun kahramanlarla ve sunulanlarla özdeşleşmesini kolaylaştırır (2012: 27, 28). Böylece, bu tür çizgi romanların politik ve ideolojik kontrol, etki veya propaganda aracı olarak kullanılmaya daha yatkın oldukları düşünülebilir. Yaratıcı çizgi romanları ise, daha çok 1960'lı yıllarda çizgi romanın artık bir sanat kimliği kazandığı dönemlerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Cantek, belli bir yaratıcının yaptığı olan bu tür çizgi romanlarda karakterlerin ve öykülerin ağırlıkla gerçek yaşamla örtüşmekte olduğunu vurgular. Karakterler, klasik çizgi roman kahramanlarına özgü süper, doğaüstü ve fantastik özellikler taşımazlar; aksine, insana özgü her türlü davranışı sergilerler. Vurgu da olay örgüsü üzerine değil anlatıcı ve / veya karakterler üzerindedir. Çeşitli yabancılaştırma etkilerinin kullanımıyla okurun kendini karakterlerle ve öykülerle özdeşleştirmesi engellenmeye çalışılır. Ancak, son dönemlerde bu iki farklı tür arasındaki keskin sınırlar giderek ortadan kalkmakta ve türler birbirine yaklaşmaktadır. Özellikle de kahraman çizgi romanlarındaki 'süper kahraman', 'kusursuz kahraman' imajının bu yönde önemli değişimler geçirdiği ve gerçekçilik kazandığı görülmektedir (2012: 27-29).

Çizgi Romanın Toplumsal-Kültürel Yönü

Kültürel bağlamda düşünüldüğünde, çizgi romanların popüler kültürün ürünlerinden (araçlarından) biri olduğu söylenebilir. En genel anlamda, geniş halk kitleleri tarafından yaygın olarak kullanılmakta olan ve hızlı değişen, geçici nitelikli bir kültürü ifade eden popüler kültür, öncelikle gündelik yaşama özgü olan ve kısa süreli, değişken ve kolay tüketilen öğeleriyle varlığını sürdüren bir kültürdür. Cantek'in de belirttiği gibi, iletişim çağından önceki popüler kültürün hedef kitlesi, endüstri devrimi sonrası köyden kente göç eden ve üretimin tüm yükünü sırtlayan emekçiler sınıfıdır. Televizyon ile başlayan, internet ile doruğa ulaşan günümüz iletişim çağında ise artık tüm toplumsal sınıflara ait bireyler yaygın, küresel bir popüler kültürün ve onun ürünlerinin etkisi altındadır (2012: 18, 19).

Bu noktada, popüler kültür ile yönetici sınıf arasındaki ilişki görünür hale gelir. Günümüzde bireyler hem iletişim devrimiyle iyice güçlenen medyanın hem de küresel kapitalist sistemin dayattığı ekonomik kaygılar nedeniyle yoğun baskı altındadır. Bu durum da insanları, nesnel doğaları gereği ucuz, kolay tüketilebilir ve kolay erişilebilir olan popüler kültür ürünlerine eğilimli, hatta muhtaç hale getirmektedir. Bireyler bu ürünlerle oyalanarak, bir anlamda uyutulup, uyuşturularak var olan düzenin dayattığı yaşamlarını sürdürmeye devam ederler. Sonuçta bu ürünlerle sağlanan geçici rahatlamının bireye, yaşamakta olduğu gerçek dünyanın

koşullarını sorgulayıp onları değiştirmeye kalkışmaktan çok daha kolay bir seçenek sunduğu ortadadır. İnsanların gerçekler karşısında çaresiz hissettiklerinde kaçışlara yöneldikleri ve ikonlara (yaratılmış figürlere) sığındıkları bilinmektedir (Cantek, 2012: 18-20).

Popüler kültür ürünlerinin egemen güç ve yönetici sınıfı tarafından kullanıldığı hem eğlence hem de kontrol aracı olma görevlerini yine sürdürmekle birlikte bugün artık bağımsız bir sanat dalına dönüşmüş bulunan çizgi romanın, Cantek'in belirttiği üzere, mağara resimlerine ve orta çağ kiliselerine dayanan temelleri göz önüne alındığında da kendini gösterir. Resmin insanların okuma yazma bilmedikleri çağlarda anlamayı ve anlaşılmayı sağlamak amacıyla kullanıldığı bilinir. Ortaçağa gelinip sınıf farklılıkları oluştuğunda, hala büyük bir çoğunluğu okuma-yazma becerilerinden yoksun olan halkın karşısında yönetici azınlığın okur-yazarlık gibi kendilerini farklı, ayrıcalıklı ve tekelleştirici kılan özelliklerinin altını çizer nitelikte eylemlerde bulunduğu da eldeki bulgularla sabittir. Örneğin, dini ayinler halkın günlük konuşma dilinden farklı bir dilde yapılmaya başlanır. Kilise duvarlarına kolay anlaşılabilir ve çabuk etki yaratan resimler yaptırılır. Ünlü ressamlar tarafından yapılan bu resimler çeşitli kopyalama yöntemleriyle giderek tüm kiliselere yayılır. Üst sınıflar halkı kontrol edebilmek için resmi ve görselliği bir araç olarak kullanmışlardır. Çünkü üst sınıfların dünya görüşüne ve seçkin niteliklerine hitap edebilen yazıya karşın, görselliğe dayalı araçlar halkın görüşüne ve diline hitap etmeye daha elverişlidir. Matbaanın keşfinden ve yaygınlaşmasından sonra, resimlerin basılı ürünler olarak halka ulaşımı daha da kolaylaşmıştır. Kilise de insan bilincinde yazıdan daha etkili olan resmi bir propaganda ve eğitim aracı olarak kullanmıştır (2012: 17, 18). Dolayısıyla, resimli olması nedeniyle diğer edebiyat ürünlerine oranla daha kolay anlaşılır ve daha eğlendirici olduğundan daha büyük kitlelerce tercih edilen çizgi romanın günümüzdeki bu halini almasında belki de en büyük etkenin, orta çağ kilisesinin cahil halka Hristiyanlığı öğretmek için kullandığı, yazı da içeren resimli propaganda kâğıtları olduğu söylenebilir.

Ancak, popüler kültür ürünlerinden ve çizgi romandan iktidarı elinde bulunduranlar kadar buna karşı çıkanların da yararlanabileceği hatırlanmalıdır. Bu nedenle, çizgi romanlar popüler kültür içinde değerlendirilirken tümüyle egemenlerin veya tümüyle muhaliflerin amaçlarına hizmet ettiği yolunda bir genellemede bulunmak olası değildir. Yalnızca, çizgi romanların hedef kitleye, çoğunlukla da gençlere ulaşmada en hızlı ve etkili araçlardan biri olduğu savunulabilir. Çizgi romanların, özellikle de iletişim çağı öncesi dönemlerde, hedef kitleye hızlı ve etkili bir biçimde ulaşabilme aracı olarak değişik dönemlerde, farklı zümreler tarafından farklı amaçlarla kullanıldığı söylenebilir. Diğer bir deyişle, çizgi romanlar farklı tarihsel dönemlerdeki farklı politik durumlara göre farklı yaklaşımlar ortaya koyabilmektedir. Çizgi roman doğası gereği kolay tüketilebilen, basit ve net göndermeler içeren ve popüler kültürün hedef kitlesi için rahatlıkla erişilebilen bir konumda bulunduğu için bu türün yalnızca, egemen gücün bir propaganda ve kontrol aracı olarak değerlendirilmesinin yanlış olacağı unutulmamalıdır. Üstelik her ne kadar bu tür amaçlara hizmet etse de, çizgi romanın nihai alınması ve etkileri yine okura bağlıdır. Yapıtın iletisi okurda tamamlanır, okurun da bu

karşılıklı iletişime etkin (aktif) olarak katılması gerekir. Çizgi roman aracılığıyla sunulanlar bir anlamda okur ile yeniden kurgulanır. Oysa popüler kültürün diğer araçlarından sinema ve televizyon gibi kitle iletişim araçları karşısında okur ya da izleyici çizgi romana kıyasla daha edilgen (pasif) bir konumdadır. Bu nedenle, sinema ve televizyon gibi araçların kitleleri yönlendirmekte çok daha güçlü ve etkili olabildikleri, çizgi romanın bu araçların yanında daha masum kaldığı söylenebilir.

Guy de Maupassant ve *Boule de Suif* (Yağ Tulumu)

Guy de Maupassant

Fransız gerçekçileri arasında yapıtları Emile Zola'dan sonra en çok baskı yapan ikinci gerçekçi ve doğalcı yazar olarak anılan Guy de Maupassant'ın (1850 – 1893), zamanında olduğu kadar şimdilerde de dünya genelinde en çok sevilen kısa öykü yazarlarından biri olarak klasikleştiği bilinmektedir.

Kırk üç yıllık kısa ömrüne altı roman, üç yüz kadar kısa öykü, yolculuk-gezi anıları ve gazete makaleleri sığdıran yazar, başarısının büyük ölçüde, ustası ve yakın dostu Flaubert'den aldığı eğitimden kaynaklandığını sıklıkla dile getirmekten çekinmemiştir. "Tüm duyarlılığını, sanatın bir sabır işi olduğu bilincini ve 'biçem gibi olmayan biçem' inin oluşmasını" (İnce, 2001: 211) Flaubert'e borçlu olduğunu belirtmiştir.

Maupassant'ın öykülerinin bu çağa dek uzanan böyle bir beğeniyi nasıl elde ettiği irdelendiğinde ilk göze çarpan, yapıtlarına egemen olan çok yönlülük olur. Doğduğu topraklardaki günlük yaşamın dramlarını, yakından tanıdığı Normandiya'lı köylüleri, balıkçıları, yerli esnafı, onların geçim sıkıntılarını, yoksulluklarını, kurnazlıklarını, dalaverelerini, küçük hesaplarını, doğayı ve denizi olduğu kadar, kenti, kent soylularının çıkarıcılıklarını, bencilliklerini, önyargı ve takıntılarını ince bir alayla anlatır (İnce, 2001: 211). Yetkin sanatında çok yönlülükle birlikte, yüklü bir gözlem birikimi, insan ruhunun en gizli yönlerini dahi açık edecek kadar ince detaylar ve bunları ifade etmekten çekinmeyen bir cesaretin yanı sıra derin bir karamsarlık, hüznün ve şefkat bir arada kendini göstermektedir.

Uсталığının bir diğer göstergesi, Esmâ İnce'nin de işaret ettiği gibi, yalın, kısa, öz ve yapmacıksız fakat çarpıcı biçemidir. Sanatın doğanın bir kopyası olması gerektiğini savunan doğalcılık akımını bir ölçüde kabul etmekle birlikte, sanatçının gerçek olduğu için her şeyi değil, konusuna yararlı olmayanları eleyerek olayın en tipik, en özgün yanını günışığına çıkarmasının sanat olduğunu savunmuştur. Maupassant'ın yazın dünyasında moda ne olursa olsun, tüm yapıtlarında gözlemlenebilen bir tercihi vardır: Gerçeklerle örtüşen bir olay ve gerçek yaşamın tam içinden çıkıp gelmiş bir kahraman. İşte, bunun da tüm zamanlarda beğeni topladığı açıktır (2001: 212). Yazarın tutumuna belki de en güzel örnek; bu incelemeye konu olan, diğer öykülerinden farklı olarak içerdiği yaklaşık elli sayfayla daha çok bir novella özelliği gösteren, 1880 yılında yayımladığı ilk başyapıtı *Boule de Suif* dir.

İlgili bölümde evvelce de belirtildiği gibi, Tanzimat’la 1839 yılında Türk dilinde ve edebiyatında çığır açan nitelikte bir çeviri hareketi başlamıştı. Bu hareket dâhilinde Maupassant Türkçeye ilk kez 1890 yılında *Zynet (La Parure)* ve *Yolda (En Chemin)* adlı öyküleriyle girmiştir. *Boule de Suif* ise ilkin, 1940 yılında Tercüme Bürosu’nun kurulmasıyla başlayan Türk tarihindeki ikinci çeviri hareketi kapsamında, Hasan Ali Yücel’in katkılarıyla Milli Eğitim Basımevi tarafından 1946 yılında *Tombalak* adıyla Nermin Sankur’un çevirisiyle Türkçeye kazandırılmıştır. Sonraları, 1958’de *Kartopu* adıyla Tahsin Yücel çevirisiyle Varlık Yayınevi tarafından, 1970’de Ferid Namık Hansoy çevirisiyle *Seçilmiş Hikâyeler I, II* başlıklı antolojinin içinde yer alarak İnkılap Kitabevi tarafından (Bogenç Demirel, 2008: 635-655) ve 1998’de *Seçme Öyküler: Guy de Maupassant* başlıklı seçkinin içinde yer almak üzere Mehmet Harmancı çevirisiyle Epsilon Yayınları tarafından Türk okuruyla buluşturulmuştur, bundan beri de çeşitli yayın evleri ve çevirmenler tarafından buluşturulmaya devam etmiştir, her zaman devam edeceği de açıktır. Ancak bu arada, 2010 Ocağında tam anlamıyla bir dönüşüme uğrayarak, *Yağ Tulumu* başlığıyla, Nur Simten Danışman’ın çevirisiyle Everest Yayınları Çizgi Serisi’nin 9. su olarak bu defa çizgi roman formunda okurunun karşısına çıkmış olması ayrıca dikkate değerdir. Her çeviri bir dönüşümdür ancak, bir yapıt türü değişecek boyutta bir dönüşümle tekrar okurlarıyla buluşuyorsa, bu onun evrenselliğinin belki de en somut göstergesidir. *Boule de Suif*’in *Yağ Tulumu* olarak yeniden yapılanacak kadar sevilmesinin, tercih edilmesinin nedenlerinin ise onun temasında; acı fakat gerçek olan ana mesajında bulunduğu söylenebilir. Bu noktada, yapıtın içeriğine değinmek yerinde olacaktır.

Boule de Suif

Maupassant *Boule de Suif*’de kendisinin de cepheye bulunarak fiilen yaşadığı 1870 Fransız-Alman Savaşı döneminden bir kesit sunuyor. Öykü, Fransa’ya giren Alman askerleri karşısında geri çekilmek zorunda kalan Fransız askerlerinin Rouen kentinden geçişinin ve Almanların gelip kente yerleşmesinin uzun bir betimlemesiyle başlıyor.

Neredeyse tüm olay örgüsünün bir arabanın içinde ve oradaki on kişi arasında gerçekleştiği söylenebilir. İşgal edilmiş Rouen’den kaçan on yolcu Dieppe’e giden bir arabanın içinde yolculuk etmektedir. Yolculardan biri patronunun iflas etmesinden yararlanarak zengin olan bir şarap tüccarıdır. Yanında eşi de bulunmaktadır. Bir diğer yolcu da yaşlı bir pamuk tüccarıdır ve genç eşiyle birlikte yolculuk etmektedir. Arabada Normandiya’nın en eski ve soylu ailelerinden bir Kont ve Kontes karı koca daha vardır. “Arabanın dibine yerleşen bu altı kişi, toplumun paralı, güçlü, mutlu, din ve ilkelerine bağlı, ayrıcalıklı insanları arasındaydılar.” (Maupassant, 1946: 23) Bu varlıklı, soylu, güçlü, dinlerine ve ilkelerine bağlı, ayrıcalıklı altı kişiden başka arabada iki rahibe, Cornudet adında, baba servetini tüketmiş, işe yaramaz ve maceracı bir devrimci, cumhuriyetçi ve öyküde erdemini ve insanlığın timsali olarak resmedilen genç bir hayat kadını bulunmaktadır. Bu kadın da aynı Cornudet gibi istenmeyen yolcudur. Erken yaşında başlayan şişmanlığı nedeniyle lakabı Tombalak’tır (Yağ Tulumu’dur.) Yazar kadının hakir görüldüğüne

vurgu yapmak için neredeyse öykünün sonuna kadar onu lakabıyla adlandırır. Diğer yolcuların isimleri, hatta kimilerinin şecerelerinin bile bilgisi verilirken, okur genç kadının adının Elisabeth Rousset olduğunu çok sonra öğrenir. Bu iki yolcu diğer altı yolcunun kendi aralarındaki çekişme ve çekememezliğin bir süreliğine de olsa kaybolmasına neden olur. Tahir N. Duran'ın ifadeleriyle, Erkekler arasında Cornudet'ye karşı oluşan ittifak para ve güç temellidir. "Cournudet'nin orada bulunması bir tutuculuk içgüdüleriyle üç erkeği birbirine yaklaştırmıştı. Aralarında yoksullara karşı bir tür aşağı görme edasıyla konuşarak, paradan söz ediyorlardı [...] Üçü de birbirlerine hızlı ve dostça bakışlarla bakıyorlardı. Aynı ayrı sınıflardan olmalarına karşın, para tutan ve ellerini ceplerine soktukları zaman altınları şakırdayan insanlar olarak, kendilerini para dayanışmasıyla kardeş duyumsuyorlardı." (1946: 25, 26) Bayanlar arasında Tombalak'a karşı oluşturulan ittifak da yasal aşkın yasak aşka tepeden bakmasından başka bir şey değildir. "Bu şıfıntının orada bulunması yüzünden birdenbire dost ve adeta teklifsiz oluveren üç kadın aralarında konuşmaya başladılar, hayasızca kendini satan bu insan karşısında eşlik erdemlerini birleştirmeleri gerektiğini düşünüyorlardı. Çünkü yasal aşk yasal olmayana hep yukardan bakar." (1946: 25) Sürekli dua etmekle meşgul olan rahibeler başlangıçta bu gruplaşmadan uzaktırlar. Sözde 'saygın' diğer altı kişi arasındaki bu ittifak da çok sürmez. Şiddetli soğuk ve kar yağışı nedeniyle yolculuk beklenenden uzun sürmektedir. Zaten yola tedbirsiz çıkmış bulunan dokuz yolcu açlıktan başka bir şey düşünemez hale gelir. O ana kadar para, güç ve saygınlığı en büyük erdem olarak görenler, fahişe ve yüz karası olarak niteledikleri Tombalak'ın yanına paketler dolusu yiyecek almış olduğunu görünce birden paylaşmanın erdemlerini hatırlayıverirler. Tombalak ise içtenlik ve güler yüzle yiyeceğini onlarla paylaşır (2001: 13, 14). Okur yiyecek olayından sonra, genç kadının hem gerçek bir vatansever olduğundan hem de kendi şerefini korumak zorunda kaldığından evine yerleşmiş olan bir Alman subayına saldırdığı için Rouen'den kaçmakta olduğunu öğrenir. Yazar öykünün kahramanlarını tek tek ele alır, aralarındaki ilişkiyi, çelişkiyi ve düşüncelerini etraflıca anlatır. Olay örgüsünün düğümü ise konaklamak üzere uğradıkları Toles kentindeki bir handa çözülür. Yolcular ertesi gün tekrar yola koyulmaya hazırlanırken, oraya yerleşmiş olan bir Alman subayı tarafından alıkonulduklarını öğrenirler. Subay yolcuların yola devam etmelerine izin vermek için Tombalak'ın kendisiyle bir gece geçirmesini şart koşmuştur. Öykü, Alman askerine karşı tiksintiyle direnen Tombalak ile bir an evvel gitmek için sabırsızlanan diğer yolcular arasındaki gerilimle devam eder. Yine Duran'ın deyişiyle, sözde 'yüksek soylu' ve 'yüksek ahlaklı' bu insanlar ilkin, kendileri yola devam edebilmek için Tombalak'ı orada bırakmayı önerirler. Ancak, onlar olmadan genç kadını elde edemeyeceğinin farkında olan subay tekliflerini kabul etmez. Bunun üzerine, soylulukları ve ahlakları ile her fırsatta övünenler kendi çıkarları uğruna Tombalak'ı Alman subayının koynuna girmeye ikna etmek için her yolu denerler. Son ana kadar tarafsız görünen rahibeler de araya girerek, "Kilise kötü davranışları, Tanrı uğrunda yahut da insanlık için yapıldıkları takdirde kolayca bağışlar." (1946: 53) ve "İyi niyetle yapılan hiçbir şey Tanrı'yı gücendirmez." (1946: 53) şeklinde beyanlarda bulunurlar. Rahibelerin, Tanrı'nın böyle bir durumda genç kadından

bunu yapmasını isteyeceğini de söylemeleri üzerine Tombalak'ın direnci tamamen kırılır. Dördünce günün sabahında araba tekrar yola çıkar. Daha bir gün önce, etrafında dönüp kaç türlü dil dökenler yola devam etmek üzere arabaya binildiğinde Tombalak'ı yine aşağılamaya başlarlar. Genç kadını kirli ve ahlaksız olduğu gerekçesiyle yok sayarlar. Kendi ahlaksızlıklarının hiç farkında olmaksızın, onun oturduğu tarafa başlarını çevirmekten bile adeta tiksiniyorlar (2001: 14). Ne açlıktan ölmek üzere olduklarında onlarla paylaştığı yemeğini ne de uğurlarına kendini kirletmek pahasına yapmış olduğu fedakârlığı hiç hatırlamadıklarını ve hiçbirinin ona bakmadığını, onunla ilgilenmediğini gören zavallı Tombalak ise yalnızca ‘’onu önce feda eden, sonra da gereksiz ve kirli bir şeymiş gibi bir yana atan bu namuslu alçakların aşağılamasından boğulur gibi olarak’’ (1946: 62) gizli gizli ağlar.

***Boule de Suif* in (Yağ Tulumu'nun) Toplumsal Yönü**

Görülüyor ki, Maupassant bu öyküde farklı toplumsal sınıflara ait karakterlerin şahsında bütün aristokrasi, burjuvazi ve ruhban sınıflarını eleştirmiştir. Usta öykücü, Tahsin Yücel'in deyimiyle, benzerine az rastlanır türden bir gözlem gücü ve küçük ayrıntıları değerlendirebilme yeteneği ortaya koymuştur. Doğrudan söylemenin gerisinde ince bir alayı sürdürürken, kişisel çıkar duygusunun derinliği karşısında yurt sevgisi, ulusal onur gibi duyguların ne kadar yüzeysel kaldığını ama bu yüzeysel duyguların yeri geldiğinde, kendi sınıfından olmayı dışlamak ya da ezmek için ne denli güçlü bir silah olarak da kullanılabileceğini göstermiştir (1993: 29). O dönemde olduğu gibi şimdilerde ve insanlığın hemen her döneminde de bireysel çıkarlar ve sınıf farklılıkları söz konusu olduğunda bireyler acımasız, ikiyüzlü ve tahakkümcü olabilmektedir. *Boule de Suif* de, bu acı ama evrensel gerçeğin usta bir dille gözler önüne seriliyor olması nedeniyle, eserin önemini ve popülerliğini hiçbir zaman kaybetmeyen yapıtların başında geldiği söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Hiçbir çevirinin nedensiz, rastlantısal gerçekleşmediğini düşünmek olasıdır. Even-Zohar'ın da işaret ettiği gibi, çeviri edebiyat ‘merkez’ konumunda olduğunda çoğuldizgenin merkezinin biçimlendirilmesine etkin olarak katılıyor demektir ve böylelikle çeviri edebiyat da büyük ölçüde yenilikçi güçlerin bir parçası haline gelmektedir (Paker, 2008: 28). Türk tarihinde özellikle 1940 sonrası çeviri hareketiyle gerçekleşenin de bu olduğu ve *Boule de Suif* in ise 1940 yılında Tercüme Bürosu'nun kurulmasıyla başlayan Türk tarihindeki ikinci çeviri hareketi kapsamında, Hasan Ali Yücel'in katkılarıyla Milli Eğitim Basımevi tarafından, ilk olarak, 1946 yılında *Tombalak* adıyla Nermin Sankur'un çevirisiyle Türkçeye kazandırılmasının böyle bir işlevi yerine getirdiği söylenebilir. Ancak, Türk tarihindeki bu örneğinin işaret ettiği türden yeni bir dil, kültür ve edebiyat oluşturmak gibi görünür nedenlerle başlatılmış büyük çeviri hareketleri yaşanmaksızın da yine bir takım toplumsal, ideolojik ve politik hedefler doğrultusunda çevirilerin girişinin ve dolaşımının devam ettiği görülmektedir.

Çeviri de küresel çağın popüler kültürü kapsamında tercih edilen, erişimi kolay ve etkisi hızlı ürünler üzerinden görevini yerine getirmektedir. John Berger'in de ifade ettiği gibi, insan algısında en güçlü ve kalıcı etkiye sahip aracın resim yani görsellik olduğu (2011) kabul edilirse hem yazınsal hem de görsel nitelikli bir tür olarak çizgi romanın bu yüzyıldaki önemi belirginleşir. Tüm kitle iletişim araçlarını ve sanat yapıtlarını olduğu kadar çizgi romanları da toplumsal ve kültürel bağlamdan ayrı düşünmek olası görünmediğinden, ekonomik amaçlı olduğu kadar politik ve ideolojik amaçlı da üretilmekte oldukları gözlemlenebilir.

Özellikle son yıllarda, edebiyat klasiklerinin türlerinin de çevrilmesi, diğer bir deyişle, klasik eserlerin dönüştürülmesi yaygınlaşmıştır. Bu akımın amaçlarının ve gerekçelerinin adeta bir özetinin, Maupassant'ın ilk başyapıtı *Boule de Suif*'in *Yağ Tulumu*'na dönüşmesinin nedenleri incelendiğinde kendini gösterdiği düşünülebilir. Öykünün evrensel niteliği, her dönemdeki ve her coğrafyadaki insanın en sevimsiz gerçekliğine işaret ediyor olması onu, toplumsal bilinci uyandırma aracı olarak kullanılmaya elverişli kıldığı için eserin, popüler kültürün etkin ve yaygın araçlarından biri olan çizgi roman biçiminde yeniden üretildiği söylenebilir. *Yağ Tulumu*'nun alışlagelmiş çizgi roman özellikleri göstermiyor olması da bu savı doğrular nitelikte görünmektedir.

İlgili bölümde evvelce açıklanan çizgi roman türleri göz önüne alındığında, *Yağ Tulumu*'nun bir kahraman çizgi romanı değil, bir yaratıcı çizgi romanı olabileceği görülür. Yapıt; macera, aksiyon, mizah ya da korku gibi eğlence öğeleri içermez. Aksine, neredeyse her şeyin bir arabanın içinde yaşanması gibi bir durağanlık ve tekdüzelik söz konusudur. Süper kahramanlar yoktur. Kişiler de olay da sıradan hayatın gerçekliğiyle tam tamına örtüşür. Klasik çizgi romandaki temel iyi-kötü savaşıdan, her maceranın sonunda iyi olanın bir kez daha galip çıkması yerine, burada yenilen ve ezilen iyi olarak işaret edilendir. Böylelikle, sınıf farklılığının çarpıcı bir biçimde altı çizilmektedir. Ciddi bir toplum sorgulaması ve hâlâ varlığını, hâkimiyetini sürdürmekte olan aristokrat, burjuva ve ruhban sınıflarının eleştirisi söz konusudur.

Son Notlar

Tüm bunların ışığında ve genellikle kahraman çizgi romanlarının egemen ideolojiye, yaratıcı çizgi romanlarının ise muhalif ideolojiye hizmet ettiği de göz önüne alındığında, *Yağ Tulumu*'nun karşı, muhalif ideolojiye hizmet ettiği çıkarımına varılabilir. Durumun kanıtı olabilecek bir diğer olgu da yapıttaki sınıf farklılığı temasının, sınıf bilincinin her şey olduğu; değişimin ve devrimin temelini sınıf bilincini uyandırarak atılması gerektiği ve sınıf bilincini uyandırma amacına hizmet etmeyen sanatın sanat olmayacağı, çağrısını yapan Karl Marx'ı (2015) hatırlatmasıdır. *Yağ Tulumu* Marx'ın çağrısına uyanların, egemen kapitalist düzenin 'aracı mesaja, mesajı araca dönüştürerek' (McLuhan, 2015), bireyleri, dolayısıyla da toplumları, Jean Baudrillard'ın da vurguladığı gibi, kitle iletişim araçları ve sanat yapıtlarıyla popüler kültür adı altında yaratılan sınırsız bir tüketim ve haz mantığı doğrultusunda uyutup uyuşturmasına (2010: 121-241) bir tepkisi olarak değerlendirilebilir. Üstelik böyle yorumlandığında, ilginçtir ki, 'karşı ateşlere karşı ateşler'i, 'onlarla onların silahlarıyla savaşmayı' öneren Pierre Bourdieu'nün

de (2006: 9, 11-18, 57-63) izinden gidilmiş olduğu sonucuna ulaşılabilir. Kahraman çizgi romanını kullananların; yani geçmişte resmi ve görselliği eğitimsiz alt sınıfı kendi istekleri doğrultusunda yönetmek amacıyla kullanmış olan üst sınıfın mirasçılarının karşısında bugün, yine aynı oranda resim ve görsellik içeren (onların bir aracını, bir yöntemini içeren) yaratıcı çizgi romanını kullananlar yer almaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Baudrillard, J. (2000). *Tüketim Toplumu*. (Çev. F. Keskin, N. Tural). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1970)
- Berger, J. (2011). *Görme Biçimleri*. (Çev. Y. Salman). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1972)
- Bogenç Demirel, E. (2008). Guy de Maupassant Traductions, Turquie. Benhamou, Y. Leclerc, E. Vincent, *Bibliographie Des Ecrivains Français* içinde (635-655. ss.). Roma; Paris: Memini.
- Bourdieu, P. (2006). *Karşı Ateşler*. (Çev. H. Yücel). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cantek, L. (2012). *Türkiye'de Çizgi Roman*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duran, T. N. (2009). Yüz Otuz Yıl Sonra Bugünü Anlatan Bir Öykü: Tombalak. *Evrensel Kültür*, 113, 13-14.
- Even-Zohar, I. (1990). Polysystem Studies. *Poetics Today*, 11(1), 9-247.
- Gürçağlar Tahir, Ş. (2008). Tercüme Bürosu Nasıl Doğdu. Birinci Türk Neşriyat Kongresi ve Çeviri Planlaması. M. Rifat, *Çeviri Seçkisi I Çeviriyi Düşünenler* içinde (37-43. ss.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Gürsel, N. (1995). Uygarlık ve Çeviri. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* içinde (Cilt II, 320-323. ss.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- İnce, E. (2001). Maupassant Üzerine. II. *Frankofoni Kurultayı Cumhuriyet Üniversitesi Sivas 17-18 Mayıs 2001 Bildiriler Kitabı* içinde (211-212. ss.).
- Karantay, S. (2008). Tercüme Bürosu: Normlar ve İşlevler. M. Rifat, *Çeviri seçkisi I Çeviriyi Düşünenler* içinde (48-54. ss.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kudret, C. (2008). İlk Adım: Çeviri. M. Rifat, *Çeviri seçkisi I Çeviriyi Düşünenler* içinde (19-21. ss.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefevere, A. (1998). Translation Practice(s) and the Circulation of Cultural Capital: Some Aeneids in English. S. Bassnet ve A. Lefevere, *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation* içinde (41-56. ss.). Clevedon and Philadelphia etc.: Multilingual Matters.
- Marx, K. (2015). *Kapital Cilt 1,2,3*. (Çev. M. Selik, E. Özalp). İstanbul: Yordam Kitap. (Orijinal yayın tarihi, 1867)
- Maupassant, G. (1993). *Boule de Suif, Mademoiselle Fifi*. Paris: Maxi-Poche Bookking International.
- Maupassant, G. (1946). *Tombalak*. (Çev. N. Sankur). Ankara: Milli Eğitim Basımevi. (Orijinal yayın tarihi, 1880)

- Maupassant, G. (2010). *Yağ Tulumu*. (Çev. N. S. Danışman). İstanbul: Everest Yayınları Çizgi Serisi: 9.
- McLuhan, M. (2015). *Yaradığımız Medya - Medium is the Message*. (Çev. Ü. Oskay). İstanbul: Turkuvaz Kitap. (Orijinal yayın tarihi, 1967)
- Paker, S. (2008). Tanzimat Döneminde Avrupa Edebiyatından Çeviriler, Coğuldizge Kuramı Açısından Bir Değerlendirme. M. Rifat, *Çeviri seçkisi I Çeviriyi Düşünenler* içinde (22-32. ss.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. London; New York: Routledge.
- Wolf, M. (2007). Introduction. The Emergence of a Sociology of Translation. M. Wolf ve A. Fukari (Ed), *Constructing a Sociology of Translation*, Vol 74 içinde (1-36. ss.). Amsterdam; Philadelphia: Benjamin Publishing Company.
- Yücel, T. (1993). Ölümünün 100. Yılında Guy de Maupassant, Maupassant Tüm Yapıtlarını Yaşamının Son On Yılına Sığdırdı. *Milliyet Sanat*, Sayı 314 (BDK) (C.5275), 1993, 28-29.

TANIM

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi'nin yayını olan İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi – Istanbul University Journal of Translation Studies, açık erişimli, hakemli, yılda iki kere Mayıs ve Kasım aylarında yayınlanan, çok dilli, uluslararası bilimsel bir dergidir. 2001 yılında kurulmuştur.

AMAÇ

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, Doğu ve Batı veya Kuzey ve Güney arasındaki ilişkilerde biriken zengin çeviri deneyimini çağdaş bilimsel kuramlar ışığında incelemeye açarak uluslararası akademik mozaığe kendi rengini katmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşımla, Türkiye'nin ve yakın bölgesinin zengin çeviri deneyimini uluslararası arenaya taşımak derginin amaçları arasındadır. Uluslararası iletişimde İngilizcenin kolaylaştırıcı rolünü dikkate alırken, "çeviri"nin dil ve kültürle doğrudan ilişkisini de önemseyerek başta Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca olmak üzere çok dilliliği benimsemiştir. Dergide yer verilecek çalışmalarda yöntemsel olarak özgünlük, görgüllük, sistemlilik, açıklık ve uluslararası akademik çevreye seslenebilirlik özellikleri temel alınır.

KAPSAM

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, alanındaki karşılaştırmalı çeviri incelemeleri, çeviri kuramı, çeviri eleştirisi, çeviri eğitimi, çeviri tarihi, çeviri etiği, profesyonel çevirmenlik, çeviri teknolojisi, özel alan çevirisi gibi doğrudan ilgili konuları kapsar. Bununla birlikte karşılaştırmalı kültür ve yazın incelemeleri, küresel bilgi transferi, diller ve kültürlerarası etkileşimler gibi çeviriyle bağlantıyı ön planda tutan disiplinlerarası çalışmalara da yer verir. Dergide araştırma makaleleri, derleme makaleleri, kitap incelemeleri, çeviri etkinliklerine ilişkin notlar yayınlanır.

POLİTİKALAR

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayın için son kararı verir.

Makale yayınlanmak üzere dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Açık Erişim İlkesi

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi'nin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir.

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi'nin makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Telif Hakkında

Yazarlar **İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi**'nde yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) olarak lisanslıdır. Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

ETİK

Yayın Etiği Beyanı

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda

tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.

- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.

- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.

- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.

- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.

- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.

- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.

- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluşta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.

- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, "yöntem" bölümünde katılımcılardan "bilgilendirilmiş onam" alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirmede olmadığı konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir.

Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda "yazar" yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar

olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler.

Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Hakem Politikaları ve Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırma ile ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar.

Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması

mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir.

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemliği kabul edip etmediğini bir hafta içinde bildirmeyen hakem yerine, başka bir hakem görevlendirilir.

Hakem değerlendirme raporunu bir ay içerisinde teslim etmelidir. Bu süre içerisinde raporunu teslim etmeyen hakemin görevi son bulur. Bu durumda değerlendirme için başka bir hakem görevlendirilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?

YAZARLARA BİLGİ

- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

Yazıların Hazırlanması

Dil

Dergide Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca makaleler yayınlanır. Gönderilen makalelerde makale dilinde öz, İngilizce öz ve İngilizce geniş özet olmalıdır. Ancak makale İngilizce ise, İngilizce geniş özet istenmez.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuceviri> sayfasından erişilen <http://dergipark.gov.tr/login> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) Kapak Sayfası; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı Telif Hakkı Anlaşması Formu eklenerek gönderilmelidir.

1. Çalışmalar, A4 boyutundaki kağıdın bir yüzüne, üst, alt, sağ ve sol taraftan 2,5 cm. boşluk bırakılarak, 10 punto Times New Roman harf karakterleriyle ve 1,5 satır aralık ölçüsü ile hazırlanmalıdır. Ana makale dosyası, çift taraflı kör hakemlik gereği yazar bilgilerini içermemelidir.
2. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren kapak sayfası gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılacak adresler, cep, iş numaraları ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
3. Giriş bölümünden önce 180-200 sözcük arasında çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden Türkçe ve İngilizce öz ile 600-800 kelimelik İngilizce genişletilmiş özet yer almalıdır. Çalışmanın İngilizce başlığı İngilizce özün üzerinde yer

almalıdır. İngilizce ve Türkçe özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden 5 İngilizce, 5 Türkçe anahtar kelime yer almalıdır. İngilizce genişletilmiş özet İngilizce olmayan makaleler için zorunludur.

4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Başlık, Türkçe öz ve anahtar kelimeler; yabancı dilde başlık, İngilizce öz ve anahtar kelimeler; İngilizce genişletilmiş özet, ana metin bölümleri, son notlar ve kaynaklar.
5. Araştırma makalelerinde bölümler şu şekilde olmalıdır: "GİRİŞ", "AMAÇ VE YÖNTEM", "BULGULAR", "TARTIŞMA VE SONUÇ", "SON NOTLAR" "KAYNAKLAR" ve "TABLOLAR VE ŞEKİLLER". Derleme ve yorum yazıları için ise, çalışmanın öneminin belirtildiği, sorunsal ve amacın somutlaştırıldığı "GİRİŞ" bölümünün ardından diğer bölümler gelmeli ve çalışma "TARTIŞMA VE SONUÇ", "SON NOTLAR", "KAYNAKLAR" ve "TABLOLAR VE ŞEKİLLER" şeklinde bitirilmelidir.
6. Çalışmalarda tablo, grafik ve şekil gibi göstergeler numaralandırılarak, tanımlayıcı bir başlık ile birlikte verilmelidir.
7. Referanslar derginin benimsediği American Psychological Association (APA) 6 stiline uygun olarak hazırlanmalıdır.
8. Kurallar dâhilinde dergimize yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların her türlü sorumluluğu ve çalışmada geçen görüşler yazar/yazarlarına aittir.

Referans Stili ve Formatı

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6.Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.

- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir.

Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). Araştırmalarda rapor hazırlama (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). Zihniyetler (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). Türkiye bilişim ansiklopedisi. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). Music: An appreciation. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), New cultural studies: Adventures in theory (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), Örgüt sosyolojisi kitabı içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayımcının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). Adlandırma ilkeleri. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres

nedenleri ve azaltma girişimleri. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atfı analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayınlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semerçioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayıhası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri

a) Türkçe Tezler

Sarı, E. (2008). Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). Networked consumer health information systems (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University (Doctoral dissertation). Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portalı>

d) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). An analysis of search failures in online library catalogs (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International'da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B. & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: [http://ab2015.anadolu.edu.tr /index.php?menu=5&submenu=27](http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27)

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoğlu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice içinde* (s. 134–140) . Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), The Stanford encyclopedia of philosophy. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). Modern sabahlar [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), House M.D. içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. İstanbul senfonisi [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

Son Kontrol Listesi

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Makalenin türünün belirtilmiş olduğu
- Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu
- Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi varsa, bunun belirtildiği
- İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
- Referansların derginin benimsediği APA 6 edisyonuna uygun olarak düzenlendiği
- Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
  - Makalenin kategorisi
  - Makale dilinde ve İngilizce başlık
  - Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
  - Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
  - Tüm yazarların ORCID'leri
  - Finansal destek (varsa belirtiniz)
  - Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
  - Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Makale ana metni
  - Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almamış olması gerekir.

DESCRIPTION

Istanbul University Journal of Translation Studies - İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi, which is the official publication of Istanbul University, Faculty of Letters is an open access, peer-reviewed, multilingual, scholarly and international journal published two times a year in May and November. It was founded in 2001.

AIM

Harking back to regional translation as a phenomenon which derives from the relations between not only the East and West but also the North and South, it intends to deal with the rich heritage in the light of the contemporary theories of translation studies and thereby enrich the international cultural mosaic of the world by adding to it her own authentic colours. Accordingly, it aims at functioning as a means of transferring knowledge from the rich translation experience of Turkey and her neighbourhood to the international arena instead of importing knowledge from international journals. Considering the current trend of the hegemony of English in international journals as well as the close relationship of "translation" with language and culture, it deliberately prefers to stay away from monolingualism and adopts the policy of multilingualism by making use of such languages as Turkish, English, German and French. Within the framework of its principles, it abides by the main terms of scientificity listed as follows: originality, clarity, systematicity, empiricity as well as its potential to address the universal academic environment.

SCOPE

The journal mainly covers the areas of Comparative Translation Studies, Translation Theory, Ethics of Translation, Translation Criticism, Translator Training, History of Translation, Professionalism, Information Technologies, Domain-specific Translation and Interdisciplinary Studies on translations.

It is also open to translation-oriented studies which deal with comparative cultural and literary studies. The journal includes research articles, review articles, reviews of books and notices of translation activities.

POLICIES

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international

referees for evaluation and makes last decision for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the journal requires written permission of all declared authors.

Open Access Statement

I.U. Journal of Translation Studies is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in I.U. Journal of Translation Studies are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>).

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Copyright Notice

Authors publishing with **I.U. Journal of Translation Studies** retain the copyright to their work, licensing it under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.

ETHICS

Publication Ethics and Publication Malpractice Statement

I.U. Journal of Translation Studies is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publisher) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami

publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

I.U. Journal of Translation Studies adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.

- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.

- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.

- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.

- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.

- The independence of research must be clear; and any conflict of interest must be disclosed.

- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.

- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.

- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author's Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be

INFORMATION FOR AUTHORS

followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in “conceptualization and design of the study”, “collecting the data”, “analyzing the data”, “writing the manuscript”, “reviewing the manuscript with a critical perspective” and “planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it”. Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the Copyright Agreement Form. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author’s obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Peer Review Policies and Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees’ claims

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication, and must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers,

and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Editor evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Referees are obliged to notify within a week if they want to arbitrate. Otherwise, another referee is appointed.

The referee must deliver the evaluation report within one month. If the referee fails to submit the report within this period, the referee's duty will end. In this case, another referee is appointed for evaluation.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?

- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

Manuscript Organization

Language

Articles in Turkish, English, German and French are published. Submitted manuscript must include an abstract both in the article language and in English, and an extended abstract in English as well. However extended abstract in English is not required for articles in English.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://dergipark.gov.tr/login> that can be accessed at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuceviri> and it must be accompanied by a Title Page specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist). Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, Copyright Agreement Form that has to be signed by all authors must be submitted.

1. The manuscripts should be in A4 paper standards: having 2.5 cm margins from right, left, bottom and top, Times New Roman font style in 10 font size and line spacing of 1.5. Due to double blind peer review, the main manuscript document must not include any author information.
2. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, postal address and phone number of the author(s) (see The Submission Checklist).
3. Before the introduction part, there should be an abstract between 180 and 200 words in Turkish and English and an extended abstract only in English between 600-800 words, summarizing

the scope, the purpose, the results of the study and the methodology used. Underneath the abstracts, five keywords that inform the reader about the content of the study should be specified in Turkish and in English. Extended abstract in English is required only for non-English manuscripts.

4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; extended abstract in English, sections, end notes and references.
5. Research article sections are ordered as follows: "INTRODUCTION", "AIM AND METHODOLOGY", "FINDINGS", "DISCUSSION AND CONCLUSION", "ENDNOTES" and "REFERENCES" and "TABLES AND FIGURES". For review and commentary articles, the article should start with the "INTRODUCTION" section where the purpose and the method is mentioned, go on with the other sections; and it should be finished with "DISCUSSION AND CONCLUSION" section followed by "ENDNOTES", "REFERENCES" and "TABLES AND FIGURES".
6. Tables, graphs and figures can be given with a number and a defining title.
7. References should be in accordance with American Psychological Association (APA) style 6th Edition.
8. Authors are responsible for all statements made in their work submitted to the Journal for publication.

References

Reference Style and Format

I.U. Journal of Translation Studies complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.

- <http://www.apastyle.org>

Accuracy of citation is the author's responsibility. All references should be cited in text. Reference list must be in alphabetical order. Type references in the style shown below.

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis.

If more than one citation is made within the same parenthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayiner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciambune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text: (Ailen et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). Araştırmalarda rapor hazırlama (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). Zihniyetler [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). Türkiye bilişim ansiklopedisi [Turkish encyclopedia of informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). Music: An appreciation. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), New cultural studies: Adventures in theory (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), Örgüt sosyolojisi [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). Publication manual of the American psychological association (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S.J. (2010). Websitestatistics2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). Networked consumer health information systems (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylali-Yıldız, B. (2014). University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University (Doctoral dissertation). Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). An analysis of search failures in online library catalogs (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from [http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar / phd/ickapak.html](http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html)

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In Oxford English online dictionary (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). The Stanford encyclopedia of philosophy. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). inFact: Conspiracy theories [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On Eight nights of Hanukkah [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

Submission Checklist

Ensure that the following items are present:

- Confirm that the category of the manuscript is specified.
- Confirm that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
- Confirm that disclosure of any commercial or financial involvement is provided.
- Confirm that last control for fluent English was done.
- Confirm that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
- Confirm that the references cited in the text and listed in the references section are in with APA 6th.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
  - The category of the manuscript
  - The title of the manuscript both in the language of the article and in English
  - All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
    - Corresponding author’s email address, full postal address, and phone number
    - ORCIDs of all authors.
    - Grant support (if exists)
    - Conflict of interest (if exists)
    - Acknowledgement (if exists)
- Main Manuscript Document
  - Important: Please avoid mentioning the the author (s) names in the manuscript
  - The title of the manuscript both in the language of the article and in English
  - Abstract (180-200 words)
  - Key words: 5 words
  - Extended abstract in English: 600-800 words (for non-English articles)
  - Body text sections
  - References
  - All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

EK 2-A

Istanbul University
Istanbul ÜniversitesiJournal name: Istanbul University Journal of
Translation Studies
Dergi Adı: Istanbul Üniversitesi Çeviribilim DergisiCopyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author Sorumlu Yazar				
Title of Manuscript Makalenin Başlığı				
Acceptance Date Kabul Tarihi				
List of Authors Yazarların Listesi				
Sıra No	Name - Surname Adı-Soyadı	E-mail E-Posta	Signature İmza	Date Tarih
1				
2				
3				
4				
5				
Manuscript Type (Research Article, Review, Short communication, etc.) Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, Kısa bildiri, v.b.)				
Responsible/Corresponding Author Sorumlu Yazar				
University/company/institution		Çalıştığı kurum		
Address		Posta adresi		
E-mail		E-posta		
Phone; mobile phone		Telefon no; GSM no		
<p>The author(s) agrees that: The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work. The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights; to use, free of charge, all parts of this article for the author's future works in books, lectures, classroom teaching or oral presentations, the right to reproduce the article for their own purposes provided the copies are not offered for sale. All materials related to manuscripts, accepted or rejected, including photographs, original figures etc., will be kept by İSTANBUL UNIVERSITY for one year following the editor's decision. These materials will then be destroyed. I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury. This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.</p>				
<p>Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder: Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını. Tüm yazarların bu çalışmaya aslı olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını, Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını, Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını, Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin fikri eseri, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayınlamasına izin verirler. Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapt edilmesine izin verir. Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, yazar(lar)ın gelecekte kitaplarında veya diğer çalışmalarında makalenin tümünü ücret ödemeksizin kullanma hakkı makaleyi satmamak koşuluyla kendi amaçları için çoğaltma hakkı gibi fikri mülkiyet hakları saklıdır. Yayınlanan veya yayıma kabul edilmeden makalelerle ilgili dokümanlar (fotoğraf, orijinal şekil vb.) karar tarihinden başlamak üzere bir yıl süreyle İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nce saklanır ve bu sürenin sonunda imha edilir. Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğundan olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz. Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılrken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz. Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kantlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.</p>				
Responsible/Corresponding Author; Sorumlu Yazar:		Signature / İmza		Date / Tarih
				...../...../.....

